

JAAAR 2009 **VERSLAG**

Pensioenfonds KLM Cabinepersoneel

Voorwoord

Voor u ligt het verslag van Stichting Pensioenfonds KLM-Cabinepersoneel over het boekjaar 2009. Het jaarverslag heeft een gewijzigde opzet ten opzichte van voorgaande jaren. Dat uit zich met name in een andere opzet van het bestuursverslag. Nieuw is een beleidsmatige samenvatting van het bestuur bij de kerncijfers. Verder kreeg het verslag een nieuwe vormgeving.

Het afgelopen jaar kende meerdere gezichten. In het eerste kwartaal van 2009 was het nog volop crisis op de financiële markten. Vanaf maart begon het herstel, aanvankelijk nog aarzelend. Reden voor het bestuur om een voorzichtig beleid te blijven voeren. In de tweede helft van het jaar zette het herstel door, al bleef er sprake van volatiliteit op de markten.

Op de datum van vaststelling van dit jaarverslag is opnieuw sprake van onrust op de financiële markten. Voor een aantal Europese landen dreigt een financiële crisis. Gevolg hiervan is een daling van aandelenkoersen en de langetermijnrente. Deze ontwikkelingen vormen een aanleiding voor verscherpte bewaking van de financiële positie van het fonds.

In het verslagjaar is veel aandacht besteed aan evaluatie van de gebeurtenissen tijdens de crisis en is onderzoek gedaan naar mogelijkheden tot een betere beheersing van het balansrisico. Op dat gebied zijn belangrijke stappen gezet, waardoor de soliditeit van het fonds verder is verbeterd. In het lopende jaar wordt dit onderzoekstraject voortgezet. De planning is erop gericht om eind 2010 een nieuwe financieringsopzet gereed te hebben en een strategie voor de lange termijn te hebben vastgesteld.

Het fonds sloot het jaar af met een positief financieel resultaat. Gezien de financiële positie kon per 1 januari 2010, net als voorgaande jaren, volledige indexatie van pensioenaanspraken en -uitkeringen plaatsvinden.

Ook op andere terreinen zijn in 2009 resultaten geboekt. Zo is de nieuwe pensioenregeling volgens planning en zonder problemen ingevoerd. Verder zijn verschillende verbeteringen doorgevoerd in de communicatie van het fonds en is de wijze van kandidaatstelling en benoeming van bestuursleden vernieuwd. Met een nieuwe zittingstermijn van het bestuur per 2010 zijn vertrouwde gezichten in het bestuur verdwenen en is een nieuwe lichterling aangetreden.

Het bestuur dankt al diegenen die zich in het afgelopen jaar hebben ingezet voor het fonds. Een bijzonder woord van dank gaat uit naar de bestuursleden die niet zijn teruggekeerd in het nieuwe bestuur. Deze bestuursleden hebben in de afgelopen, soms moeilijke jaren een belangrijke bijdrage geleverd aan het bestuur van het fonds.

Amstelveen, 25 mei 2010

Het bestuur van Stichting Pensioenfonds KLM-Cabinepersoneel,

Eugène van Halder
vicevoorzitter

Arend de Jong
vicevoorzitter

4 Personalia

6 Algemeen

- 6 Doelstelling
- 6 Inhoud en kenmerken van de pensioenregeling
- 7 Organisatie

10 Kerncijfers

11 Samenvatting van de gebeurtenissen in het verslagjaar

15 Bestuursverslag

- 17 Externe ontwikkelingen
- 26 Algemeen bestuurlijke zaken
- 39 Pensioenregeling en uitvoering
- 41 Beleggingen van het fonds
- 50 Het financiële beleid
- 55 Risicomanagement
- 59 Visitatiecommissie
- 62 Verantwoordingsorgaan

67 Jaarrekening

- 69 Balans per 31 december
- 70 Rekening van baten en lasten
- 71 Kastroomoverzicht
- 72 Toelichting algemeen
- 81 Toelichting op de balans
- 99 Toelichting op de rekening van baten en lasten

110 Overige gegevens

- 110 Financiële opzet
- 110 Verdeling van het saldo van baten en lasten
- 111 Actuariële verklaring
- 113 Accountantsverklaring

115 Bijlagen

- 118 Deelnemersbestand
- 120 Ontwikkelingen 2000 – 2009

Personalia

stand per 25 mei 2010

Bestuur

Voorzitter

Drs. D.J.D. Dees

Leden

Mevrouw P.J.G. van den Berk

S. Geerlings

A.W. Gerritsma

E.J.J.A. van Halder, vicevoorzitter

Drs. A.R. de Jong RC, vicevoorzitter

Mevrouw mr. M.I. Kartman

R.C. Koster

Ir. D.S. van Mechelen Rt CMA CFM

Plaatsvervangende leden

Mevrouw A. Groeneveld

K. Porskamp

T. Tilgenkamp

Algemeen secretariaat

Drs. E.J.J. Voorhoeve, algemeen secretaris

Mevrouw drs. N.J.H. Merk, adjunct-secretaris

Directeur

Drs. B.A.A.M. van der Stee

Compliance officer

Drs. D.J.D. Dees

ALM Commissie

Leden

Mevrouw P.J.G. van den Berk

S. Geerlings

A.W. Gerritsma

E.J.J.A. van Halder

R.C. Koster

Ir. D.S. van Mechelen Rt CMA CFM

Audit Committee

Voorzitter

P.A. van Gent, Algemeen
Pensioenfonds KLM

Leden

R. Kies, Algemeen Pensioenfonds
KLM

R.C. Koster, Pensioenfonds
KLM-Cabinepersoneel

L. van Munster, Pensioenfonds
Vliegend Personeel KLM

P.M. Schelvis RA, Algemeen
Pensioenfonds KLM

Overige deelnemers

J. Hoogendam,
uitvoeringsorganisatie

Mr. drs. T.G.A. Keijzers
RBA, uitvoeringsorganisatie

Drs. E.J.J. Voorhoeve,
uitvoeringsorganisatie

Beleggingsadvies-**commissie Voorzitter**

Drs. H.H. van der Koogh

Leden

Prof. dr. C.E. Beckers

Dr. C.L. Dert

Mevrouw prof. dr. M.W. Donders

Prof. dr. P.M.A. Eichholtz

Vertegenwoordigers

E.J.J.A. van Halder

Drs. A.R. de Jong RC

Communicatie-**commissie Voorzitter**

Mevrouw P.J.G. van den Berk

Leden

A.W. Gerritsma

E.J.J.A. van Halder

K. Porskamp

T. Tilgenkamp

Verantwoordings-**orgaan Leden namens****de werknemers**

Mevrouw mr. I.S.T. van Brunschot

R. Butje

Leden namens**KLM**

Drs. G. Woelders RC

M.J. Besseling RA

Leden namens**de pensioengerechtigden**

Drs. R.O.C. Vader

L. Folkeringa

Visitatiecommissie**Voorzitter**

Mr. H. Nijssse

Leden

Drs. D. del Canho

Drs. W. van Ettinger

Accountant

KPMG ACCOUNTANTS N.V., Amstelveen

Actuaris

MERCER Certificering B.V., Amstelveen

Uitvoeringsorganisatie

Blue Sky Group B.V., Amstelveen

Doelstelling

De Stichting Pensioenfonds KLM-Cabinepersoneel stelt zich ten doel het efficiënt en effectief uitvoeren van de pensioenregeling, zoals is overeengekomen tussen de partijen in het arbeidsvoorwaardelijk overleg. Het bestuur voert hiertoe een solide financieel beleid en toetst of afspraken in overeenstemming zijn met de wet- en regelgeving.

Inhoud en kenmerken van de pensioenregeling

De pensioenregeling geldt voor medewerkers in een cabinefunctie met een arbeidscontract dat onder de cao voor KLM-Cabinepersoneel valt. De regeling geldt ook voor cabinepersoneel in dienst bij KLM Cityhopper B.V., met uitzondering van het personeel dat tot het Kerncorps Cabinepersoneel behoort.

De pensioenregeling van het fonds kent drie pensioensystemen.

Pensioenreglement 2008A legt de eindloonregeling vast. Het ouderdomspensioen is gebaseerd op het laatstverdiende salaris en het aantal jaren deelnemerstijd.

Het ouderdomspensioen bedraagt voor ieder deelnemersjaar 1,58% van de nettopensioengrondslag zoals die geldt op 1 januari van het jaar waarin de deelnemer KLM/KLC verlaat. De nettopensioengrondslag is de brutopensioengrondslag minus de franchise. De franchise is het deel waarover geen pensioen wordt opgebouwd in verband met de AOW-uitkering vanaf 65 jaar.

Pensioenreglement 2008B legt de middelloonregeling vast. Het ouderdomspensioen is gebaseerd op het gemiddelde salaris tijdens de loopbaan en het aantal deelnemersjaren. Dit bedraagt voor ieder deelnemersjaar 1,78% van de nettopensioengrondslag zoals die geldt op 1 januari van het betreffende jaar.

De Netto Aanvullende Pensioenregeling (NAP) maakt deel uit van beide pensioenreglementen. Deelname is verplicht en het is een beschikbare-premieregeling. De regeling wordt geheel gefinancierd door eigen bijdragen van de deelnemers. Het fonds wendt de bijdrage direct aan voor de inkoop van aanspraken op levenslang ouderdomspensioen vanaf 60 jaar. Op deze aanspraak is de fiscale omkeerregel niet van toepassing.

De pensioenregeling van het fonds kent naast het ouderdomspensioen en het netto aanvullend pensioen de volgende producten: facultatief partnerpensioen, wezenpensioen, facultatief Anw-hiaatpensioen en arbeidsongeschiktheidspensioen. De normpensioenleeftijd is in beide reglementen op de 60-jarige leeftijd van de deelnemer gesteld. Deelnemers kunnen het pensioen eerder (vanaf 50 jaar) of later (tot uiterlijk 65 jaar) laten ingaan. Ook bestaat de mogelijkheid tot pensioenegalisatie. Daarnaast kan een deel van het ouderdomspensioen bij vertrek of pensionering worden omgezet in partnerpensioen.

Indexering

Indexering tijdens het dienstverband

Het fonds streeft ernaar de opgebouwde pensioenaanspraken in het pensioenreglement 2008B ieder jaar per 1 januari aan te passen op basis van het percentage van de algemene loonronde volgens de cao voor het KLM-Cabinepersoneel. Het bestuur beslist jaarlijks of en in hoeverre pensioenrechten en pensioenaanspraken worden aangepast. Dit betekent dat geen recht op indexatie bestaat en dat het niet zeker is of en in hoeverre in de toekomst indexatie kan plaatsvinden. Deze voorwaardelijke toeslagverlening wordt uit beleggingsrendement gefinancierd.

De opgebouwde pensioenrechten van deelnemers aan het pensioenreglement 2008A worden jaarlijks voorwaardelijk aangepast aan de algemene salarisontwikkeling. Het bestuur van het pensioenfonds beoordeelt jaarlijks op basis van de financiële middelen van het fonds of het opgebouwde pensioen geheel of gedeeltelijk kan worden verhoogd met de algemene cao-loonronde van het vorige kalenderjaar.

Indexering na beëindiging dienstverband

Het fonds probeert ieder jaar de premievrije pensioenaanspraken en de ingegane pensioenen te verhogen met maximaal de procentuele ontwikkeling van het prijsindexcijfer. Dit geldt zowel voor de eindloonregeling als voor de middelloonregeling. Het bestuur beslist jaarlijks of en zo ja in hoeverre indexering plaatsvindt. Dit betekent dat ook hier geen recht op indexatie bestaat en dat het niet zeker is of en in hoeverre in de toekomst indexatie kan plaatsvinden. Deze voorwaardelijke toeslagverlening wordt uit beleggingsrendement gefinancierd.

Organisatie

Het fonds heeft de juridische vorm van een stichting en wordt bestuurd door een bestuur. Binnen het fonds bepaalt het bestuur als hoogste orgaan het beleid. Het bestuur is bevoegd tot het nemen van besluiten die betrekking hebben op het fonds en de daarmee verbonden handelingen.

Bestuur

Het bestuur bestaat uit acht leden, van wie vier namens de werknemers en vier namens KLM. Het bestuur heeft buiten zijn midden een voorzitter benoemd. Deze voorzitter leidt de vergaderingen en bewaakt de zorgvuldigheid van de besluitvorming. Het bestuur benoemt een werknemerslid en een werkgeverslid tot vicevoorzitters. Het bestuur komt ten minste zes keer per jaar in plenaire vergadering bijeen.

Binnen het fonds bereidt een aantal bestuurscommissies en werkgroepen de besluitvorming in de bestuursvergaderingen voor. Ook voor de uitvoering of uitwerking van besluiten kunnen commissies of werkgroepen worden ingesteld.

De ALM-commissie doet onderzoek en bereidt bestuursbesluiten met betrekking tot balansbeheer en risicobeheer voor.

Het Audit Committee beoordeelt namens het bestuur de beheersmaatregelen in opzet en werking. In het committee zitten vertegenwoordigers van de besturen van de KLM-pensioenfondsen. Verder nemen vertegenwoordigers van de uitvoeringsorganisatie en de externe accountant deel aan de activiteiten van het committee.

De beleggingsadviescommissie adviseert het bestuur bij de beleidsbepaling voor beleggingen. Deze commissie bestaat uit externe deskundigen. Leden van het bestuur nemen als vertegenwoordigers deel aan de vergaderingen van de beleggingsadviescommissie.

De communicatiecommissie ontwikkelt het communicatiebeleid van het fonds en begeleidt de uitvoering van het communicatiebeleid.

Verantwoordingsorgaan

Overeenkomstig de Principes voor goed pensioenfondsbestuur legt het bestuur verantwoording af aan een verantwoordingsorgaan. Dit verantwoordingsorgaan bestaat uit zes leden. In dit orgaan hebben vertegenwoordigers van KLM N.V., de deelnemers en de pensioengerechtigden zitting. Iedere geleding heeft twee zetels. Het verantwoordingsorgaan beoordeelt jaarlijks het gevoerde beleid, de uitvoering daarvan en de voor de toekomst gemaakte beleidskeuzen.

Het verantwoordingsorgaan heeft verder adviesrechten ten aanzien van zijn eigen inrichting, de inrichting van het interne toezicht, de inrichting van het communicatiebeleid, klachten- en geschillenregelingen en eventuele bezoldigingsregelingen voor het bestuur.

Intern toezicht

Het interne toezicht wordt uitgevoerd door een visitatiecommissie, die bestaat uit drie onafhankelijke deskundigen. De visitatiecommissie beoordeelt het functioneren van het bestuur van het fonds op basis van onderzoek van bestuursprocessen en -procedures, de aansturing van het fonds en de wijze waarop de langetermijnrisico's worden beheerst.

Accountant en actuaris

Het fonds heeft KPMG ACCOUNTANTS N.V. als externe accountant en MERCER Certificering B.V. als certificerend actuaris aangesteld.

Uitvoeringsorganisatie

De uitvoering van de taken van het fonds is uitbesteed aan Blue Sky Group B.V.

Deze uitvoeringsorganisatie handelt op basis van mandaten en een marktconforme dienstverleningsovereenkomst. Deze dienstverleningsovereenkomst komt tot stand in een gezamenlijk periodiek overleg van de besturen van de KLM-pensioenfondsen en de uitvoeringsorganisatie. In dit overleg wordt ook de jaarlijkse vergoeding bepaald. Het fonds

is medeaandeelhouder van de uitvoeringsorganisatie. Het bestuur heeft de directeur en een lid van het managementteam van de uitvoeringsorganisatie benoemd tot titulair directeur en secretaris van het fonds.

Kerncijfers

(bedragen in EUR miljoenen)		2009	2008
Deelnemers			
Aantal actieve deelnemers		8.716	8.818
Aantal gewezen deelnemers		2.621	2.671
Aantal pensioengerechtigden		679	633
Totaal		12.016	12.122
Premies en uitkeringen			
Premies		64,2	49,9
Pensioenuitkeringen		7,9	6,4
Vermogen			
Stichtingskapitaal en reserves		301,3	78,9
Voorziening pensioenverplichtingen		1.009,8	983,3
Dekkingsgraad		129,8%	108,0%
Indexering			
Pensioenrechten actieve deelnemers		1,25%	3,02%
Ingegane pensioenen en premievrije pensioenrechten		0,4%	2,5%
Beleggingen			
Vastgoed		94,3	85,2
Aandelen		576,2	421,5
Vastrentende waarden		608,6	601,7
Overig		31,7	- 47,2
Totaal		1.310,8	1.061,2
Totaalrendement		17,9%	- 21,3%
Vijfjaarsgemiddeld totaalrendement		4,5%	3,4%
Tienjaarsgemiddeld totaalrendement		3,5%	3,8%

Het fonds startte het verslagjaar met een historisch lage dekkingsgraad van 108,0%. Als gevolg van de voortdurende crisis vond in de eerste maanden van 2009 een verdere daling van de dekkingsgraad plaats, waardoor deze ook beneden het wettelijke minimum van 105% kwam te liggen. Vanaf maart trad echter verbetering op en vertoonde de dekkingsgraad een stijgende lijn. Eind maart lag de dekkingsgraad weer boven de 105% en ultimo juli 2009 boven het niveau van het wettelijk vereiste vermogen (circa 121%). In de tweede helft van 2009 steeg de dekkingsgraad licht. Ultimo 2009 bedroeg de dekkingsgraad van het fonds 129,8%.

Het bestuur heeft de ontwikkeling van de vermogenspositie gedurende het jaar nauwlettend gevolgd. Aanvankelijk op basis van dagelijkse rapportages, vanaf juli op basis van een wekelijkse rapportage en analyse.

Omdat het fonds eind 2008 onder het niveau van het wettelijk vereiste vermogen raakte, moest voor 1 april 2009 een langetermijnherstelplan worden opgesteld. Op grond van dit herstelplan verhoogde het fonds de premie voor 2009 met een herstelopslag ter grootte van EUR 11,2 miljoen. Deze premieverhoging heeft bijgedragen aan het herstel van het fonds. Vanwege de verbeterde financiële positie ultimo 2009 waren geen extra premiebetalingen meer benodigd met ingang van 2010. In april 2010 stelde het bestuur vast dat de dekkingsgraad negen maanden boven het wettelijk vereiste vermogen lag, waardoor het herstelplan als beëindigd kan worden aangemerkt.

Het herstel op de financiële markten betekende zeker geen terugkeer naar de oude situatie. Na het opstellen van het herstelplan heeft het bestuur het bestaande beleid grondig geëvalueerd en is onderzoek gestart naar mogelijkheden tot aanvullende of alternatieve beleidsmaatregelen. Uitgangspunten daarin waren de wens om de volatiliteit van de dekkingsgraad te verminderen, te komen tot een stabiel verloop van de pensioenpremie en een goede indexatie van de pensioenen te waarborgen. Uit dit onderzoek vloeiden enkele wijzigingen in het beleggingsbeleid voort. Allereerst werd in juli 2009 besloten de rentegevoeligheid van de verplichtingen voor 50% af te dekken. Dit gebeurt onder meer door middel van rentederivaten. Daarna is in december 2009 besloten om met behulp van opties ook het aandelenrisico voor 50% af te dekken. Met deze maatregelen zijn de balansrisico's van het fonds aanzienlijk beperkt en zijn tegelijkertijd de mogelijkheden om van rente- en koersstijgingen te profiteren deels in stand gebleven. Het bestuur ziet beide maatregelen als eerste stappen op weg naar een integrale aanpak. De studie naar een beleid waarin risicobeheersing en de noodzaak van rendement in evenwicht zijn wordt in 2010 voortgezet. Streven is om voor het eind van 2010 te komen tot een langetermijnstrategie voor het pensioenfonds.

In 2009 zijn op initiatief van de minister van Sociale Zaken en Werkgelegenheid verschillende onderzoeken gedaan naar de effecten van de financiële crisis voor de pensioensector.

Begin 2010 verschenen twee rapporten, van de Commissie Frijns en de Commissie Goudswaard, waarin aanbevelingen worden gedaan voor zowel de houdbaarheid van het stelsel van aanvullende pensioenen als het beheer daarvan. Het bestuur heeft zijn aandacht met name gericht op de aanbevelingen van de Commissie Frijns, die onderzoek deed naar het beleggingsbeleid en risicobeheer van pensioenfondsen. Het bestuur heeft geconstateerd dat verschillende aanbevelingen al praktijk waren bij het fonds en dat andere hoog op de bestuursagenda staan. Zo maken onderwerpen als risicomangement en het hanteren van een reëel kader al onderdeel uit van de eerder genoemde studie. Het bestuur onderschrijft de oproep om risico's voor belanghebbenden expliciet te maken en helder te communiceren.

Het bestuur voerde in 2009 een behoedzaam beleggingsbeleid. Het aandelenbelang bleef in het eerste halfjaar onderwogen en werd nadien teruggebracht naar neutraal. In het vierde kwartaal werd een begin gemaakt met het nemen van meer risico in de beleggingsportefeuille. Het fonds sloot het jaar af met een totaalrendement van 17,9%. Mede hierdoor steeg het vermogen van het fonds van EUR 1.062,2 miljoen naar EUR 1.311,1 miljoen. Het behaalde rendement is voor een belangrijk deel toe te schrijven aan de gestegen aandelenkoersen. Door de bewust gekozen defensieve positionering bleef het rendement echter wat achter bij de benchmark.

Een andere ontwikkeling die grote impact op het fonds heeft is de stijgende levensverwachting. Uit onderzoek van het Centraal Bureau voor de Statistiek (CBS) in 2008 blijkt dat de levensverwachting sterker stijgt dan in eerdere prognoses was voorzien. Dit betekent een aanpassing van de nog redelijk recente overlevingstafels. Beleid van het fonds is om de overlevingstafel van het Actuariel Genootschap (AG) te volgen en daarbij ook de eigen ervaringscijfers te betrekken. Naar verwachting zal dit in 2010 plaatsvinden. Het is echter noodzakelijk gebleken om al in de vermogenspositie ultimo 2009 een aanpassing te doen vanwege het standpunt van De Nederlandsche Bank (DNB) en de organisaties van accountants en actuarissen, dat bij het vaststellen van de jaarcijfers rekening moet worden gehouden met de op dat moment voorzienbare trend in overlevingskansen. Het bestuur heeft tegen deze achtergrond besloten in de vermogenspositie ultimo 2009 rekening te houden met een schatting van de stijgende levensverwachting (best estimate). Dit besluit heeft een neerwaarts effect gehad op de dekkinggraad ultimo 2009 van 3,9 procentpunt.

In 2010 zal na publicatie van de verwachte nieuwe overlevingstafel en evaluatie van de eigen cijfers een definitieve aanpassing plaatsvinden.

In 2009 heeft een succesvolle implementatie van de nieuwe pensioenregeling plaatsgevonden. Onderdeel van deze operatie was een uitgebreid communicatietraject, dat zich met name richtte op de conversie van oude aanspraken naar de nieuwe regeling en de keuze tussen eindloon en middelloon. Hiervoor is een breed scala van middelen ingezet, variërend van website en een online keuzetool tot persoonlijke brieven en informatiestands op

het bemanningencentrum. In het vierde kwartaal is de operatie afgerond met toezending van een actueel Uniform Pensioenoverzicht (UPO).

Nu de nieuwe pensioenregeling volledig is ingevoerd, is het ook wenselijk dat de financieringsopzet wordt vernieuwd. De financiering van de pensioenregeling vormt al langere tijd onderwerp van overleg tussen de arbeidsvoorwaardelijke partijen. Het bestuur heeft er bij deze partijen op aangedrongen om in 2010 tot een akkoord te komen. In het eerder genoemde onderzoekstraject van het bestuur worden tevens opties voor een nieuwe financieringsopzet ontwikkeld. Het fonds wil hiermee een spoedig akkoord over de financiering van de pensioenregeling bevorderen.

Communicatie met deelnemers is een belangrijk onderwerp voor het bestuur. De afgelopen jaren is veel geïnvesteerd in verbetering van de pensioencommunicatie. Het bestuur is via zijn communicatiecommissie daar zeer nauw bij betrokken geweest. Bestaande middelen zijn vernieuwd en nieuwe kanalen zijn ontwikkeld. Het meest in het oog springen de pensioeninformatieteams (PIT), groepen jonge(re) deelnemers die collega's attenderen op pensioenonderwerpen en de weg wijzen naar het pensioenfonds. Het pensioenbewustzijn wordt hierdoor verhoogd. Tot genoegen van het bestuur en de leden van de pensioeninformatieteams werd dit initiatief beloond met een prijs voor de meest innovatieve pensioencommunicatie. Het bestuur zal de komende jaren de ingeslagen weg voortzetten.

Inspelend op de actuele ontwikkelingen en aanbevelingen van de Commissie Frijns zal nadrukkelijk aandacht worden besteed aan het risicobewustzijn van belanghebbenden.

In het eerste kwartaal van 2009 heeft een eerste visitatieonderzoek plaatsgevonden bij het fonds. De visitatiecommissie heeft in enkele maanden aan de hand van documenten en gesprekken het fonds doorgelicht en daarover in april gerapporteerd. Het bestuur heeft de zorgvuldige en gedegen aanpak van de visitatiecommissie zeer gewaardeerd. De aanbevelingen zijn besproken en hebben tot een aantal concrete verbeteracties geleid. In 2010 zal, in samenspraak met het Algemeen Pensioenfonds KLM en het Pensioenfonds Vliegend Personeel KLM, een evaluatie plaatsvinden. Op basis daarvan zal besluitvorming over de toekomstige inrichting van het interne toezicht plaatsvinden.

Per 2010 is een nieuwe zittingstermijn van het bestuur gestart. Daarbij zijn enkele vernieuwingen doorgevoerd. Zo is het zetelaantal uitgebreid van zes naar acht en is de wijze van voordracht en benoeming van werknemersleden veranderd. Het bestuur heeft ervoor gekozen de representatieve organisaties van cabinepersoneel een rol te geven in de selectie en kandidaatstelling van werknemersvertegenwoordigers. Hiermee is beoogd de continuïteit te verbeteren, omdat gebruik kan worden gemaakt van de structuur en achterban van deze organisaties. Benoeming van werknemersleden geschiedt door de cabineleden van de ondernemingsraad van KLM, waardoor ook de democratische legitimiteit is gewaarborgd.

De nieuwe zittingstermijn heeft ook nieuwe gezichten gebracht. Door de genoemde uitbreiding en het terugtreden van enkele leden was hiervoor ruimte ontstaan. Ook bij de bestuurssamenstelling is het effect van de pensioeninformatieteams merkbaar; twee van de nieuwe plaatsvervangende bestuursleden zijn uit deze teams afkomstig.

Deskundigheid van besturen van pensioenfondsen is een belangrijk aandachtspunt voor de sector en de toezichthouder. Een goede basisopleiding en regelmatige bijscholing waren al gemeengoed bij het fonds. Het bestuur heeft 2009 goede voortgang geboekt met modernisering van zijn deskundigheidsbeleid. Na grondige voorbereiding heeft het bestuur in een gezamenlijke workshop een nieuw deskundigheidsplan opgesteld, waarin de ambities zijn geformuleerd en meer structuur is gegeven aan de invulling van de deskundigheidsbevordering. Het plan biedt ook een kader voor beoordeling en evaluatie van het bestuur. Met het aantreden van het nieuwe bestuur is ook het plan operationeel geworden. Eind 2010 zal een eerste evaluatie plaatsvinden.

Bestuursverslag
Stichting Pensioenfonds
KLM-Cabinepersoneel

**DIRECT EN
PERSOONLIJK
CONTACT
MET BELANG-
HEBBENDEN**

Externe ontwikkelingen Financiële markten

De grote onzekerheid over de daadwerkelijke diepte en duur van de economische crisis zorgde voor de nodige onrust op de financiële markten in het begin van het jaar. In maart kwam een flinke opleving van de aandelenmarkten op gang. Kredietmarkten bleven onder druk staan van zwakke economische cijfers en winstverwachtingen. Hoewel de opkomende landen weinig directe blootstelling hadden aan de oorspronkelijke problematiek, waren zij niet immuun voor de dieper wordende recessie in de ontwikkelde landen. Kenmerkend voor opkomende landen was de flinke daling in hun export en de groei-verwachtingen die mede daardoor fors naar beneden waren bijgesteld.

De eerste tekenen van economisch herstel werden zichtbaar gedurende april en mei, en reflecteerden dat het ergste van de economische neergang voorbij zou kunnen zijn. De opkomende landen deden het daarbij beter dan de ontwikkelde landen. Het vertrouwen in opkomende landen steeg onder andere door het besluit van de G20 om de financiële voorzieningen van het IMF sterk te vergroten. Gedurende het derde kwartaal bleven beleggers, ondanks de onzekerheid over de snelheid van het economisch herstel, voorzichtig optimistisch. Positief macro-economisch nieuws en sterke winstcijfers gaven beleggers hoop voor een definitieve ommekeer, met als gevolg dat aandelenprijzen verder stegen en kredietpremies in de obligatiemarkten verder omlaag gingen. Toch was er ook teleurstellend nieuws over de tegenvallende ontwikkeling van consumptie en oplopende werkloosheid, vooral in de Verenigde Staten. Dit zorgde voor twijfel in de bestendigheid van het economisch herstel en hiermee nam de onzekerheid in de markt toe. Bij de opkomende landen trok de sterke groei in sommige delen van Azië de aandacht. Er was ook aanleiding voor zorg over de forse kredietexpansie in China. Dat resulteerde in de verwachting dat de beleidsregels voor het verstrekken van krediet strenger zouden worden.

Tegelijkertijd kwam gedurende het jaar een aantal landen negatief in het nieuws omtrent hun eigen financiële huishouding. Het betrof onder andere IJsland, Ierland, Dubai en Griekenland. De koersen van obligaties van deze landen moesten het ontgelden en zorgden er voor hogere renteniveaus. De beleggingen van het pensioenfonds ondervonden er niet of nauwelijks directe hinder van. Wel kan gezegd worden dat de beoordeling van kredietwaardigheid van landen een belangrijker rol gaat spelen in de positionering van vastrentende waarden.

Na een maand met negatieve rendementen die voortvloeiden uit correcties in oktober, waren er in de laatste twee maanden van het jaar weer veel positieve macro-economische berichten en positieve rendementen. Er werd onder andere bekend dat er weer sprake was van een positieve productiegroei in de wereldeconomie en dat de rentes van de centrale banken voorlopig laag zouden blijven totdat economisch herstel met zekerheid werd vastgesteld.

Vastrentende waarden

Na een turbulent 2008 stond ook het eerste kwartaal van 2009 nog volop in het teken van de kredietcrisis. Sinds half maart hebben de financiële markten hun weg weer omhoog gevonden. Hierbij werd een voorschot genomen op het economische herstel. Daar waar banken nog terughoudend waren in het verstrekken van kredieten, stapten beleggers massaal in bedrijfsobligaties. Ten aanzien van de Amerikaanse Centrale Bank, de Fed, en de Europese Centrale Bank (ECB) was de verwachting dat de lage rente en de monetaire verruiming zouden aanhouden in 2009.

Dit bleek inderdaad het geval. De Fed hield de korte rente in de bandbreedte 0% tot 0,25%. De ECB verlaagde de korte rente uiteindelijk tot 1%.

Bedrijfsobligaties lieten in 2009 hoge rendementen zien. Dit werd veroorzaakt door een sterke daling van de creditspreads en veel minder faillissementen dan waar in eerste instantie voor werd gevreesd. In februari 2009 voorspelde Moody's nog dat wereldwijd 15% van de minder kredietwaardige uitgevers van obligaties, met een kredietbeoordeling lager dan BBB, failliet zouden gaan. Voor Europa was de verwachting zelfs 19%. Per eind november lag dit cijfer wereldwijd op 12,7%, terwijl voor 2010 zelfs een sterke daling naar 3,9% wordt verwacht. De daling van creditspreads deed zich voor in alle categorieën bedrijfsobligaties, maar was het meest prominent aanwezig in de categorieën vastrentende waarden met de laagste kredietbeoordeling en dus het hoogste risicoprofiel.

Zowel de staatsobligaties van de opkomende markten uitgegeven in Amerikaanse dollars als de staatsobligaties uitgegeven in lokale valuta's lieten uitstekende rendementen zien. In tegenstelling tot eerdere perioden van sterke afkoeling van economische groei, of zelfs recessies zoals in Azië in 1997 en 1998, bleken opkomende landen minder last te ondervinden van de kredietcrisis dan eerst werd aangenomen. Een belangrijke reden hiervoor is dat de financiële sector in de opkomende landen geen of nauwelijks exposure had naar de Amerikaanse huizenmarkt en naar allerlei gestructureerde producten, die achteraf weinig waard bleken te zijn. Daarnaast hadden de economieën van opkomende landen deze keer ook geen last van devaluerende valuta's, wat in 1994 Mexico en in 1997 een aantal Aziatische landen juist in grote problemen bracht. Sterker, de meeste valuta lieten in 2009 een sterke stijging van de waardering zien ten opzichte van de Amerikaanse dollar. De waardering van de Latijns-Amerikaanse valuta's steeg met zo'n 5% tot 33%. Een derde belangrijke reden was dat opkomende landen over het algemeen weinig staatsschuld hebben in verhouding tot het Bruto Nationaal Product wat hen ook minder kwetsbaar maakt bij (her)financieringstransacties op de kapitaalmarkt.

Aandelen

Na een positief begin van het jaar daalden de aandelenbeurzen wereldwijd gedurende twee maanden weer fors. Dit was het gevolg van stijgende werkloosheidscijfers en het bekend worden van razendsnel teruglopende verkoopcijfers in nagenoeg alle sectoren.

Begin maart verlaagde de ECB de rente opnieuw en werd het langverwachte Term Asset-Backed Securities Loan Facility (TALF)-programma in de Verenigde Staten gelanceerd. Dit werd gevolgd door de aankondiging van de Fed om zo'n 1,25 biljoen dollar in de economie te pompen. Ook werd het plan voor het opkopen van slechte of zogenoemde 'giftige' leningen door de minister van financiën, Geithner, naar buiten gebracht. Al deze maatregelen brachten het vertrouwen terug op de beurzen waarna deze begonnen aan hun imposante opmars. Vooral de financiële sector aandelen en cyclische aandelen profiteerden hier in eerste instantie van.

Halverwege oktober begon de twijfel over de vooruitzichten dan toch toe te slaan en werd een daling ingezet. Deze daling was wederom van beperkte duur waarna in november het positieve sentiment weer de overhand kreeg. De aanvraag tot uitstel van betaling van Dubai World zorgde eind november kort voor enige paniek op de beurzen waardoor met name aandelen van financiële instellingen werden geraakt. Aan het eind van het jaar waren de wereldwijde aandelenbeurzen echter alweer positief gestemd, waarmee de jaarendementen over 2009 voor vrijwel alle regio's historisch hoog uitkwamen. Aandelenindices van opkomende landen waren dit jaar de uitblinkers met een rendement van 78,5% en positieve rendementscijfers in alle vier de kwartalen. Ook het opvallende rendement op Europese smallcap aandelen kan hier direct op worden teruggevoerd. Met 59,1% was dit meer dan twee keer zo hoog dan dat op Europese largecap aandelen, terwijl Amerikaanse smallcap aandelen een rendement behaalden dat vergelijkbaar was met het rendement van 27,1% op Amerikaanse largecap aandelen.

Vastgoed

Op de directe vastgoedmarkt heerste het afgelopen jaar onzekerheid over het herstel van de economie. Een afnemende huurdersvraag leidde tot een dalende markthuur en een toename van de leegstand, vooral op de kantorenmarkt. Daar kwam bij dat het nog steeds moeilijk was om een (her)financiering te krijgen bij banken. Wel verbeterde dit enigszins tegen het einde van het jaar. Deze onzekerheid heeft ook geleid tot het laagste transactievolume van onroerend goed sinds 2003. De aanhoudende stagnatie van de transactieactiviteit is deels te wijten aan het verschil tussen aan- en verkoopprijzen. In markten die meer voorliggen in de cyclus, zoals het Verenigd Koninkrijk (VK), nam aan het einde van het jaar de transactieactiviteit weer toe.

Voor wat betreft de private vastgoedfondsen namen uittredingsverzoeken door beleggers aan het einde van het jaar af. Omdat de vastgoedmarkt zich meer en meer lijkt te stabiliseren, willen beleggers niet op het laagste punt uittreden. Vooral in de eerste helft van het jaar werden weinig uittredingsverzoeken door vastgoedfondsen gehonoreerd. Er was weinig liquiditeit en zij wilden de balansposities van fondsen zo optimaal mogelijk houden. Banken komen vastgoedfondsen tegemoet door te onderhandelen over herfinancieringen tegen nieuwe voorwaarden. Hierdoor vonden minder gedwongen verkopen plaats dan eerder werd verwacht.

Na de flinke afwaarderingen in 2007 en 2008 liet publiek, ofwel beursgenoteerd vastgoed in 2009 weer een duidelijk herstel zien. Het rendement kwam wereldwijd gemiddeld uit op 30%. Mede door de flinke koersdaling in 2008 heerste aan het begin van het jaar nog een negatief sentiment onder beleggers. Door de verslechtering van de kredietmarkten was er weinig vertrouwen in de financiële positie van vastgoedfondsen. Vanaf het tweede kwartaal ebde de angst voor een depressie weg. Daarnaast slaagde een aantal beursgenoteerde fondsen erin om hun financiële positie te verbeteren. Deze verbetering resulteerde in stijgende koersen.

Valuta's

In 2009 liet de Amerikaanse dollar een lichte koersdaling zien. De euro steeg ten opzichte van de dollar met 3,1%. Aan het einde van het jaar was de euro 1,43 Amerikaanse dollar waard ten opzichte van 1,39 Amerikaanse dollar aan het begin van 2009. Het Britse pond kende in 2009 een waardeinstijging van 8,8% en eindigde op 0,89 pond voor een euro ten opzichte van 0,97 pond per euro aan het begin van 2009. De Japanse yen daarentegen verloor ten opzichte van de euro bijna 6%. Op het einde van het jaar kreeg men 134 yen voor een euro ten opzichte van 126 yen bij het begin van het jaar.

Pensioenen

Verhoging AOW-leeftijd

Het kabinet stemde op vrijdag 16 oktober 2009 in met een wetsvoorstel dat de AOW-leeftijd in twee stappen verhoogt naar 67 jaar. Alle mensen die voor 1 januari 2010 al 55 jaar of ouder zijn, houden op 65-jarige leeftijd recht op AOW. Vanaf 2020 komt de AOW-leeftijd op 66 jaar te liggen en wordt de AOW-leeftijd in 2025 naar 67 verhoogd. Niet alleen de AOW-leeftijd gaat omhoog, ook in de overige wetgeving wordt de pensioenleeftijd aangepast, inclusief de spilleeftijd in het kader van de fiscale begrenzing (Witteveenkader). De sociale voorzieningen lopen dus door tot de nieuwe AOW-leeftijd.

Het kabinet voerde twee redenen aan voor de verhoging van de AOW-leeftijd. Het betaalbaar houden van de overheidsuitgaven en het vergroten van arbeidsdeelname door ouderen. Het wetsvoorstel is op 2 december 2009 ingediend bij de Tweede Kamer. Door de val van het kabinet in februari 2010 is dit onderwerp 'controversieel' geworden en is derhalve onduidelijk of en zo ja in welke vorm bovengenoemde wijzigingsvoorstellen zullen worden ingevoerd. Een en ander zal nauwlettend gevolgd worden in verband met de consequenties voor de eigen pensioenregeling van het fonds.

Toename levensverwachting

Eind 2008 heeft het CBS met de tweejaarlijkse bevolkingsprognose aangegeven dat de levensverwachting in de toekomst naar verwachting sterker stijgt dan in eerdere prognoses was voorzien. Het Actuarieel Genootschap is in 2009 een onderzoek gestart naar de gevolgen die deze versnelde stijging heeft op de gehanteerde overlevingstafel. Naar verwachting zal dit leiden tot een nieuwe prognosetafel in 2010. Standpunt van DNB is dat

bij het vaststellen van de jaarcijfers rekening moet worden gehouden met de op dat moment bestaande inzichten ten aanzien van de voorzienbare trend in overlevingskansen.

Toeslagverlening (indexering)

Het jaarlijks verlenen van een toeslag is van belang om de waarde van het pensioen op peil te houden. Pensioenuitvoerders moeten vanaf 1 januari 2009 de deelnemers en de pensioengerechtigden jaarlijks over de toeslagverlening informeren met teksten die zijn vastgelegd in de toeslagenmatrix. Ook gebruiken zij verplicht een kwalitatieve en beeldende maatstaf, het toeslagenlabel.

De toeslagenmatrix bevat voorgeschreven teksten over de toeslagverlening. Pensioenuitvoerders zijn verplicht om deze teksten op te nemen in alle persoonlijke uitingen. Afwijken van de voorgeschreven teksten is alleen mogelijk met expliciete toestemming van de AFM.

De AFM besloot in mei 2009 om pensioenuitvoerders de mogelijkheid te bieden om het toeslagenlabel in 2009 nog niet op te nemen in hun communicatie-uitingen. Dit was omdat het toeslagenlabel bij onderdekking voor verwarring kon zorgen bij de (gewezen) deelnemer of pensioengerechtigde. Pensioenuitvoerders mochten er in 2009 nog voor kiezen om in plaats van het toeslagenlabel op te nemen, een (model)brief te versturen aan deelnemers en pensioengerechtigden. In de modelbrief werden de deelnemers geïnformeerd over de financiële situatie van de pensioenuitvoerder, de maatregelen die in het herstelplan stonden en de verwachte toeslagverlening.

Vanaf 1 januari 2010 zijn alle pensioenuitvoerders verplicht om het toeslagenlabel op te nemen op alle daartoe aangewezen documenten, zoals de startbrief en het UPO. Vanaf 1 april 2010 controleert de Autoriteit Financiële Markten (AFM) of het toeslagenlabel op de juiste wijze wordt opgenomen.

Eerder al, op 13 mei 2009, publiceerde de AFM een beleidsregel voor de tijdigheid van de verstrekking van het UPO. Een pensioenuitvoerder voldoet volgens de AFM aan de wettelijke verplichting tot tijdige verstrekking van het jaarlijkse UPO als het UPO uiterlijk in het derde kwartaal aan de deelnemers wordt verzonden.

Kortetermijnherstelplan

Eind februari 2009 besloot de minister van Sociale Zaken en Werkgelegenheid (SZW) na overleg met DNB dat pensioenfondsen langer de tijd krijgen om hun reserves op peil te brengen. De wettelijke hersteltermijn van drie jaar is tijdelijk verlengd naar maximaal vijf jaar. De pensioenfondsen moeten nu wel aangeven wat zij gaan doen als de komende jaren zou blijken dat het hen niet lukt om binnen vijf jaar hun reserves op peil te brengen.

Het kabinet wil met een langere hersteltermijn voorkomen dat veel pensioenfondsen overhaast en onnodig de pensioenuitkering moeten verlagen. Daarnaast wordt voorkomen dat de zaken te lang op hun beloop worden gelaten als de financieel-economische omstandigheden verder verslechteren.

Door een wijziging van de Regeling Pensioenwet en Wet verplichte beroepsregeling wordt, als korting van pensioenrechten noodzakelijk zou zijn, het eerste verplichte moment van korting opgeschort tot 1 april 2012.

Aanpassing regeling voor waardeoverdracht

In de Pensioenwet (PW) is bepaald dat de plicht tot waardeoverdracht wordt opgeschort zolang het ontvangende of het overdragende pensioenfonds een dekkingsgraad onder de 100% heeft. In de PW en de onderliggende regelgeving is echter weinig geregeld over de praktische toepassing van de opschorting van de plicht tot waardeoverdracht. Met de aanpassing van de onderliggende regelgeving per eind december 2009, waaronder de opschorting en herleving van de plicht tot waardeoverdracht is de procedure verduidelijkt.

Wetsvoorstel Multi-OPF

Op 11 november 2008 vroeg de minister van SZW aan de Stichting van de Arbeid (STAR) per brief advies over de aanpak van de tweede fase van de Algemene Pensioeninstelling (API). De doelstelling van de API is tweeledig. Enerzijds moet de introductie van de API Nederland aantrekkelijker maken als vestigingsplaats voor het bedienen van de internationale (Europese) markt voor pensioenen. Anderzijds kan de API uitkomst bieden voor ondernemingspensioenfondsden die vergaand onderling willen samenwerken of hun pensioenfondsden willen laten samensmelten.

De tweede fase van de API bestaat eruit dat wordt nagegaan in hoeverre het mogelijk is om via aanpassingen in de PW de samenwerking tussen ondernemingspensioenfondsden mogelijk te maken. De STAR adviseerde minister Donner van SZW in een brief van 27 februari 2009 het samengaan van ondernemingspensioenfondsden (opf'en) mogelijk te maken. Schaalvergroting kan een oplossing bieden voor de problemen die vooral de kleinere opf'en ervaren door de aanzienlijk gestegen eisen op het terrein van governance. Op 23 september 2009 werd in dat verband een wetsvoorstel tot wijziging van de PW bij de Tweede Kamer ingediend. De Tweede Kamer nam op 26 januari 2010 dit voorstel met algemene stemmen aan. Kort voor de vaststelling van dit verslag werd het wetsvoorstel ook door de Eerste Kamer goedgekeurd.

Onderzoeken

De financiële crisis en de gevolgen voor pensioenfondsden hebben tot tal van maatschappelijke reacties geleid. Mede naar aanleiding daarvan stelde minister Donner begin 2009 een drietal externe commissies in om onderzoek te doen naar respectievelijk de Financieel Toetsingskader (FTK)-parameters, het beleggingsbeleid en risicobeheer van pensioenfondsden en de toekomstbestendigheid van het stelsel van aanvullende pensioenen.

Commissie 'Don'

Op 25 september 2009 gaf de Commissie Parameters, onder leiding van prof. dr. F.J.H. Don een verdeeld advies af. Een deel van de commissie adviseerde het maximum verwachte rendement op aandelen met zo'n 1,5% te verlagen, omdat rendementen die pensioen-

fondsen in het verleden hebben behaald zouden zijn veroorzaakt door meevallers die niet representatief zijn voor de toekomst. Het andere deel van de commissie meende dat wel naar het gemiddelde historische rendement kan worden gekeken en adviseerde pensioenfondsen te laten rekenen met een aandelenrendement dat zo'n 0,25% lager ligt dan het huidige rendement. Minister Donner besloot daarop dat pensioenfondsbesturen bij hun beslissing over de pensioenpremie in 2010 kunnen uitgaan van hetzelfde maximaal verwachte rendement op hun beleggingen als in de afgelopen drie jaar.

Commissie 'Frijns'

Een commissie onder leiding van prof. dr. J.M.G. Frijns deed onderzoek naar het beleggingsbeleid en risicobeheer van pensioenfondsen. Deze commissie presenteerde op 19 januari 2010 haar rapport, getiteld 'Onzekere zekerheid'. De commissie constateerde dat de pensioenfondssector heterogeen is en steeds complexer wordt en dat pensioenfondsen mede door ontgroening en vergrijzing steeds kwetsbaarder worden. Belangrijkste conclusie van de commissie is dat pensioenfondsen structureel te weinig aandacht voor risicobeheer en uitvoering beleggingsbeleid hebben en dat specifieke kenmerken van pensioenfondsen onvoldoende worden vertaald in het beleggingsbeleid. Verder merkt de commissie op dat de nadruk door het FTK te veel ligt op de nominale dekkingsgraad, terwijl het beter zou zijn als het reële kader leidend is. Ten slotte meent de commissie dat het governance-model verbetering behoeft. De commissie formuleerde 19 aanbevelingen naar aanleiding van haar analyse. Een belangrijk aandachtspunt in het rapport betreft de betrokkenheid van belanghebbenden bij de formulering van het beleid, het voldoende onderkennen van de risico's en het afleggen van verantwoording.

Commissie 'Goudswaard'

Een commissie onder leiding van prof. dr. K.P. Goudswaard onderzocht in hoeverre het huidige stelsel van aanvullende pensioenen toekomstbestendig is en schetste oplossingsrichtingen die het stelsel beter bestand maken tegen financiële schokken in het licht van de vergrijzing.

Op 27 januari 2010 verscheen het rapport 'Een sterke tweede pijler, naar een toekomstbestendig stelsel van aanvullende pensioenen'. De analyse van de commissie is dat in het huidige stelsel de kosten van de pensioenvoorzieningen en de risico's toenemen. De risico's zijn ook moeilijker te beheersen. Op zoek naar een nieuw evenwicht tussen de ambitie, de zekerheid en de kosten van het pensioen is de commissie van oordeel dat er nauwelijks meer rek zit in de pensioenpremies. Dit betekent dat oplossingen gezocht moeten worden in een beperking van de pensioenambitie of in het anders omgaan met risico's, of een combinatie van beide. De PW moet naar het oordeel van de commissie worden aangepast om meer voorwaardelijkheid mogelijk te maken. De commissie schetst aan het slot van het rapport nieuwe innovatieve pensioencontracten met kort samengevat een flexibeler deling van risico's. Met deze analyse en aanbevelingen richt het rapport zich meer op de sociale partners dan op besturen van pensioenfondsen.

Voornemen van de minister was om voor 1 april 2010 met een kabinetsstandpunt op de rapporten van de Commissies Frijns en Goudswaard te komen. Door de val van het kabinet in februari 2010 zal dit geen doorgang vinden. Ook dit dossier zal worden aangehouden totdat er een nieuw kabinet is.

Governance en medezeggenschap

In april 2009 publiceerde de SER een evaluatierapport over de uitvoering van de Principes voor goed pensioenfondsbestuur. Omdat de Principes bij veel fondsen pas recent geïmplementeerd zijn, beperkte de evaluatie zich tot een inventarisatie van de wijze waarop pensioenfondsen invulling hebben gegeven aan de governanceregels. Een meer materiële evaluatie van de effectiviteit zal op een later moment plaatsvinden. In het rapport werd geconstateerd dat het merendeel van de pensioenfondsen erin is geslaagd de maatregelen in te voeren. Het rapport signaleert verder dat de feitelijke invulling en operationalisering de nodige inspanningen en kosten met zich hebben meegebracht. Met name voor kleinere fondsen is sprake van een toegenomen bestuurslast. Conclusie van het rapport is dat bezien zou moeten worden of het doel van de Principes ook bereikt zou kunnen worden met een lagere uitvoeringslast.

De Sociaal-Economische Raad (SER) publiceerde in april 2009 ook een evaluatierapport over de uitvoering van het medezeggenschapsconvenant van 2003, dat per 1 januari 2008 eindigde. De kern van het rapport is dat het aantal fondsen met medezeggenschap verder is toegenomen. Zowel de ondernemingspensioenfondsen die binnen de termen van het convenant vallen, als de bedrijfstakpensioenfondsen hebben bijna allemaal medezeggenschap georganiseerd. Bij het merendeel van de ondernemingspensioenfondsen (80% van de respondenten) is gekozen voor bestuursdeelname van pensioengerechtigden. Waar sprake is van een deelnemersraad, beoordeelt ruim 80 procent van de deelnemersraden het overleg met hun bestuur als goed of zeer goed.

In de tweede helft van 2009 werd in de politiek het onderwerp medezeggenschap weer actueel. Aanleiding was de plenaire behandeling van het in 2008 ingediende initiatiefwetsvoorstel om pensioengerechtigden recht te geven op deelname aan besturen van pensioenfondsen. De discussie kreeg een nieuwe dimensie door de toevoeging van het begrip diversiteit in bestuur. Dat wil zeggen dat de leden van het bestuur en andere organen representatief zijn voor de populatie van het fonds. Het kabinet werd opgeroepen om met de sociale partners en organisaties van ouderen tot een breed gedragen voorstel te komen.

Ook het bestuursmodel van pensioenfondsen vormde in 2009 regelmatig onderwerp van discussie. Om hieraan een bijdrage te leveren, presenteerde pensioenkoepel OPF op zijn congres in november 2009 een voorstel voor een extra bestuursmodel, naast de bestaande modellen. Kort samengevat houdt dit extra bestuursmodel in dat het bestuur van een

pensioenfonds gevormd wordt door een professioneel dagelijks bestuur en een toezicht-houdend orgaan waarin de belanghebbenden zitting hebben. Dit toezichthoudend orgaan benoemt het bestuur, ziet toe op een juiste uitvoering van het beleid en heeft bijzondere rechten ten aanzien van bepaalde beleidsbeslissingen van het bestuur.

In december 2009 gaf het kabinet een eerste schriftelijke reactie op genoemde evaluaties. Daarin constateerde het kabinet dat veel verbeterd is op het terrein van governance en medezeggenschap. Wel merkt het kabinet op dat de crisis een aantal zaken heeft blootgelegd die de governance raken. Vraag die opgeworpen wordt, is of er een goed evenwicht is tussen invloed en de risico's van belanghebbenden. Ook signaleert het kabinet het belang van goed intern toezicht. In dat kader plaatst het kabinet vraagtekens bij de keuze van veel pensioenfondsen voor een lichte vorm van intern toezicht. Het kabinet noemt verder de professionaliteit van besturen een belangrijk aandachtspunt. In de brief wordt een aantal mogelijke verbeteringen genoemd. Voorbeelden hiervan zijn samenvoeging van organen, professioneel bestuur en versterking van het interne toezicht. Het kabinet doet echter nog geen concrete voorstellen. Toegezegd is dat op een later moment een nadere uitwerking volgt.

Toezicht

In 2009 moesten zo'n 340 pensioenfondsen voor 1 april een herstelplan indienen bij DNB. Met name het eerste halfjaar van 2009 stond in het teken van het indienen en beoordelen van deze plannen. Op 14 juli 2009 berichtte DNB dat nagenoeg alle pensioenfondsen het plan tijdig hebben ingediend. In de eerste week van juli waren de plannen allemaal beoordeeld. Verreweg de meeste pensioenfondsen ontvingen, na aanvulling van informatie en/of overleg met DNB, een positieve beschikking.

Als onderdeel van de speerpunten voor 2009 voerde DNB in het eerste halfjaar van 2009 bij tien pensioenfondsen een onderzoek uit naar het beleggingsbeleid en risicobeheer. Dit onderzoek had het doel zicht te krijgen op de praktijk bij pensioenfondsen en de toereikendheid van regelgeving, beleidsregels van DNB en toezichtinstrumenten. Daarnaast betrok DNB informatie uit de herstelplannen en reguliere toezichtactiviteiten. In september 2009 berichtte DNB dat meerdere pensioenfondsen de risico's van hun beleggingsbeleid hebben onderschat en onvoldoende aandacht hebben voor de governance en beheersing van beleggingsrisico's. De onderzoeksresultaten vormen aanleiding voor DNB om, samen met de sector, beter risicobeheer bij de fondsen te bewerkstelligen. Daarnaast gaf DNB aan te zullen pleiten voor aanpassingen in het wettelijke kader, zodat in de toekomst fondsen een betere afweging maken tussen rendement en risico. De bevindingen van DNB zijn ingebracht in de eerder genoemde Commissie Frijns.

Bij brief van 24 juni 2009 informeerden de AFM en DNB de pensioenfondsen over de in mei opgestelde Principes voor beheerst beloningsbeleid bij financiële instellingen.

In genoemde brief wordt erop gewezen dat deze Principes ook op pensioenfondsen van toepassing zijn. Waar pensioenfondsen activiteiten uitbesteden aan financiële instellingen wordt van hen verwacht dat zij via de uitbestedingsrelatie hun invloed aanwenden om naleving van de principes te bevorderen. Opgemerkt wordt dat dit een vast onderwerp van het toezicht gaat worden.

De AFM vroeg de pensioenfondsen eind december 2008 om uitvoering van een self assessment van de communicatie. Pensioenfondsen ontvingen eind april 2009 een rapportage. Daarnaast voerde de AFM in 2009 onderzoeken uit naar de juistheid en begrijpelijkheid van het UPO.

Inmiddels formuleerden zowel DNB als de AFM hun speerpunten voor 2010. Sectorbreed zal DNB aandacht hebben voor goed bestuur en beloningsbeleid. Daarnaast bestaat het voornemen een brede stresstest voor banken, verzekeraars en/of pensioenfondsen de initiëren. Ook wil DNB onderzoek doen naar de beheersing van de risico's van uitbesteding van IT-diensten. Specifiek voor de pensioensector wil DNB extra toezien of besturen voldoende grip hebben op uitbestede (kern)processen. Verder wordt de financiële opzet van een twintigtal pensioenfondsen onderzocht. In vervolg op het beleggingsonderzoek van 2009 wordt bij een tiental fondsen de beheersomgeving, de totstandkoming en methodiek van waardering van complexe producten beoordeeld, inclusief de rol van externe partijen.

De AFM wil zich voor wat betreft het toezicht op de pensioensector inzetten voor verbetering van de kwaliteit van de communicatie en de zorgplicht naar deelnemers. Zo wil de AFM verder invulling geven aan het doorlopend toezicht op informatiedocumenten, inclusief handhaving, relatiebeheer en signalenafhandeling. Verder zal AFM toezien op de activiteiten ter voorbereiding op het Pensioenregister en zal, mede naar aanleiding van het rapport van de Commissie Frijns, aandacht worden geschonken aan betrokkenheid bij discussies over de vormgeving van het stelsel en wijziging van de regelgeving.

Algemeen **bestuurlijke zaken** **Wijzigingen in bestuur en bestuurscommissies**

Met ingang van 1 december 2009 trad de heer P.M. Schelvis in verband met andere werkzaamheden binnen de KLM terug als bestuurslid. Hij is opgevolgd door de heer A.R. de Jong.

Op 1 januari 2010 startte een nieuwe zittingstermijn van het bestuur. Daarbij is het bestuur uitgebreid van zes naar acht leden. Tegelijkertijd is het aantal plaatsvervangers teruggebracht tot drie plaatsvervangers aan de zijde van de werknemers.

In verband met het einde van de zittingstermijn trad mevrouw A.P.T.M. de Wolf op 31 december 2009 terug als bestuurslid en traden mevrouw N.F.M.M. Tilli en de heren

J. Heijmans en A.N.C. Volkerts terug als plaatsvervangend bestuurslid. Mevrouw De Wolf, mevrouw Tilli en de heer Volkerts zijn zeer lange tijd bij het pensioenfonds betrokken geweest.

Voor de nieuwe zittingstermijn heeft KLM mevrouw M.I. Kartman en de heren A.W. Gerritsma, A.R. de Jong en D.S. van Mechelen benoemd. Het cabinedeel van de ondernemingsraad van KLM benoemde namens de deelnemers mevrouw P.J.G. van den Berk en de heren S. Geerlings, E.J.J.A. van Halder en R.C. Koster tot bestuurslid. Mevrouw A. Groeneveld en de heren K. Porskamp en T. Tilgenkamp zijn tot plaatsvervangende leden benoemd.

In zijn vergadering van 11 februari 2010 heeft het bestuur de heer D.J.D. Dees herbenoemd tot voorzitter van het fonds en de heren Van Halder en De Jong tot vicevoorzitters.

Het bestuur dankt alle teruggetreden bestuursleden voor hun grote inzet en betrokkenheid. Zij hebben, samen met de andere bestuursleden, in de afgelopen zittingstermijn belangrijke beslissingen moeten nemen en in een moeilijke tijd goed leiding gegeven aan het fonds.

Ook in de beleggingsadviescommissie trad een wijziging op. De heer J. Vroegop, die vanaf 1999 onafgebroken als voorzitter betrokken was bij de commissie, trad per juni 2009 terug wegens het bereiken van de maximale zittingstermijn. Hij werd opgevolgd door de heer H.H. van der Koogh.

Het bestuur dankt de heer Vroegop voor zijn jarenlange inzet en bijdragen aan het fonds.

Bestuursactiviteiten

De bestuursagenda van 2009 stond voor een belangrijk deel in het teken van het financiële herstel van het fonds, het trekken van lessen uit de financiële crisis en daaruit voortvloeiend de aanscherping van het beleggingsbeleid en risicobeheer.

De eerste maanden van 2009 zijn vooral besteed aan de uitvoering van een continuïteitsanalyse en het opstellen van een langetermijnherstelplan. De belangrijkste herstelmaatregel was de invoering van een herstelopslag op de pensioenpremie over 2010. Na indiening van dit herstelplan per 1 april 2009 richtte het bestuur zijn aandacht op het evalueren van het gevoerde financiële beleid en het onderzoeken van alternatieve en/of aanvullende beleidsmaatregelen. De ALM-commissie van het bestuur voerde deze activiteiten uit. Het onderzoek leidde in juli 2009 tot het besluit om 50% van het renterisico van het fonds af te dekken. Na verder onderzoek zette het bestuur in december 2009 een tweede stap. Met het oog op verdere reductie van het risicoprofiel van het pensioenfonds besloot het bestuur om ook het aandelenrisico voor 50% af te dekken. Het ALM-traject wordt in 2010 voortgezet om tot een integraal beleid en instrumentarium te komen.

Een tweede belangrijk dossier in het verslagjaar vormde de implementatie van de nieuwe pensioenregeling en de communicatie daarover. Via de communicatiecommissie is het bestuur nauw betrokken geweest bij de verschillende communicatieactiviteiten. Verder volgde het bestuur de administratieve invoering steeds nauwlettend. In december 2009 kon worden vastgesteld dat de implementatie succesvol is verlopen.

Naast genoemde afdekking van het rente- en het aandelenrisico nam het bestuur in 2009 besluiten over diverse beleggingsonderwerpen. Zo werd onder andere het beleidsplan van 2009-2010 vastgesteld, de diversificatie van de onroerend goed (OG)-beleggingen besproken en besloten om een deel van het aandelenbelang in duurzame activiteiten te beleggen.

Met het intredende herstel kwamen verschillende dossiers die tijdens de crisis minder prioriteit hadden, weer terug op de bestuursagenda. Zo besteedde het bestuur met name in de tweede helft van 2009 veel aandacht aan actualisering van het deskundigheidsbeleid, het ontwikkelen van een integriteitsplan en het ontwikkelen van een aanpak voor evaluatie van het eigen functioneren. Verder werkte het bestuur acties uit naar aanleiding van de bevindingen van de visitatiecommissie. Met het oog op een nieuwe zittingstermijn vond besluitvorming plaats over de bestuurssamenstelling en een andere wijze van benoeming van werknemersleden.

Ten slotte behandelde het bestuur in het verslagjaar, in overeenstemming met de beleidscyclus, de vaste onderwerpen. Dit zijn het jaarverslag over 2008, het communicatiebeleid en de vergoeding voor de uitvoeringsorganisatie. Verder werden enkele reglementsaanpassingen doorgevoerd, waaronder de mogelijkheid tot afkoop van Netto Aanvullende Pensioenregeling (NAP)-aanspraken. Ook actualiseerde het bestuur de Actuariële en Bedrijfstechnische Nota (ABTN).

In december 2009 besloot het bestuur, onder voorbehoud van de financiële positie per einde van het jaar, tot onverkorte indexatie van pensioenaanspraken en uitkeringen.

Het bestuur vergaderde in 2009 zes keer. Daarnaast hield het bestuur in november een beleidsdag over de actualisering van het deskundigheidsbeleid. Ter voorbereiding op bestuursvergaderingen vonden bijeenkomsten van de verschillende bestuurscommissies en werkgroepen plaats. Tussentijds hield het bestuur de vinger aan de pols aan de hand van de aanvankelijk dagelijkse, vanaf juli 2009 wekelijkse rapportage over de dekkingsgraad, de maandelijkse rapportage van het financieel beheer, performancerapportages, uitvoerings- en kostenrapportages en ad hoc-informatie van de uitvoeringsorganisatie. Tot 1 juli ontving het bestuur op dagelijkse basis een rapportage over de dekkingsgraad en de oorzaken van de mutaties daarin. In verband met de verbeterde financiële positie is na deze datum overgegaan op een wekrapportage. Bij een dekkingsgraad van 110% of lager vindt weer dagelijkse rapportage plaats.

ALM-commissie

Tot eind 2009 had de ALM-commissie een ad hoc-karakter. Per ALM-studie werd een begeleidingscommissie ingesteld. In 2009 werd de commissie ingesteld voor de uitvoering van de continuïteitsanalyse en voorbereiding van het herstelplan. In vervolg hierop verzorgde de commissie ook de evaluatie van het gevoerde beleid en verkenning van beleids-opties. In december 2009 besloot het bestuur, gegeven het belang van balansbeheer, om de ALM-commissie een structureel karakter te geven en in te bedden in de bestuurlijke jaarcyclus.

Audit Committee

Het Audit Committee (AC) kwam in 2009 viermaal bijeen en organiseerde daarnaast een workshop over integriteit. Van de werkzaamheden en bevindingen van het AC wordt hierna onder Interne beheersing verslag gedaan.

Beleggingsadviescommissie

De beleggingsadviescommissie kwam in 2009 viermaal in vergadering bijeen en adviseerde het bestuur over verschillende onderwerpen. Hiertoe behoorde het jaarlijkse beleggingsplan, de afdekking van het renterisico met renteswaps, de afdekking van het aandelenrisico met aandelenopties, het diversificatiebeleid OG, beleggingen in duurzame activiteiten en tactische ruimte voor beleggen in grondstoffen. Verder volgde en analyseerde de commissie aan de hand van periodieke rapportages de performance.

Communicatiecommissie

De communicatiecommissie vergaderde in 2009 vijfmaal. De belangrijkste onderwerpen waren de communicatie over de nieuwe regeling, de invoering van een nieuwe website en de begeleiding van het project pensioeninformatieteam (PIT).

Governance

Statuten

Met de statutenwijziging van december 2009 is overgegaan op benoeming van de werknemersleden door het cabinedeel van de ondernemingsraad van KLM. De benoeming gebeurt op basis van kandidaatstelling door de representatieve organisaties van cabinepersoneel. Voorheen werden de werknemersleden van het bestuur benoemd met verkiezingen en kon in beginsel iedere deelnemer zich kandidaat stellen. De ontwikkeling dat steeds hogere eisen aan bestuursleden worden gesteld, vormde voor het bestuur de belangrijkste aanleiding om de representatieve organisaties te betrekken bij de selectie en kandidaatstelling van geschikte personen. De democratische legitimiteit blijft in het nieuwe model gewaarborgd doordat benoeming plaatsvindt via een gekozen orgaan.

Verantwoordingsorgaan

Het verantwoordingsorgaan kwam in 2009 zesmaal in een autonome vergadering bijeen. Daarnaast vonden in juni en december vergaderingen met het bestuur plaats. Vooraf-

gaand aan de formele vaststelling van het jaarverslag voerden het bestuur en het verantwoordingsorgaan in juni overleg over het gevoerde beleid en het oordeel van het verantwoordingsorgaan. Het oordeel met de reactie daarop van het bestuur zijn opgenomen in het jaarverslag 2008. In dezelfde vergadering gaf het verantwoordingsorgaan een positief advies over het communicatiebeleidskader 2009-2011 en het communicatiejaarplan 2009. Verder adviseerde het orgaan met verdeelde stemverhouding negatief over de voorgenomen bezoldigingsregeling. Het stond positief ten opzichte van de voorgenomen aanpassing van de onkostenregeling. De vergadering van december was met name gericht op de voorbereiding van de beoordeling van het in 2009 gevoerde beleid en de uitvoering daarvan. Tevens is vooruitgekeken naar 2010.

Het verantwoordingsorgaan werd in het verslagjaar wekelijks geïnformeerd over de financiële positie van het fonds. Verder ontving het orgaan periodiek de performance-rapportages, de kwartaalrapportages en de besluitenlijst van het bestuur, naast een overzicht van beleidsonderwerpen, adviezen en toezichtscontacten.

Het bestuur heeft de samenwerking met het verantwoordingsorgaan als positief-kritisch ervaren en is van oordeel dat in een open sfeer over de verschillende dossiers wordt gesproken.

Visitatiecommissie

Het interne toezicht wordt uitgevoerd door een visitatiecommissie. De personele invulling van de visitatiecommissie vindt plaats in overleg met de besturen van het Algemeen Pensioenfonds KLM en het Pensioenfonds Vliegend Personeel KLM.

In het eerste kwartaal van 2009 rondde de visitatiecommissie haar onderzoek bij het fonds af. In april vond rapportage aan het bestuur plaats. De bevindingen van de visitatiecommissie zijn opgenomen in het jaarverslag over 2008.

In opvolging van de rapportage van de visitatiecommissie sprak het bestuur in zijn vergaderingen van juni en december 2009 over acties naar aanleiding van de bevindingen. Daarbij is onderscheid gemaakt tussen fondsspecifieke bevindingen en bevindingen die ook de andere KLM-fondsen betreffen, zoals bijvoorbeeld de relatie met de beleggingsadviescommissie en de inrichting van de dienstverleningsovereenkomst met de uitvoeringsorganisatie. Deze laatste onderwerpen worden in samenspraak met de andere besturen opgepakt. Dit heeft onder meer geleid tot een afspraak met de uitvoeringsorganisatie over actualisering van de overeenkomsten. Met de besturen van de andere pensioenfondsen is afgesproken om in de tweede helft van 2010, nadat bij de drie KLM-pensioenfondsen een visitatieonderzoek heeft plaatsgevonden, de gekozen vorm en inrichting van het interne toezicht te evalueren.

Ten aanzien van de fondsspecifieke bevindingen zette het bestuur een aantal acties uit. Zo zette het bestuur een traject in gang om het beleid voor risicobeheer te expliciteren.

Zoals al vermeld zijn inmiddels enkele risicobeperkende maatregelen getroffen. Verder krijgt betere concludering in verslaglegging en vastlegging van besluiten meer aandacht. Ook zette het bestuur verdere stappen in het actualiseren van het deskundigheidsbeleid. Een betere taakverdeling tussen commissies wordt gerealiseerd. Ook de rapportage door bestuurscommissies wordt verbeterd. Aan de visitatiecommissie werd begin 2010 gerapporteerd over de voortgang.

Deskundigheid

Goede kennis en bestuurlijke vaardigheden hebben van oudsher veel aandacht bij het bestuur. Gebruikelijk is dat bestuursleden een goede basisopleiding volgen en daarna regelmatig vervolgoopleidingen volgen. Daarbij wordt zowel gebruik gemaakt van mogelijkheden in de markt als van de periodieke activiteiten van de uitvoeringsorganisatie. Daarnaast worden commissievergaderingen en vooroverleg van bestuursvergaderingen gebruikt voor ontwikkeling van bestuursleden op specifieke onderwerpen. Bestuursleden kunnen verder beschikken over actuele informatie en vakliteratuur.

Mede naar aanleiding van het Plan van aanpak deskundigheidsbevordering pensioenfondsbesturen van de pensioenkoopels besloot het bestuur in 2008 tot actualisering van het bestaande deskundigheidsplan. Tot medio 2009 gaf het bestuur echter prioriteit aan de financiële situatie. De actualisering van het deskundigheidsplan werd in de tweede helft van 2009 met voortvarendheid opgepakt. In november 2009 legde het bestuur in een speciale beleidsdag de grondslagen voor een nieuw deskundigheidsplan, alsmede voor een systematiek voor evaluatie van het eigen functioneren. De planning is er op gericht het nieuwe deskundigheidsplan in het eerste kwartaal van 2010 af te ronden en te operationaliseren.

Concreet vonden in 2009 de volgende scholingsactiviteiten plaats. Drie bestuursleden volgden een meerdaagse opleiding voor gevorderde bestuursleden. Verder namen verschillende bestuursleden deel aan de themadagen van Stichting OPF. De meeste bestuursleden namen verder deel aan de jaarlijkse seminars van de uitvoeringsorganisatie en aan de in 2009 geïntroduceerde verdiepingsbijeenkomsten over actuele bestuursonderwerpen. Beide 'client seminars' behandelden leerpunten uit de financiële crisis. De verdiepingsbijeenkomsten gingen in op afdekking van risico's en het AOW-dossier. Ook nam een bestuursdelegatie deel aan het jaarlijkse OPF-congres en aan activiteiten van DNB.

De nieuw toegetreden bestuursleden volgen in 2010 het basisprogramma. Het programma bestaat uit een introductiedag van het fonds en een externe basisopleiding voor bestuursleden. De nieuwe bestuursleden worden verder begeleid door ervaren bestuursleden in de vorm van mentorschap.

Evaluatie

De Principes voor goed pensioenfondsbestuur schrijven voor dat een bestuur voorziet in een procedure voor periodieke evaluatie van zijn functioneren als geheel en van de

individuele leden. Op de eerder genoemde beleidsdag in november 2009 wisselde het bestuur van gedachten over de opzet en vormgeving van de evaluatie van het eigen functioneren. Naar aanleiding daarvan stelde het bestuur in februari 2010 een procedure voor evaluatie vast. Besloten is om in eerste instantie een gezamenlijke zelfevaluatie te doen, met begeleiding van een externe professional. Deze evaluatie is gepland voor het laatste kwartaal van 2010.

Transparantie

Het bestuur streeft naar openheid en helderheid over de financiële positie van het fonds en het door het bestuur gevoerde beleid. De communicatie hierover vindt met name plaats via de website van het fonds en het periodiek Focus. Via het jaarverslag vindt verantwoording over het gevoerde beleid plaats.

Het bestuur staat open voor vragen of opmerkingen van deelnemers. In de jaarlijkse deelnemersvergadering, waarvoor alle deelnemers en pensioengerechtigden worden uitgenodigd, worden het fondsbeleid en de behaalde resultaten toegelicht en kunnen deelnemers in gesprek gaan met het bestuur. Bestuursleden zijn verder aanwezig op de verschillende informatiebijeenkomsten van het fonds, zoals bijvoorbeeld de bijeenkomsten voor aankomende pensioengerechtigden. Belanghebbenden kunnen zich ook via een speciaal e-mailadres direct tot het bestuur wenden.

Ten slotte zijn bestuursleden in hun dagelijkse functie binnen de onderneming ook direct aanspreekbaar.

Mede in het licht van de ervaringen van de afgelopen jaren is het bestuur van plan om ook in 2010 de deelnemers en pensioengerechtigden goed op de hoogte te houden van de actuele ontwikkelingen. In het bijzonder wil het bestuur aandacht besteden aan het belang van collectiviteit en solidariteit voor het behoud van het pensioenstelsel. Verder wil het bestuur helder zijn over de financiering van de pensioenregeling en de daarmee verbonden risico's. In 2010 wordt ook een kwartaalbericht over de financiële positie van het fonds ingevoerd.

Vergoedingen

Het besturen van een pensioenfonds is in de afgelopen tien tot vijftien jaar duidelijk zwaarder geworden. Het vermogensbeheer is complexer geworden door internationalisering en nieuwe complexe instrumenten. Pensioenregelingen moeten aan toenemende wettelijke regelingen en maatschappelijke ontwikkelingen voldoen, met als gevolg een meer complexe uitvoering waaraan leiding moet worden gegeven. Ook de financiering van pensioenen is een onderwerp geworden dat continu aandacht vraagt. Hoewel veel activiteiten worden uitbesteed, blijven pensioenfondsbesturen volledig verantwoordelijk en worden zij geacht constant 'in control' te zijn. Met het van kracht worden van de wettelijke regels voor governance moeten pensioenfondsbesturen ook expliciet verantwoording afleggen en staan zij ook onder een vorm van intern toezicht.

Voor het bestuur was deze ontwikkeling aanleiding om in 2009 mogelijk te maken dat bestuursleden aanspraak kunnen maken op een financiële compensatie. Deze vergoeding is gebaseerd op de door de SER vastgestelde vacatiegelden voor bestuursorganen. Daarnaast is de werkingssfeer van de bestaande onkostenregeling uitgebreid naar leden van de deelnemersraad en het verantwoordingsorgaan.

Toezicht

Alert extern toezicht beschouwt het bestuur als een essentieel onderdeel van een gezonde financiële sector. Het bestuur hecht waarde aan een goede en open relatie met de toezichthouder(s). In dat kader wordt regelmatig contact met de toezichthouder(s) op prijs gesteld.

De toezichtscontacten met DNB spitsten zich aanvankelijk toe op het indienen en de beoordeling van de herstelplannen. Omdat het fonds op het moment van indiening van het kortetermijnherstelplan weer boven het niveau van dekkingstekort was, heeft het bestuur in juni het al ingediende kortetermijnherstelplan ingetrokken. DNB heeft hiermee ingestemd. Over het langetermijnherstelplan vond in juni een overleg plaats met DNB. Na beantwoording van een aantal vragen en aanvulling van het plan, ontving het fonds in juli een positieve beschikking van DNB, waarin het plan werd goedgekeurd.

In december 2008 vond een regulier periodiek overleg plaats tussen de toezichthouder en een delegatie van het bestuur. Daarbij werd met name gesproken over de financiële positie van het fonds. De overige contacten met DNB waren voornamelijk schriftelijk van aard en betroffen de indiening van documentatie en rapportages. Ook in 2009 vond maandelijkse rapportage van de dekkingsgraad plaats.

Een bestuurslid, de directeur en de secretaris van het fonds namen in september deel aan de jaarlijkse pensioenfondsenbijeenkomst van DNB.

Van de AFM is een score ontvangen voor de communicatie van het fonds in 2008. Deze score is gebaseerd op een self assessment. Hierin moet het fonds aangeven hoe de communicatie is georganiseerd, welke kanalen en middelen het fonds inzet en op welke wijze de juistheid en begrijpelijkheid wordt geborgd. Op een schaal van 0% tot 100% beoordeelde de AFM de communicatie van het fonds op 85% (2007: 63%). De gemiddelde score van de ondernemingspensioenfondsen was 78%. Volgens de AFM betekent deze score dat de wettelijke communicatiebepalingen voldoende worden nageleefd, maar dat er op onderdelen mogelijkheden tot verbetering zijn.

Per brief van 24 juni 2009 ontving het bestuur van de AFM en DNB de Principes voor beheerst beloningsbeleid bij financiële instellingen. De uitvoeringsorganisatie van het fonds is een financiële instelling zoals bedoeld in genoemde Principes. Het bestuur is bekend met het beloningsbeleid van de uitvoeringsorganisatie. Er is geen sprake van

variabele beloning die een significant deel vormt van het inkomen van bestuurders en medewerkers. Daarom heeft het bestuur vastgesteld dat de Principes formeel niet van toepassing zijn.

Overigens is ook vastgesteld dat waar variabele beloning voorkomt, dit overeenkomstig de Principes gebeurt.

Interne beheersing

De interne beheersing van het fonds, de uitbestede activiteiten inbegrepen, wordt beoordeeld door het AC. Het verslag van werkzaamheden en bevindingen over 2009 is in de bestuursvergadering van december 2009 behandeld. Hierna volgen de belangrijkste bevindingen van het AC.

SAS70-rapportage

Jaarlijks ontvangt het fonds van de uitvoeringsorganisatie een SAS70-rapportage inzake interne beheersing van de uitvoeringsorganisatie. De Type II-rapportage betreft de feitelijke werking van de beheersingsmaatregelen. Met deze rapportage krijgt het bestuur inzicht in de mate van beheersing van de uitbestede activiteiten. Het Audit Committee heeft de rapportage, inclusief de verklaring van de accountant, besproken met de uitvoeringsorganisatie en de accountant. Hierbij zijn geen vervolgacties noodzakelijk gebleken.

Kredietcrisis

Ook stond het AC stil bij de vraag wat er geleerd kan worden van de kredietcrisis. Daarbij is met name gekeken naar de wijze waarop het bestuur gehandeld heeft ten tijde van de crisis en welke maatregelen het bestuur heeft getroffen.

Bestuur en uitvoeringsorganisatie hebben naar het oordeel van het AC goed lering getrokken uit de crisis. Een aantal beheersmaatregelen, zoals die rond securities lending, is aangescherpt. De crisis heeft met grote impact voorheen als laag ingeschatte risico's blootgelegd. Met die waarschuwing 'in het achterhoofd' zal het AC in 2010 bestaande en nieuwe beheersingsmaatregelen blijven beoordelen.

Procedures rond herbalancerings- en valutatransacties

Naar aanleiding van een dubbele valuta-afdekkingstransactie in mei 2008, heeft de uitvoeringsorganisatie haar procedures aangescherpt en voorzien in aanvullende beheersmaatregelen. De effectiviteit van de maatregelen is beoordeeld aan de hand van de in mei en juni 2009 uitgevoerde transacties. De beheersingsmaatregelen zijn door het AC als adequaat beoordeeld.

Beoordeling administratiesystemen

Het AC heeft vrij uitgebreid stilgestaan bij de administratiesystemen die de uitvoeringsorganisatie gebruikt in de back office van het vermogensbeheer. De opzet en de werking van de systemen zijn toegelicht. Het AC heeft geconstateerd dat de al enige tijd functionerende systemen goed werken.

Evaluatie

Het AC is in 2004 ingesteld. Voornaamste aanleiding daarvoor was de wens om meer zekerheid te verkrijgen op de juistheid van aanspraken en uitkeringen. Hoewel het AC in de loop der jaren een breed scala van onderwerpen behandelde, kreeg de administratieve uitvoering steeds veel aandacht. De ontwikkelingen in de afgelopen jaren en met name de financiële crisis zijn voor het AC aanleiding geweest zijn opdracht en eigen taakuitvoering te bezien. Centrale vraag daarbij is of de opdracht, inrichting en werkwijze van het AC nog voldoende in overeenstemming zijn met de actuele ontwikkelingen en behoeften. Het AC is van plan deze evaluatie begin 2010 af te ronden.

Integriteit

Op grond van de wet draagt het bestuur zorg voor een integere bedrijfsvoering. Daartoe voert het bestuur periodiek een analyse van de integriteitsrisico's uit, op basis waarvan eventuele maatregelen worden vastgelegd in een integriteitsplan.

Hoewel integriteit al onderdeel was van de integrale risicoanalyse en beheersingsmaatregelen en ook impliciet aandacht van bestuur en uitvoeringsorganisatie had, ontbrak bij het fonds een specifiek integriteitsplan. Op verzoek van het bestuur heeft het AC in 2009 het voorwerk gedaan om tot een dergelijk plan te komen. In een workshop met vertegenwoordigers van de besturen van de KLM-pensioenfondsen is een risicoanalyse uitgevoerd. Op basis daarvan werd een aantal aanvullende maatregelen ontwikkeld, die door het bestuur zijn geaccordeerd. Uiteindelijk stelde het bestuur in februari 2010 het integriteitsplan vast. De gekozen aanscherpingen betreffen met name verdere documentering van externe beheerders, aanvullend onderzoek in enkele specifieke situaties en aanvullende selectiecriteria voor beleggingen in privaat vastgoed. Het integriteitsplan wordt als bijlage bij de ABTN van het fonds gevoegd.

Gedragcode

Op de leden van het bestuur is een gedragscode van toepassing. De code heeft tot doel het voorkomen van (de schijn van) verstrengeling van belangen van het pensioenfonds en privébelangen en het voorkomen van ongeoorloofde handelingen, zoals koersmanipulatie. Een compliance officer houdt toezicht op een goede naleving van de code. De functie van compliance officer wordt vervuld door de heer D.J.D. Dees.

In 2009 deden zich geen situaties voor die aanleiding geven tot melding. Door de uitbesteding aan de uitvoeringsorganisatie hebben bestuursleden geen (directe) betrokkenheid bij het aangaan van zakelijke relaties of (voorgenomen) beleggingstransacties, noch beschikken zij over vertrouwelijke marktinformatie.

Mede in het licht van de vergunningen van de organisatie op grond van de Wft, geldt voor de medewerkers van de uitvoeringsorganisatie een eigen gedragscode, die voldoet aan de door de AFM gestelde eisen.

Vanaf 2010 wordt de rapportage van de compliance officer van de uitvoeringsorganisatie ter kennis gebracht van de compliance officer van het bestuur.

Communicatiebeleid

De communicatie van het fonds vindt plaats op basis van een jaarlijks communicatieplan en het beleidskader communicatie. In 2009 is voor de periode 2009-2011 een nieuw meerjarenkader opgesteld. In dit meerjarenkader ligt de nadruk op direct en zo persoonlijk mogelijk contact met belanghebbenden, inzet van nieuwe media en bevorderen van de betrokkenheid van deelnemers en pensioengerechtigden bij het functioneren van het fonds en de financiële positie. Verder zijn in het nieuwe kader ook de HR-afdelingen van KLM als een intermediaire doelgroep benoemd.

Pensioeninformatieteams

De meest in het oog springende communicatieactiviteit is het project pensioeninformatieteams (PIT). In 2008 is gestart met deze activiteit, die voortkomt uit een advies van jonge deelnemers in het kader van jongerenproject 'Check It'. Pensioeninformatieteams bestaan uit jongere deelnemers die fungeren als schakel tussen het pensioenfonds en het cabinepersoneel. Hun rol is om collega's meer pensioenbewust te maken door hen te attenderen op pensioenzaken en waar nodig de weg te wijzen naar de website, pensioenplanner en uitvoeringsorganisatie. Ieder team krijgt een korte basispensioenopleiding en een training in gespreksvaardigheid. De leden van PIT houden via e-mail en website contact met de uitvoeringsorganisatie. Ook vinden periodiek terugkombijeenkomsten plaats, waarin ervaringen worden uitgewisseld en bijscholing plaatsvindt. De bedoeling is dat een deelnemer zich voor ten minste 18 maanden verbindt.

Het bestuur signaleert groot enthousiasme bij zowel de leden van PIT als deelnemers over dit initiatief. Het werven van nieuwe leden verloopt voorspoedig. De twee in 2008 gestarte teams zijn in 2009 versterkt met nog twee teams. Bij het verstrijken van de termijn van het eerste team bleken er leden te zijn die wilden bijtekenen voor een tweede termijn. In opzet was PIT een activiteit voor en door jongere deelnemers. Het bleek echter dat dit informatiekanaal veel breder toepasbaar is en dat ook deelnemers ouder dan 35 jaar belangstelling hebben. Daarom is besloten PIT ook voor andere deelnemers open te stellen.

PIT trok ook belangstelling buiten het fonds. Zo was deze nieuwe communicatieaanpak in 2008 al opgenomen als één van de best practices in een voor OPF opgesteld rapport over communicatie. In mei 2009 ontving het fonds van het vaktijdschrift Pensioen Bestuur en Management voor PIT de prijs voor de meest innovatieve pensioencommunicatie. Verder besteedde het Teleac-programma 'Helder' aandacht aan PIT. Zo werd een deelnemer gevolgd bij zijn activiteiten op het bemanningencentrum.

Op basis van de goede ervaringen besloot het bestuur PIT een permanent karakter te geven. Doelstelling is om steeds circa veertig PIT-leden operationeel te hebben.

Website

In juni 2009 werd een geheel vernieuwde website operationeel. De website kreeg een nieuw design, de dialoogstructuur is verbeterd en er zijn functionaliteiten toegevoegd. Zo is de pensioenplanner beter toegankelijk geworden en is een 'zelfdenkende' zoekmodule aan de site toegevoegd. Wat de pensioenplanner betreft is het voornemen om in 2010 enkele functionaliteiten toe te voegen, zoals inzage in de (historische) gegevens die aan de aanspraken ten grondslag liggen.

Samenwerking met HR KLM

In 2009 is de samenwerking met de afdeling HR Inflight Services van KLM uitgediept. De pensioenafdeling van de uitvoeringsorganisatie verzorgde pensioentrainingen voor het HR-team. Het contact met de HR-afdeling is op alle fronten verstevigd.

Deelnemersvergadering

Met de invoering van de nieuwe governancestructuur is de deelnemersvergadering als statutair orgaan opgeheven. Het bestuur achtte het echter wenselijk een jaarlijkse bijeenkomst met deelnemers in een gewijzigde opzet te handhaven. In september 2009 vond de eerste bijeenkomst in de nieuwe opzet plaats. De nadruk lag op informatieoverdracht en behandeling van vragen over de financiële positie, de nieuwe regeling, de communicatie en externe ontwikkelingen zoals de voorgenomen verhoging van de AOW-leeftijd. De vergadering werd bezocht door 25 deelnemers.

Financiële positie en beleid

Naar aanleiding van de ontwikkelingen in 2008 was periodieke communicatie over de financiële positie van het fonds een van de speerpunten voor 2009. In dat kader zijn deelnemers via de website regelmatig geïnformeerd over de dekkingsgraad en andere ontwikkelingen, zoals het herstelplan. Daarnaast is in het periodiek Focus stilgestaan bij de positie van het fonds en de getroffen maatregelen.

Het bestuur is van plan ook in 2010 en volgende jaren belanghebbenden te informeren over de financiële positie, het beleid van het fonds en relevante externe ontwikkelingen. Per 2010 wordt op de website een kwartaalbericht gepubliceerd; daarnaast wordt maandelijkse publicatie van de dekkingsgraad gehandhaafd. Verder wil het bestuur aandacht besteden aan het beleggingsbeleid en aan externe ontwikkelingen zoals de AOW-leeftijd en de hogere levensverwachting.

Overige activiteiten

Reguliere activiteiten die plaatsvonden zijn de verschijning van Focus (drie maal) en de Pensioen in zicht dagen in het voorjaar van 2009. Voor Pensioen in zicht worden deelnemers uitgenodigd die ongeveer een jaar voor hun pensioendatum zitten. Tijdens de bijeenkomsten worden de deelnemers geïnformeerd over verschillende aspecten van pensionering. In 2010 wijzigt de opzet van de dagen iets. Door de flexibele pensioendatum is

er geen eenduidig moment meer om een deelnemer uit te nodigen. Daarom krijgen vanaf 2010 alle deelnemers van 55 jaar en ouder jaarlijks een uitnodiging en kan iedere deelnemer het voor hem of haar beste moment kiezen.

Per 2011 wordt het Pensioenregister operationeel. De voorbereiding van de aansluiting van het fonds daaraan wordt verzorgd door de uitvoeringsorganisatie. De verwachting is dat het fonds zonder problemen per 2011 aangesloten is.

Geschillen

In de klachtenregeling van het fonds is vastgelegd dat een belanghebbende een klacht kan indienen. Dit kan als hij het niet eens is met de wijze waarop de statuten of het pensioenreglement worden toegepast, of als hij van mening is onjuist behandeld te zijn. De klachtenregistratie van het fonds betreft niet alleen formele klachten, maar ook kritische vragen en signalen van belanghebbenden. Een klacht wordt in eerste instantie behandeld door de uitvoeringsorganisatie, waarna beroep bij het bestuur openstaat. Als een klager het niet eens is met het oordeel van het bestuur, kan hij zich wenden tot de Ombudsman Pensioenen. Daarnaast bestaat de gang naar de rechter.

In 2009 zijn 12 klachten ingediend (2008: 27). Van de 12 in 2009 ingediende klachten zijn er 7 gegrond verklaard (2008: 16) en 5 ongegrond (2008: 11).

Enkele klachten betroffen de voorgenomen omzetting van de oude rechten naar de nieuwe regeling. Omdat voor deze situatie al een voorziening was getroffen, namelijk dat bij bezwaar de oude rechten gehandhaafd worden, zijn deze klachten ongegrond verklaard. De overige klachten betroffen verschillende situaties. In drie gevallen betrof het een inhoudelijk geschil, waarvan het bezwaar niet gehonoreerd kon worden. In de overige gevallen ging het om klachten over de administratieve uitvoering of de individuele communicatie. De aard van deze klachten verschilde sterk, waardoor er nauwelijks conclusies kunnen worden getrokken.

Er speelde in 2009 één gerechtelijke procedure. Dit betrof het hoger beroep in de zaak waarin het fonds in 2008 in het gelijk werd gesteld. In december 2009 verwierp de rechtbank het beroep van betrokkene.

Externe relaties

Het pensioenfonds is aangesloten bij de Stichting OPF, een organisatie die de belangen van ondernemingspensioenfondsen behartigt bij de Nederlandse en Europese overheden en toezichthouders. De (titulair) directeur van het fonds is lid van het algemeen bestuur van OPF. Functionarissen van de uitvoeringsorganisatie nemen deel aan verschillende commissies van OPF, zoals de commissie pensioenzaken, de commissie beleggingszaken, het controllersoverleg, de commissie verslaggeving, de klankbordgroep PFG en de klankbordgroep services.

Uitvoering

Tussen het fonds en de uitvoeringsorganisatie is een dienstverleningsovereenkomst gesloten. Jaarlijks worden op basis van deze overeenkomst de diensten en de vergoeding voor het daarop volgende jaar afgesproken. In de afgelopen jaren is een verdere transparantie en verbeterde toerekening van kosten gerealiseerd.

Onderdeel van de verbeteringen is dat aan het bestuur op kwartaalbasis wordt gerapporteerd over het verloop van het budget. Daarin worden ook de gevolgen van zowel niet-uitgevoerde activiteiten als extra werkzaamheden expliciet zichtbaar gemaakt.

In de tweede helft van 2009 voerde een extern bureau een stakeholderonderzoek uit, waarin bestuursleden hun oordeel gaven over de bestuurlijke ondersteuning (secretariatsvoering, advisering, onderzoek en communicatie) en het management van projecten. Het bestuur beoordeelde de ondersteuning als ruim voldoende, wel waren er enkele aandachtspunten. Deze worden in overleg tussen bestuur en de uitvoeringsorganisatie opgepakt.

Conform de afspraken nam de uitvoeringsorganisatie ook in 2009 deel aan de CEM-benchmark voor pensioenuitvoering. Dit is een systematiek voor vergelijking van service en kosten van pensioenfondsen. Deze systematiek is door het Canadese bedrijf Cost Effectiveness Measurement Ltd. ontwikkeld. De uitvoeringsorganisatie deed namens het Algemeen Pensioenfonds KLM mee aan dit onderzoek. Dit was omdat dit fonds het best vergelijkbaar is met andere pensioenfondsen. De uitkomsten van het onderzoek zijn in december 2009 gerapporteerd aan het bestuur. Het rapport geeft ook concrete verbetermogelijkheden. Algemeen oordeel van CEM was dat de kosten van het fonds iets lager zijn dan van de peer group en de service aan belanghebbenden juist hoger.

Pensioenregeling en uitvoering

Nieuwe pensioenregeling

In juni 2008 besloot het bestuur om, met terugwerkende kracht tot 1 januari 2008, een nieuwe pensioenregeling in te voeren. De administratieve invoering van deze nieuwe regeling nam een belangrijk deel van 2009 in beslag. Uit de nieuwe regeling vloeide een tweetal keuzes voor deelnemers voort. In de eerste plaats betrof dit de mogelijkheid om het overbruggingspensioen en het uitgesteld partnerpensioen om te zetten in opgebouwde aanspraken levenslang ouderdompensioen. Tot 1 augustus 2009 hadden deelnemers de keuze om bezwaar te maken tegen een voorgenomen omzetting van hun rechten. Vervolgens volgde in augustus 2009 voor een deel van de deelnemers de keuze tussen deelname in de eindloonregeling of in de middelloonregeling.

De invoering van de nieuwe regeling en de te maken keuzen zijn ondersteund door een intensief communicatietraject. Eind 2008 ontvingen alle deelnemers persoonlijke informatie over de omzetting van de oude rechten. Deze informatie werd begin 2009 gevolgd door een tweede brief met bijbehorende folder. Het doel van de brief en folder was om

deelnemers een zo goed mogelijk beeld te geven van de gevolgen van omzetting van oude rechten naar de nieuwe regeling.

Uiteindelijk hebben slechts vijftien deelnemers ervoor gekozen de oorspronkelijke aanspraken te handhaven.

In augustus 2009 volgde voor een deel van de deelnemers informatie over de keuze tussen deelname in de eindloonregeling of in de middelloonregeling. Ook hierbij was het van belang een helder beeld te geven van de gevolgen van een keuze. Deelnemers konden hun persoonlijke situatie bekijken via de pensioenplanner. Met behulp van een keuzetool kon worden bekeken wat de gevolgen van een keuze voor eindloon of middelloon op het pensioen zou zijn. De keuzetool is ongeveer duizend keer bezocht door deelnemers. Gedurende de eerste drie weken van augustus 2009 was er bovendien een voorlichtingsstand op het Bemanningencentrum. Hier konden mensen hun persoonlijke vragen stellen. De stand werd bemand door bestuursleden, medewerkers van de uitvoeringsorganisatie en leden van de pensioeninformatieteams PIT. Met zo'n 350 deelnemers zijn gesprekken gevoerd. In totaal kozen 450 deelnemers voor de middelloonregeling.

Reglementswijzigingen

Afkoop Netto Aanvullende Pensioenregeling (NAP)

In september 2009 besloot het bestuur tot een tweetal aanpassingen in verband met de afkoopmogelijkheden van NAP-aanspraken. Na beëindiging van de deelname worden de aanspraak op ouderdomspensioen uit de basisregeling en de NAP-aanspraak voortaan ieder afzonderlijk aan de afkoopgrens getoetst. Iedere aanspraak beneden de afkoopgrens wordt afgekocht. Bij pensioeningang wordt afkoop van de NAP-aanspraak, ongeacht de hoogte, toegestaan indien de deelnemer daarom verzoekt. De wijzigingen zijn in de NAP-regeling vastgelegd.

Voorwaardelijk pensioen

In de eindloonregeling van het pensioenfonds (Pensioenreglement 2008A) is in artikel 4 lid 3 een kortingsbepaling opgenomen over de voorwaardelijkheid van de pensioenen. DNB deelde in 2009 aan het fonds mee met deze bepaling niet akkoord te kunnen gaan.

Dit was in verband met de vereiste van een tijdsevenredige opbouw van de pensioen-aanspraken gedurende het deelnemerschap. Naar aanleiding hiervan trad het bestuur van het pensioenfonds met DNB in overleg. In de nieuwe formulering wordt nu niet meer gesproken over een korting op het opgebouwde pensioen, maar van een 'tekort' ten opzichte van de maximaal mogelijke pensioenopbouw. Voor de deelnemer in de eindloonregeling is er materieel geen verschil tussen de 'korting' op grond van de oude reglementstekst en het 'tekort' volgens de nieuwe reglementstekst.

Op 8 december 2009 besloot het bestuur om de door DNB goedgekeurde wijzigingen in Pensioenreglement 2008A op te nemen.

Pensioenopbouw bij non-activiteit

In deze decembervergadering besloot het bestuur tevens om de (doorsnee)premie die de deelnemer moet betalen bij non-activiteit, niet langer vooraf maar na afloop van het verlof te incasseren. Het reglement is hierop aangepast.

Indexatie 2010

In december 2009 besloot het bestuur tot volledige aanpassing per 1 januari 2010 van de opgebouwde pensioenaanspraken met 1,25% en ingegane pensioenen met 0,4%. De verhogingen zijn conform de maatstaf. Het bestuur beslist evenwel jaarlijks of en in hoeverre pensioenrechten en pensioenaanspraken worden aangepast. Voor deze voorwaardelijke toeslagverleningen is geen bestemmingsreserve gevormd en wordt geen premie betaald. De toeslagverleningen worden uit beleggingsrendement gefinancierd.

Overdracht Anw-hiaatuitkeringen

In 2007 eindigde het contract tussen KLM en Centraal Beheer Achmea voor de verzekering van het Anw-hiaatpensioen. Medio april 2009 startte de procedure om de bij Centraal Beheer Achmea achtergebleven groep van uitkeringsgerechtigden onder te brengen bij de verzekering van het pensioenfonds. Het ging om uitkeringsgerechtigden met een Anw-hiaatuitkering met ingangsdatum voor 1 april 2007. Dit gebeurde na een eerdere afwijzing door DNB in verband met de financiële positie van het fonds op dat moment. De waardeoverdracht vond per 1 augustus 2009 plaats. Alle betreffende uitkeringsgerechtigden zijn overgekomen naar het pensioenfonds.

Vooruitblik 2010

Hiervoor is al gewezen op de kabinetsplannen in 2009 met betrekking tot de AOW. Het kabinet was van plan om de AOW-leeftijd in twee stappen te verhogen naar 67 jaar. Door de val van het kabinet in februari 2010 is dit onderwerp ‘controversieel’ geworden en is derhalve onduidelijk of en zo ja in welke vorm wijzigingsvoorstellen zullen worden ingevoerd. Een en ander zal nauwlettend worden gevolgd in verband met de consequenties voor de eigen pensioenregeling van het fonds.

Beleggingen van het fonds

Algemeen

Het doel van het beleggingsbeleid is het leveren van een optimale bijdrage aan het veiligstellen van de pensioenaanspraken binnen aanvaardbare risicogrenzen. Het bestuur heeft de beleggingen gespreid over verschillende beleggingscategorieën. Binnen de verschillende beleggingscategorieën wordt gespreid naar regio's en subcategorieën. Bij de uitvoering van het beleid houdt het bestuur rekening met valutarisico, renterisico en het neerwaarts risico van aandelen en onroerend goed.

Strategisch beleggingsbeleid

Door de komst van het FTK is het rentemismatchrisico in de balans van een pensioenfonds scherp zichtbaar geworden. De waarde van de pensioenverplichtingen is gevoelig voor veranderingen in de rente. Wanneer de rente daalt, stijgen de verplichtingen. Een rentedaling leidt ook tot een hogere waarde van de obligatieportefeuille. Dit compenseert de waardestijging van de verplichtingen enigszins, zij het dat de verplichtingen een grotere rentegevoeligheid hebben. De waarde van de aandelen- en vastgoedportefeuille wordt ook beïnvloed door het niveau van de rente, maar voor de korte termijn is er geen sprake van een expliciet verband. Het fonds heeft de ambitie de pensioenen te corrigeren voor inflatie. Daarom vormen het rentemismatchrisico en het inflatierisico belangrijke risico's voor het fonds.

Naar aanleiding van de financiële crisis van 2008-2009 heeft het fonds de wens uitgesproken om tot een minder volatiel verloop van de dekkingsgraad te komen. Daarnaast vindt het bestuur een stabiel verloop van de netto pensioenpremie en een goede indexatie van de pensioenen van groot belang. Daarom onderzocht de ALM-commissie in het afgelopen jaar op welke manieren dit verminderd kon worden zonder de andere doelstellingen in gevaar te brengen. Dit zorgde ervoor dat het strategische beleggingsbeleid op een aantal belangrijke punten is aangepast. Het bestuur besloot begin juli 2009 om 50% van de nominale rentegevoeligheid van de pensioenverplichtingen af te dekken. Een belangrijk deel werd al afgedekt door de obligaties in de vastrentendewaardenportefeuille. Het restant van het te dekken renterisico dekte het fonds vervolgens door de inzet van nominale renteswaps. Verder besloot het bestuur eind 2009, wederom na analyse in de ALM-commissie, om het neerwaarts aandelenrisico gedeeltelijk te verminderen door de inzet van aandelenputopties. 50% van de aandelenportefeuille wordt nu afgedekt door zogenoemde Average Priced Options (APO's). Het strategisch normgewicht van aandelen kon daarbij gelijk blijven aan 45%. Ook is besloten om het normgewicht van onroerend goed gelijk te houden aan 10%. De reden hiervoor was dat deze beleggingscategorie zorgt voor diversificatie binnen zakelijke waarden en dat daarnaast een deel van de vastgoedportefeuille Nederlandse inflatie als onderdeel van de inkomsten kent.

Tactisch beleid beleggingscategorieën

Het fonds begon het jaar met een bescheiden onderwogen positie in aandelen en onroerend goed ten gunste van obligaties. Deze positie werd ingegeven door de toentertijd rap teruglopende wereldwijde economische activiteit, waarbij zelfs een depressie een realistisch scenario leek. Begin maart ontstond er een kentering in het sentiment op de financiële markten. Risicodragende titels werden weer opgekocht. Medio mei, ruim twee maanden na het begin van het herstel, besloot het fonds tot het verder onderwogen van aandelen. Hier waren twee redenen voor. Allereerst was er scepsis over het economische herstel in de VS. Ten tweede was er zorg over de kwaliteit van kredieten die door Europese banken in de opkomende landen van Europa zijn verstrekt. Het herstel in de VS zette echter door en de situatie in de opkomende landen van Europa wist zich, onder meer door interventies van het IMF, te stabiliseren.

Gesteund door de uitkomsten van de ALM-commissie en het verminderen van risico's in extreme situaties, startte het fonds in het vierde kwartaal met het nemen van expliciet risico in de portefeuille. In eerste instantie werden hiervoor bedrijfsobligaties, high yield obligaties en obligaties van opkomende landen overwogen en staatsobligaties onderwogen. Blue Sky Group veronderstelde dat de omgeving van een slechts langzaam herstel relatief gunstig zou zijn voor bedrijfsobligaties. In een later stadium werd de onderweging van aandelen verkleind naar neutraal. Terugkijkend was er in 2009 te weinig risico in vergelijking met de benchmark, een onderwogen positie van risicovollere beleggingen, in de portefeuille. Het rendement bleef achter bij de benchmark.

Beleggingsportefeuille naar categorieën (jaarultimo)

(bedragen in EUR miljoenen)	2009			2008		
	EUR	%	Bench-mark %	EUR	%	Bench-mark %
Vastrentende waarden	605	46,1	46,0	599	56,7	57,2
Aandelen	576	44,0	44,0	422	39,7	39,2
Vastgoed	94	7,2	7,5	85	8,0	8,6
Nominale renteswaps	9	0,6	0,6	–	–	–
Aandelenderivaten (APO)	34	2,6	2,6	–	–	–
Banktegoeden	4	0,3	0,0	3	0,2	0,0
Overig	– 11	– 0,8	– 0,7	– 48	– 4,6	– 5,0
	1.311	100,0	100,0	1.061	100,0	100,0

Vastrentende waarden

Op de vastrentende waarden is in 2009 een rendement behaald van 9,6%.

In het begin van het jaar waren de posities binnen de vastrentendewaardenportefeuille vrijwel neutraal. In het tweede kwartaal is echter gedraaid naar meer risicovolle posities in de portefeuille. Op basis van de sterke positie van de emerging markets werd een overweging opgebouwd in het schuld papier van de opkomende landen, genoteerd in lokale valuta's. Naast de positieve verwachtingen voor dit marktsegment werd bovendien uitgegaan van een stijging van de waardering van de valuta's van de opkomende markten ten opzichte van de Amerikaanse dollar.

Verder zijn halverwege het jaar de posities opgebouwd in Amerikaanse en Europese bedrijfsobligaties. Op deze wijze profiteerde het fonds van het krachtige herstel van zowel de bedrijfsobligaties met hoge rating (investment grade) als met een lage rating, de zogenoemde high yield obligaties.

De overwogen posities gingen ten koste van de staatsobligaties. Gezien de enorme economische stimuleringsmaatregelen in Europa, de Verenigde Staten en het Verenigd Koninkrijk is de relatieve solvabiliteit van deze ontwikkelde landen verslechterd ten opzichte van de solvabiliteit van de opkomende landen. Hierdoor wordt het opwaarts potentieel voor zowel de langlopende als de kortlopende staatsobligaties beperkt geacht.

Ten slotte werd in de tweede helft van 2009 duidelijk dat de inflatiedreiging in de Westerse wereld voorlopig uit de lucht is. Door de werkloosheid en de overcapaciteit zullen de prijzen vrijwel geen opwaartse druk ondervinden. Hierdoor is besloten om een onderwogen positie in de wereldwijde indexleningen aan te gaan.

Vastrentendewaardenportefeuille naar regio (jaarultimo)

(bedragen in EUR miljoenen)	2009			2008		
	EUR	%	Bench- mark %	EUR	%	Bench- mark %
Global ILB 10+	352	58,0	60,2	389	64,0	61,7
Eurozone staatsobligaties						
10+	51	8,3	9,6	83	13,6	10,5
Eurozone staatsobligaties	11	1,9	5,6	15	2,5	5,9
Eurozone						
bedrijfsobligaties	36	6,0	4,9	24	3,9	4,8
UK bedrijfsobligaties 10+	23	3,8	3,8	17	2,8	3,2
US credits	34	5,6	3,9	17	2,9	3,8
US high yield	35	5,9	3,5	6	2,6	2,5
Emerging Markets Debt	44	7,3	6,5	35	5,5	5,7
Emerging Markets Debt (local)	19	3,2	2,0	13	2,2	1,9
	605	100,0	100,0	599	100,0	100,0

Nominale renteswaps

Na uitvoerige besprekingen in de ALM-commissie, besloot het bestuur tot het verminderen van het renterisico van het fonds. Het renterisico betreft het verschil voor de gevoeligheid voor renteveranderingen van de beleggingen (klein) ten opzichte van de verplichtingen (groot). Door het aankopen van renteswaps in juli 2009 verminderde het fonds een gedeelte van dat rentemismatchrisico. De renteswaps zorgden er uiteindelijk voor dat het portefeuillerendement 0,7% hoger uitkwam in 2009.

Aandelen

De aandelenportefeuille behaalde in 2009 een rendement van 31,7%.

Het fonds begon het jaar met een onderwogen positie in smallcaps, aandelen van de wat kleinere bedrijven ten gunste van largecap aandelen in de regio's VS en Europa.

Deze positie werd voornamelijk ingegeven door het gegeven dat de kredietmarkten zich op dat moment in een zeer kritieke toestand bevonden. Smallcap aandelen werden verondersteld hier kwetsbaarder voor te zijn. Deze positie is gedurende het gehele jaar aangehouden. Uiteindelijk heeft deze positie tot een negatief relatief resultaat geleid.

Dit omdat met name Europese smallcapaandelen sterk in waarde zijn gestegen, toen in de loop van het jaar het herstel op de financiële markten intrad.

Verder hield het fonds aanvankelijk een overwogen positie in aandelen van opkomende markten aan. Fundamentele factoren als een hoger groeipotentieel, solvabele en betrouwbaarder wordende overheden en de mogelijke verdere ontwikkeling van de binnenlandse consumptie lagen aan de basis van deze positie. In juni is besloten om de overweging in opkomende markten te neutraliseren. De koersen van deze aandelen waren erg vooruitgelopen op andere regio's en dus besloten we om winst te nemen. Tegen het einde van het jaar is er wederom een overweging in de aandelen van opkomende markten aangegaan. Over het gehele jaar heen heeft deze positie tot een positief resultaat geleid. Het totaal van de tactische allocatiebeslissingen over aandelenregio's heeft per saldo eveneens tot een positief resultaat geleid.

Aandelenportefeuille naar regio (jaarultimo)

(bedragen in EUR miljoenen)	2009			2008		
	EUR	%	Bench-mark %	EUR	%	Bench-mark %
Europa ex. UK	183	31,7	30,0	150	36,6	33,2
UK	39	6,8	6,9	29	7,0	7,0
Europa small-caps	14	2,5	4,1	10	2,5	4,0
US large-caps	157	27,2	25,8	119	26,5	26,7
US small-caps	15	2,6	4,0	9	2,2	3,8
Japan	31	5,4	5,8	33	8,0	8,2
Emerging markets	96	16,7	15,9	47	11,3	10,2
Canada	14	2,4	3,1	8	1,9	2,8
Pacific ex. Japan	27	4,7	4,4	17	4,0	4,1
	576	100,0	100,0	422	100,0	100,0

Vastgoed

De vastgoedportefeuille behaalde in 2009 een rendement van 3,8%. Er zijn in 2009 geen nieuwe investeringen in privaat vastgoed gedaan, behalve waar eerder al aan was gecommiteerd. Vanwege de waardedaling van privaat vastgoed en de koersstijgingen binnen beursgenoteerd vastgoed gedurende het jaar, nam het belang van beursgenoteerd vastgoed toe ten opzichte van dat van privaat.

Portefeuille vastgoed naar regio (jaarultimo)

(bedragen in EUR miljoenen)	2009			2008		
	EUR	%	Bench- mark %	EUR	%	Bench- mark %
Europa publiek	24	25,6	25,5	12	14,2	19,8
Verenigde Staten publiek	30	31,9	32,0	22	26,1	28,8
Europa privaat	29	30,3	30,3	31	36,8	29,9
Verenigde Staten privaat	11	12,2	12,2	20	22,9	21,5
	94	100,0	100,0	85	100,0	100,0

Valuta's

De valutaposities in Amerikaanse dollars, Britse ponden, Japanse yens, Zweedse kronen, Canadese en Australische dollars werden voor 100% afgedekt tegen de euro. Daarbij werden posities in de Nieuw Zeelandse dollar als Australische dollars gezien. De posities in Singapore en Hongkong werden afgedekt met de Amerikaanse dollar.

Rendementsontwikkelingen totale portefeuille

Over 2009 komt het totaalrendement van het fonds uit op 17,9%. Het portefeuillerendement kwam daarmee 1,1% lager uit dan het rendement van de benchmark. Een afwijking tussen beide vloeit voort uit over- en onderwegingen gedurende het jaar ten opzichte van de benchmarkportefeuille, beleggingskosten en implementatie-effecten van de portefeuillemutaties.

Bij de beoordeling van de behaalde rendementen wordt een vergelijking gemaakt met de benchmarkportefeuille. Dit is een referentieportefeuille die is toegesneden op de specifieke situatie van het fonds. Bij het bepalen van de strategische verdeling van het fondsvermogen over de beleggingscategorieën en binnen de beleggingscategorieën over regio's en beleggingsstijlen, worden uitdrukkelijk de verplichtingenstructuur en initiële vermogenspositie meegenomen.

De rendementscijfers in de tabel voor de categorieën aandelen, vastrentend en onroerend goed zijn berekend op basis van volledige afdekking van het valutarisico van de Amerikaanse dollar, het Britse pond en de Japanse yen.

De onderstaande tabel geeft de gemiddelde verdeling van het vermogen over de beleggingscategorieën en de rendementsontwikkelingen van het fonds weer. Ook worden de verdeling en rendementsontwikkeling van de betreffende benchmark gegeven.

In de tabel staat PF voor het fonds en BM voor benchmark.

Totaalrendement in %

	2009				2008			
	Gewicht		Rendement		Gewicht		Rendement	
	PF	BM	PF	BM	PF	BM	PF	BM
Vastrentende waarden	52,9	52,6	9,6	10,0	50,3	49,3	2,8	1,9
Aandelen	40,3	41,2	31,7	33,1	40,1	42,0	- 42,5	- 40,9
Vastgoed	4,7	5,1	3,8	7,1	9,3	9,4	- 25,0	- 27,6
Nominale renteswaps	0,3	0,3	0,7	0,7	-	-	-	-
Aandelenderivaten (APO)	2,9	2,9	- 0,4	- 0,4	-	-	-	-
Banktegoeden	0,7	0,0	- 0,1	0,0	1,0	0,0	0,3	0,0
Overig	- 1,8	- 2,1	0,0	- 0,3	- 0,7	- 0,7	- 0,3	- 0,8
	100,0	100,0	17,9	19,0	100,0	100,0	- 21,3	- 22,4

Verantwoord beleggen

Verantwoord beleggen betreft het niet-financieel getinte eisen stellen aan beleggingsobjecten. Het gaat daarbij om zaken als ecologie, milieu, duurzaamheid en ethiek. De visie van het bestuur is dat het beleggingsbeleid in eerste instantie is gericht op het behalen van een zo goed mogelijk rendement tegen een zo laag mogelijk risico. Uiteraard wil het fonds daar op een verantwoorde en dus ook duurzame manier mee omgaan. Het bepalen wat nu specifiek wel of niet aanvaardbare activiteiten zijn, acht het bestuur echter allereerst de verantwoordelijkheid van de overheid. Deze beschikt daartoe immers over een democratische legitimatie.

Wat betreft de beleggingen van het fonds is de basis dat alleen wordt belegd in activiteiten die niet bij wet of bij internationale verdragen zijn verboden. Schending van mensenrechten en misbruik van kinderarbeid behoren tot de activiteiten waarvan afstand wordt genomen. Het bestuur onderschrijft daarbij de principes van de Verenigde Naties voor

verantwoord beleggen. Daarnaast wordt ernaar gestreefd om een deel van het fondsvermogen te beleggen in activiteiten met een duurzaam karakter.

Het bestuur heeft de externe vermogensbeheerders geïnformeerd over de standpunten van het fonds en hen gevraagd te rapporteren over hoe zij invulling kunnen geven aan de doelstellingen van het fonds. In dat kader heeft het bestuur in 2009 kennis genomen van een duurzaamheidsrapportage over de vastgoedbeleggingen. Verder besloot het bestuur om 10% van het aandelenbelang in specifieke duurzame activiteiten te beleggen. Begin 2010 is gestart met deze zogenoemde 'groene pool'.

Corporate Governance

Het fonds onderschrijft de wenselijkheid van een goede governance van ondernemingen en wil actief bijdragen aan de bevordering en de verdere ontwikkeling van de corporate governance. Het bestuur geeft hieraan concrete invulling door te participeren in de Stichting Eumedion. Voor de uitvoering van het corporate governancebeleid neemt het fonds sinds 2005 deel in de Stichting Governance Platform. Dit platform richt zich op het voeren van een actieve dialoog met beursgenoteerde ondernemingen. Daarnaast maakt het fonds gebruik van het beleid en de kanalen van de externe vermogensbeheerders. Het fonds neemt zelf niet deel aan aandeelhoudersvergaderingen. Dit houdt verband met de wijze waarop het vermogensbeheer is georganiseerd. De externe vermogensbeheerders hebben mandaat om in het belang van het fonds op te treden.

Vooruitblik 2010

Na de diepe terugval in de particuliere vraag als gevolg van de krediet- en vastgoedcrisis hebben de autoriteiten wereldwijd de economische groei in 2009 weer op gang kunnen brengen met een ongekend omvangrijk pakket van stimuleringsmaatregelen. Geholpen door bedrijven die geslonken voorraden weer aanvulden, waren vooral in de tweede helft van het afgelopen jaar een herstel in de bedrijvigheid en een opleving in de wereldhandel het gevolg. Ook de historisch lage rentestanden en hoge financiële overheidstekorten, die deels monetair werden gefinancierd, droegen in belangrijke mate bij aan het herstel.

Een dergelijke grote mate van stimulering zal ook in 2010 nog doorwerken en de groei ondersteunen, maar is per definitie van tijdelijke aard. Immers, langdurig extreem lage rentes en monetaire tekortfinanciering kunnen op termijn tot inflatie en weer nieuwe 'bubbels' leiden. Daarbij moeten ook de sterk gestegen tekorten van overheden gefinancierd worden. De centrale vraag voor 2010 is dan ook wanneer en in welke mate de particuliere vraag voldoende is hersteld en ook de financiële sector weer zodanig voldoende functioneert, dat autoriteiten kunnen gaan denken aan het geleidelijk verminderen van eerdergenoemde forse stimulering. Zij zullen daarbij niet het risico willen lopen dat de groei opnieuw sterk terugvalt en daarom eerder laat dan te vroeg overgaan tot vermindering. Bovendien kunnen de autoriteiten dit soepele beleid ook handhaven, nu in vele

landen door een hoge werkloosheid en lage capaciteitsbenutting het gevaar van oplopende (kern-)inflatie zeer beperkt is.

Per saldo zullen wereldwijd de officiële rentestanden aanvankelijk laag blijven en zal het matige groeitempo aanhouden. Van een hoge economische groei zal geen sprake zijn omdat in veel landen consumenten allereerst hun financiën op orde willen brengen door meer te gaan sparen. Daarbij kampen veel bedrijven nog met overcapaciteit. Tegelijkertijd is in de VS en Europa ook het bankwezen nog onvoldoende in staat om via hernieuwde kredietverlening aan de groei bij te dragen. De vastgoedsector zal naar verwachting eveneens op zijn best verder stabiliseren.

De wereldeconomie heeft de laatste paar jaar ongekende ontwikkelingen doorgemaakt. Dit maakt de voorspellingen over hoe het verder zal gaan en de beleidsreactie van autoriteiten buitengewoon onzeker. Zeker wanneer zich verdere onvoorziene externe schokken zouden voordoen. Net als in 2009 zal wereldwijd de economische groei dan ook met name uit Azië afkomstig zijn, omdat daar nu de consumptieve vraag meer aan de groei bijdraagt. De crisis die daar eind jaren negentig van de vorige eeuw uitbrak heeft als gelukkig bijproduct gehad dat de financiële weerbaarheid van de private sector en overheden de afgelopen tien jaar juist weer op orde is gebracht. In de Verenigde Staten hebben bedrijven al meer stappen ondernomen om productieprocessen te rationaliseren en de overheidsstimulering was er omvangrijker. Hier zal de groei naar verwachting ook iets sterker zijn dan in Europa.

Indien de economische groei inderdaad doorzet, zal later in het jaar gerekend moeten worden met oplopende rentes op de geld- en kapitaalmarkten. De financiële markten zullen daarmee anticiperen op de verwachte afbouw van de enorme overheidsstimulering. De zorgen voor oplopende inflatie kunnen dan weer naar boven komen. Voor staatsobligaties moet dan met minieme – zo niet negatieve – rendementen worden gerekend. Beleggingen in bedrijfsobligaties zullen naar verwachting licht beter renderen, omdat de ‘fundamentals’ voor het bedrijfsleven er dan weer rooskleuriger uitzien.

Aandelen lieten in 2009 een spectaculair herstel zien, al zijn veel marktindices nog ver van hun hoogste punt verwijderd. Toch zijn zij door dit snelle koersherstel nu niet meer echt goedkoop te noemen. Zolang het stimulerende beleid en de verwachte groei aanhouden zullen de bedrijfswinsten verder stijgen en is er ruimte voor verdere koersstijgingen. Maar wanneer mogelijk in de tweede helft van 2010 de zorg toeneemt betreffende vermindering van de stimuleringsmaatregelen, de lange rentes oplopen en de zorg voor oplopende inflatie toeneemt, zal de volatiliteit op de aandelenmarkten weer kunnen toenemen en kunnen aandelen het moeilijk krijgen.

Per saldo is voor 2010 de verwachting dat de economische activiteit stabiliseert maar nog fragiel blijft. Kort voor het vaststellen van dit verslag was de onzekerheid op de markten weer terug. Allereerst ten aanzien van de ontwikkelingen in Griekenland. Er was weinig vertrouwen dat de Griekse overheid in staat was om zelf weer orde op zaken te stellen voor wat betreft de overheidsfinanciën. Dit zorgde voor een sterke waardedaling van staatsobligaties van Griekenland en in iets mindere mate ook die van Spanje en Portugal. Ook de aandelenbeurzen daalden wereldwijd fors. Tegelijkertijd daalde juist de staatsrente van landen als Duitsland en Nederland. Dit betekende dat de euroswaprente ook fors daalde. Deze ontwikkelingen gingen gepaard met een druk op de euro. Hierdoor is in de maand mei de dekkinggraad onder druk komen te staan. Het bestuur houdt de ontwikkelingen op de financiële markten nauwlettend in de gaten.

Het financiële beleid

Premiebeleid

Voor de financiering van de pensioenen wordt een doorsneepremie geheven die is afgeleid van een gedempte actuariële premie (rekenrente 4%) met een bufferopslag gelijk aan het vereist vermogen. De premie wordt verhoogd met een deelnemersbijdrage bij verzekering van het facultatief partnerpensioen van 1,4% van de bijdragegrondslag. De bijdragegrondslag is gelijk aan 13,96 maal het maandsalaris onder aftrek van een franchise. Ook is er een deelnemersbijdrage voor de verzekering van het Anw-hiaat.

Tekortenbeleid

Ten aanzien van het tekortenbeleid kan worden gesteld dat het fonds zodanige herstelpremies ontvangt dat er bij een dekkingstekort binnen een periode van drie jaar en bij een reservetekort binnen een periode van 15 jaar weer een voldoende solvabiliteitspositie aanwezig is. Dit is in overeenstemming met de maatstaven zoals gedefinieerd in de PW.

De doorsneepremie vermeerderd met de extra premiebetalingen als gevolg van reserve- dan wel dekkingstekort zal niet hoger zijn dan 48% van de som van de bijdragegrondslagen.

Overschottenbeleid

Premiekorting wordt verleend als het pensioenvermogen van het fonds hoger is dan het pensioenvermogen behorend bij het maximum van de FTK dekkinggraad (vereist vermogen) en een 100% reële dekkinggraad. Van het aldus gedefinieerde overschot wordt 1/10 deel aangewend voor premiekorting. In het daarop volgende jaar wordt opnieuw aan de hand van de balanssituatie beoordeeld of premiekorting mogelijk is. Uit deze beleidslijn volgt dat er ook negatieve premies ofwel terugstortingen kunnen ontstaan. De terugstorting is echter begrensd op 24% van de bijdragegrondslag.

Indexatiebeleid

Het pensioenfonds kent een voorwaardelijk indexatiebeleid. De aanpassing of indexatie is afhankelijk van de financiële positie van het pensioenfonds. Als maatstaf voor de financiële positie wordt de nominale dekkinggraad gehanteerd.

Indien de nominale dekkingsgraad van het fonds lager is dan 105% wordt niet geïndexeerd. Bovendien mag de indexatie niet op een zodanig niveau worden vastgesteld, dat de dekkingsgraad als gevolg van de indexatie onder de 105% zou zakken. In dat geval wordt de indexatie ten minste zodanig beperkt, dat de daling van de dekkingsgraad onder de 105% wordt voorkomen. Indien de dekkingsgraad van het fonds zich op een zodanig niveau bevindt dat niet voldaan wordt aan het op grond van de Pensioenwet gesteld vereist eigen vermogen zal toekenning van indexatie niet mogen leiden tot verlenging van de herstelperiode van het fonds.

De dekkingsgraad ultimo 2009 bedraagt 129,8%. Het bestuur heeft naar aanleiding hiervan besloten tot een volledige indexatie van de pensioenaanspraken.

Inhaalindexatie

Daarnaast kent het fonds een inhaalindexatiebeleid. Inhaalindexatie wordt verleend indien het fondsvermogen groter is dan het maximum van:

- a. het vereist eigen vermogen zoals gesteld in de PW vermeerderd met de waarde van de nominale pensioenverplichtingen en
- b. de waarde van de onvoorwaardelijke pensioenaanspraken vermeerderd met de waarde van de indexatieambitie, de reële waarde pensioenverplichtingen, van het fonds.

Het fonds heeft per balansdatum geen indexatieachterstanden.

Feitelijke en (gedempte) kostendekkende premie

De kostendekkende premie volgens artikel 128 lid 1 van de Pensioenwet bedraagt EUR 67,2 miljoen. Volgens het Besluit Financieel Toetsingskader is het mogelijk jaarlijkse premieschommelingen in de kostendekkende premie als gevolg van fluctuerende marktrentes te dempen. Deze zogeheten gedempte premie wordt voor het fonds vastgesteld op een vaste rekenrente van 4%. Een uitsplitsing van de kostendekkende en gedempte premie wordt op de volgende pagina weergegeven.

Premie

(bedragen in EUR miljoenen)	Kosten- dekkend Gedempt	
Pensioenopbouw	32,3	27,3
Individuele salarisontwikkeling	12,4	10,5
Opslag voor overlijdens- en invaliditeitsrisico	4,1	3,7
Opslag voor pensioenuitvoeringskosten	4,2	4,2
Solvabiliteitsopslag	14,2	12,0
Totaal	67,2	57,7

De feitelijke premie die in rekening wordt gebracht is gelijk aan de gedempte premie met een minimum van 24% van de bijdragegrondslag, vermeerderd met de bijdragen die voortvloeien uit het overschotten- en tekortenbeleid. De feitelijke premie bedroeg EUR 64,2 miljoen.

De doorsneepremie voor 2009 bedroeg 24,9% van de bijdragegrondslag vermeerderd met 1,4% van de bijdragegrondslag indien verzekerd voor het facultatief nabestaandenpensioen. In 2009 is daarnaast een herstellpremie betaald voortkomend uit de afspraken uit het herstelplan per 31 december 2008 en het vigerende tekortenbeleid. De hoogte van de herstellpremie bedroeg EUR 11,2 miljoen. Vertaald naar de bijdragegrondslag betekende dit een verhoging van 6 procentpunt van de bijdragegrondslag.

Solvabiliteitstoets

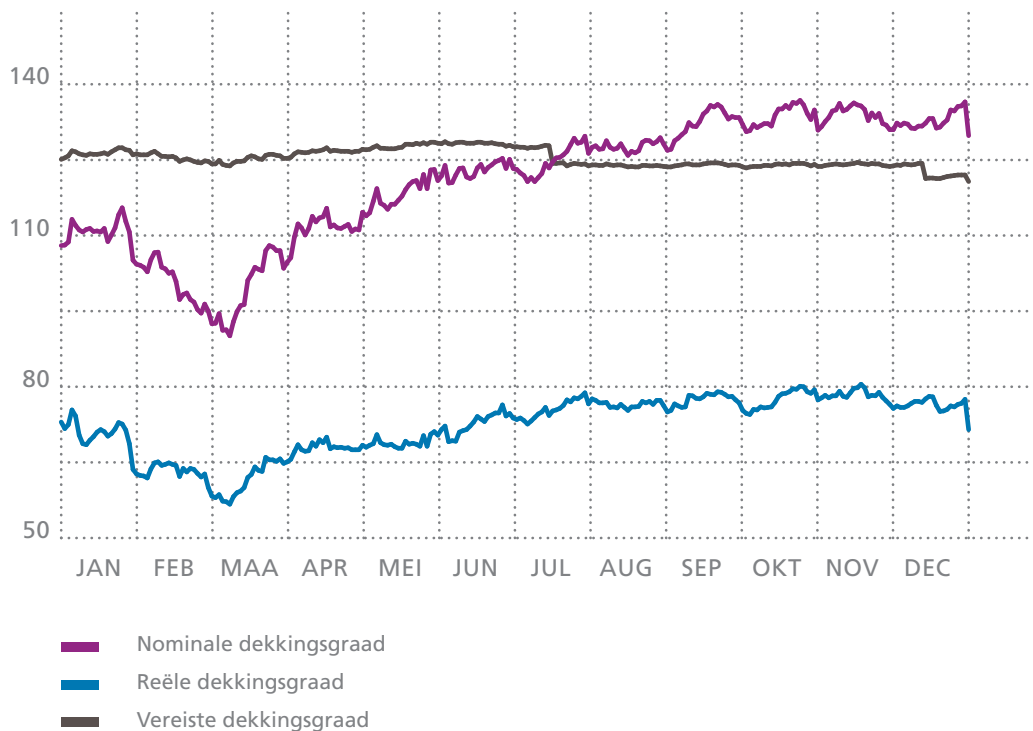
Met het uitvoeren van de solvabiliteitstoets wordt bepaald of het fonds voldoende eigen vermogen heeft om risico's te kunnen opvangen. Als maatstaf geldt dat voldoende vermogen aanwezig moet zijn om de kans op onderdekking binnen één jaar kleiner of gelijk te laten zijn aan 2,5%.

Voor het vaststellen van het vereist vermogen wordt gebruik gemaakt van de standaardtoets. De vereiste solvabiliteit op basis van deze toets op basis van de feitelijke beleggingsportefeuille bedraagt ultimo 2009 EUR 208,6 miljoen. Het feitelijke eigen vermogen van het pensioenfonds ultimo 2009 bedraagt EUR 301,3 miljoen. Het pensioenfonds verkeerde ultimo 2009 niet meer in een reservetekort positie.

Herstelplan

Naar aanleiding van een reservetekort positie ultimo 2008 diende het pensioenfonds in de loop van 2009 een langetermijnherstelplan in bij DNB. Dit herstelplan toont aan hoe het tekort in maximaal vijftien jaar wordt opgelost. In juli 2009 ontving het fonds een beschikking van DNB waarin werd aangegeven dat DNB heeft ingestemd met dit herstelplan. De financiële positie is in de loop van 2009 sterk verbeterd. Onderstaand het verloop en de analyse van het dekkingsgraadherstel in 2009 naar verschillende oorzaken.

Verloop dekingsgraden in 2009 (in %)

	Verloop nominale dekings- graad	Verloop reële dekings- graad
Beginsituatie 31 december 2008	108,0%	73,0%
Nieuwe aanspraken met premie-inkomsten	0,6%	0,3%
Verrichten van pensioenuitkeringen	0,1%	-0,1%
Toekenning voorwaardelijke toeslagen	-1,1%	0,2%
Wijziging rentetermijnstructuur rentedeel (effect op de voorziening pensioenverplichtingen)	10,7%	8,2%
Wijziging rentetermijnstructuur inflatiedeel	-	-14,4%
Swap	0,9%	0,6%
Genereren van extra rendement door de beleggingen	15,7%	10,6%
Actuariële grondslagen	-3,9%	-3,2%
Overige oorzaken	0,3%	0,2%
Kruiseffecten tussen bovengenoemde oorzaken	-1,5%	-3,9%
Eindsituatie 31 december 2009	129,8%	71,5%

Hoewel de dekkingsgraad zich eind 2009 boven de vereiste dekkingsgraad van 120,7% (feitelijk) bevond, heeft het fonds zich bij DNB nog niet uit herstel gemeld. Zodra het bestuur van mening is dat de dekkingsgraad bestendig en meerdere kwartalen boven de vereiste dekkingsgraad ligt, zal het bestuur het uit herstel zijn richting DNB melden. Doordat de dekkingsgraad zich eind 2009 boven de vereiste dekkingsgraad bevindt, worden in lijn met het financieringsbeleid geen herstelbetalingen in 2010 rekening gebracht bij KLM en deelnemers.

Actuariële analyse

Hieronder wordt het saldo van baten en lasten geanalyseerd naar technische winst- en verliesbronnen:

(bedragen in EUR miljoenen)	2009	2008
Resultaat op beleggingen en verplichtingen	257,1	- 570,1
Resultaat op premies	10,1	14,2
Resultaat op waardeoverdrachten	- 0,4	-
Resultaat op pensioenuitkeringen	-	0,1
Resultaat op pensioenuitvoeringskosten	- 0,8	-
Wijziging actuariële grondslagen	- 36,9	-
Actuariële resultaten	3,5	2,5
Resultaat op indexering	- 10,2	- 19,9
Overige resultaten	-	13,7
Totaal	222,4	- 559,5

Overlevingstafels

Bij de vaststelling van de Voorziening pensioenverplichtingen (VPV) baseert het pensioenfonds zich op veronderstellingen ten aanzien van toekomstige levensverwachting. Als grondslagen hanteert het fonds de levensverwachting volgens de AG-prognosetafels 2005-2050 met correctiefactoren.

De AG-prognosetafels zijn gebaseerd op de prognoses van het CBS tot en met 2006. De waarnemingen van het CBS over de afgelopen jaren laten zien dat de eerder afgegeven AG-prognoses zijn onderschat. Verwacht mag worden dat de in 2010 te publiceren AG-prognosetafels een materiële wijziging van de voorzienbare trend in levensverwachting zal bevatten. Dit betekent naar verwachting een hogere VPV. Hoeveel dit zal zijn is bij het verschijnen van de jaarrekening nog niet bekend. De aanpassing van de overlevingstafels heeft geen effect op de inkomsten en uitgaven van het fonds in 2009; ook de toeslagverlening per 1 januari 2010 zou ongewijzigd zijn vastgesteld. Vooruitlopend op nog te publiceren nieuwe AG-prognosetafels is de VPV in verband daarmee verhoogd met een

schatting van het effect van de in het recente verleden vastgestelde verbetering van levensverwachting en de verwachte verbetering van de trend. Dit komt neer op een verhoging van de voorziening pensioenverplichtingen met 3,8%.

Oordeel van de externe actuaaris over de financiële positie

De financiële positie ultimo 2009 van Stichting Pensioenfonds KLM-Cabinepersoneel is voldoende, mede gelet op de mogelijkheden tot toeslagverlening.

Risicomanagement

Het fonds besteedt veel aandacht aan analyse van risico's en de beheersing hiervan. Omdat het fonds een deel van de activiteiten uitbesteedt aan een uitvoerder, zijn ook de beheersmaatregelen die de uitvoeringsorganisatie treft van belang. Onderstaand treft u een toelichting aan op de voornaamste risico's die door het bestuur zijn onderkend, alsmede het beleid van het bestuur voor het tot aanvaardbaar niveau beperken van de risico's. Kwantitatieve informatie over risico's is opgenomen in de risicoparagraaf als onderdeel van de jaarrekening.

De volgende risico's worden onderscheiden:

- > financiële risico's;
- > uitbestedingsrisico;
- > reputatierisico;
- > compliancerisico;
- > operationele risico's.

Financiële risico's

Om zijn missie te realiseren heeft het fonds risicobeleid ontwikkeld, waarin bewust bepaalde financiële risico's worden genomen. De ABTN dient als bedrijfsplan, waarin het beleid uiteen is gezet.

De volgende financiële risico's worden onderscheiden:

- > mismatchrisico;
- > beleggingsrisico's;
- > verzekeringstechnische risico's;
- > liquiditeitsrisico.

Mismatchrisico

Het fonds is gevoelig voor wijzigingen in de markttrente omdat de duration van de beleggingen en de duration van de verplichtingen niet gelijk zijn. Door een belangrijk deel van de vastrentendewaardenportefeuille te beleggen in langlopende indexed linked obligaties en nominale euro staatsobligaties is in het verleden gezorgd voor een reductie van dit mismatchrisico. Per juli 2009 worden nominale renteswaps ingezet zodat de vastrentende waardenportefeuille samen met de renteswaps ten minste 50% van de nominale pensioen-

verplichtingen afdekken. Dit heeft gezorgd voor een verdere reductie van het mismatch-risico.

Beleggingsrisico's

Beleggingsrisico's zijn risico's binnen de beleggingen van het pensioenfonds. Er wordt onderscheid gemaakt tussen vastgoed- en aandelenrisico, valutarisico en kredietrisico.

Vastgoed- en aandelenrisico

Vastgoed- en aandelenrisico's zijn de risico's die door de ontwikkeling van marktprijzen of waardewijzigingen plaatsvinden. Wijzigingen in marktomstandigheden hebben altijd direct invloed op het beleggingsresultaat. Alle beleggingen worden namelijk gewaardeerd op marktwaarde waarbij waardewijzigingen onmiddellijk worden verwerkt in het saldo van baten en lasten. Het vastgoed- en aandelenrisico wordt beheerst door het aanbrengen van een goede spreiding binnen de portefeuille (diversificatie). Hiervoor vindt periodiek een risico-rendementsanalyse van de beleggingsportefeuille plaats. Vanaf december 2009 wordt door middel van een derivatenconstructie een deel van het neerwaartse risico op aandelen afgedekt.

Het beleggingsbeleid wordt uitgebreid beschreven in het jaarlijkse beleggingsplan dat door het bestuur van het fonds wordt vastgesteld.

Valutarisico

Het fonds belegt ook in buitenlandse waardepapieren, waardoor het fonds gevoelig is voor koersschommelingen van de betreffende valuta's ten opzichte van de euro. Om dit risico te beheersen, dekt het fonds alle beleggingen in de Amerikaanse dollar, het Britse pond, de Japanse yen, de Zweedse kroon, de Canadese dollar en de Australische dollar af naar de euro. Hierbij wordt een gedeelte van de beleggingen in opkomende markten gezien als beleggingen in dollars. Het resterende valutarisico in de portefeuille van het fonds is zeer beperkt.

Kredietrisico

Het fonds sluit contracten af met tegenpartijen. Het fonds loopt een risico als deze tegenpartijen hun verplichtingen jegens het fonds niet nakomen. Het tegenpartijrisico dat is verbonden aan de inzet van afgeleide financiële instrumenten wordt op marktconforme wijze beheerst door het storten van onderpand bij bepaalde marktbevingen. Daarnaast wordt er gebruik gemaakt van verschillende tegenpartijen met een goede reputatie, waardoor dit risico wordt beperkt.

Verzekeringstechnische risico's

Het belangrijkste verzekeringstechnische risico is het langlevensrisico. Dit is het risico dat deelnemers langer blijven leven dan verondersteld bij de vaststelling van de premie en de berekening van de voorziening pensioenverplichtingen. In 2007 heeft het fonds de VPV berekend op basis van de zogenaamde AG-prognosetafels 2005-2050 met correcties voor

ervaringssterfte. Hierdoor wordt rekening gehouden met toekomstige verbetering van de levensverwachting. Door toepassing van deze prognosetafel is het langlevensrisico voor het fonds sterk gereduceerd. Naar verwachting zal in 2010 worden overgegaan op een nieuwe prognosetafel.

Liquiditeitsrisico

Liquiditeitsrisico is het risico er dat onvoldoende liquide middelen beschikbaar zijn om op korte termijn aan de verplichtingen te kunnen voldoen. Deze verplichtingen betreffen voornamelijk de pensioenuitkeringen, maar ook ingenomen derivatenposities kunnen leiden tot contractuele verplichting tot bijstorting.

Dit risico is onder normale omstandigheden nagenoeg afwezig, omdat de pensioenuitkeringen voor een belangrijk deel kunnen worden voldaan uit de ontvangen premies en directe beleggingsopbrengsten en bovendien verreweg het grootste deel van de beleggingsportefeuille bestaat uit liquide vermogenstitels.

Uitbestedingsrisico

Het fonds besteedt de pensioenuitvoering, de bestuursondersteuning en het vermogensbeheer uit aan Blue Sky Group. Het uitbestedingsrisico is het risico dat de continuïteit, integriteit en/of kwaliteit van de uitbestede werkzaamheden wordt geschaad. Om dit risico te beheersen, heeft het fonds conform de PW beleid vastgesteld over de beheersing van risico's die samenhangen met de uitbesteding van bedrijfsprocessen.

Voor het fonds bestaat het uitbestedingsrisico vooral uit het risico dat Blue Sky Group niet handelt volgens het verstrekte mandaat. Om dit risico te beheersen zijn duidelijke voorwaarden contractueel vastgelegd en uitgewerkt in een Service Level Agreement (SLA). De uitvoeringsorganisatie legt periodiek verantwoording af over de beheersing van de processen en overlegt hierbij ook een SAS70 Type II-rapportage voor de gehele dienstverlening. Hierin zijn beheersdoelstellingen en beheersmaatregelen beschreven voor alle processen die de uitvoeringsorganisatie voor het fonds uitvoert.

Het fonds implementeerde daarnaast onder andere de volgende beheersmaatregelen:

- > het fonds voert periodiek een risico-inventarisatie uit;
- > het fonds beoordeelt periodiek de uitvoering van de serviceafspraken;
- > het fonds neemt kennis van de SAS70-rapportage van Blue Sky Group en beoordeelt de toereikendheid van de beheersdoelstellingen en de opzet en werking van de getroffen beheersmaatregelen;
- > het fonds participeert met twee andere fondsen in een Audit Committee. Dit comité beoordeelt de opzet en werking van de beheersmaatregelen van zowel de participerende pensioenfondsen als de uitvoeringsorganisatie. Ook voeren de leden onderzoek uit en ontwikkelen zij beleid op het terrein van interne beheersing; het fonds heeft met twee andere fondsen een beleggingsadviescommissie met externe deskundigen ingesteld. De beleggingsadviescommissie is onafhankelijk van de uitvoeringsorganisatie. Deze commissie adviseert de betreffende fondsen over het beleggingsbeleid.

Reputatierisico

Onder reputatierisico wordt het risico verstaan dat het fonds door het handelen reputatieschade lijdt bij belanghebbenden. Dit risico wordt beheerst door het continu bewaken en eventueel bijstellen van het beleid en transparantie bij het doen van uitingen naar belanghebbenden. Daarnaast stelde het fonds in 2009 een integriteitsbeleid vast. Hierin geeft het fonds zijn visie op integriteit, onderscheidt het diverse situaties waarin integriteit een rol speelt en welke standpunten het fonds hierbij inneemt. Ten slotte legt het beleid de maatregelen vast om te voorkomen dat de reputatie van het fonds wordt geschaad.

Compliancerisico

Het compliancerisico omvat het risico dat niet of niet tijdig de consequenties van (veranderende) wet- en regelgeving worden onderkend, waardoor wet- en regelgeving op onderdelen wordt overtreden. Daarnaast omvat het ook het risico dat interne regelgeving, zoals de gedragscode en beleggingsrichtlijnen, niet wordt nageleefd. Beheersing hiervan vindt plaats door het maken van de afspraken in de SLA met de uitvoeringsorganisatie over de inrichting en naleving van compliance aldaar. Daarnaast heeft het fonds een eigen compliance officer aangesteld, die toeziet op de naleving van de gedragscode door het bestuur van het fonds.

Operationele risico's

Operationeel risico is het risico dat optreedt bij de uitvoering van de pensioen- en beleggingsactiviteiten, als gevolg van niet afdoende of falende interne processen, menselijk gedrag en systemen of als gevolg van externe gebeurtenissen. Dit risico wordt gemitigeerd door de hiervoor besproken SAS70 Type II-rapportage die het fonds van de uitvoerder ontvangt.

Visitatiecommissie

Bevindingen visitatiecommissie onderzoek 2008

Het onderzoek van de visitatiecommissie heeft plaatsgevonden van oktober 2008 tot april 2009. De bevindingen van de visitatiecommissie zijn opgenomen in het jaarverslag over 2008.

Na voorbereiding in een bestuurlijke werkgroep heeft het bestuur in juli 2009 de bevindingen van de commissie besproken en tot een aantal acties besloten. In de bestuursvergadering van februari 2010 heeft het bestuur een voortgangsrapportage besproken. Het bestuur heeft de bevindingen van de visitatiecommissie tevens gedeeld met de besturen van de andere KLM-pensioenfondsen. Enkele van de bevindingen betreffen de pensioenfondsen gezamenlijk. Afgesproken is dat een gezamenlijke evaluatie plaatsvindt nadat de visitaties bij alle KLM-fondsen zijn afgerond. Vooruitlopend hierop is op enkele gemeenschappelijke punten actie ondernomen.

Stand van zaken naar aanleiding van bevindingen visitatiecommissie

Hieronder volgen de bevindingen van de visitatiecommissie, gevolgd door de stand van zaken per bevinding.

Beleggingsbeleid

De visitatiecommissie heeft in overweging gegeven om besluiten ten aanzien van rente- en inflatierisico's explicieter vast te leggen.

In het algemeen is besloten dat de vastlegging van de bestuursvergaderingen meer dan voorheen een probleemschets en een duidelijke weergave van de gemaakte afwegingen bevat. Tevens worden tussentijdse besluiten vanaf medio 2009 in de besluitenlijst opgenomen.

Het bestuur is in 2009 gestart met een evaluatie van zijn beleid en onderzoek naar mogelijkheden tot betere beheersing van de balansrisico's. Vooruitlopend op een integrale strategie voor de lange termijn is in juli 2009 besloten tot 50% afdekking van het renterisico en in december 2009 tot 50% afdekking van het aandelenrisico. Het streven van het bestuur is er op gericht om eind 2010 de strategie voor de lange termijn te hebben bepaald en expliciet te hebben vastgelegd.

Financieringsbeleid

De visitatiecommissie heeft geconstateerd dat het beleid dat uitmondt in de uitvoeringsovereenkomst conform de door het FTK en de Pensioenwet gestelde eisen is. Deze overeenkomst ontbrak echter een relatief lange tijd, wat vertragend zou kunnen werken op met name ALM en beleggingsstrategie.

Het bestuur heeft geconstateerd dat er passende procedures zijn, maar dat het geen grip heeft op de onderhandelende partijen. Wel kan regelmatig om aandacht worden gevraagd bij het externe overleg en het bestuur doet dit ook. Het bestuur heeft inmiddels een nieuwe concept uitvoeringsovereenkomst naar partijen gezonden. Tevens wordt een positieve bijdrage geleverd door het uitvoeren van een ALM-studie en het betrekken van de overlegpartijen daarbij.

Uitvoerings-/uitbestedingsbeleid

De visitatiecommissie heeft aanbevolen om de dienstverleningsovereenkomst met Blue Sky Group te splitsen in afzonderlijke overeenkomsten voor pensioenuitvoering, bestuursondersteuning en vermogensbeheer, toegespitst op de specifieke aard van ieder van deze werkzaamheden. De overeenkomsten zouden separaat beoordeeld dienen te worden op hun eigen merites.

De besturen van de KLM-pensioenfondsen hebben met de directie van Blue Sky Group een screening van de dienstverleningsovereenkomsten op actualiteit en effectiviteit afgesproken, waarbij tevens de suggestie van de visitatiecommissie tot splitsing en hantering van specifieke voorwaarden per dienst wordt betrokken. Deze activiteit vindt plaats in de eerste helft van 2010.

Procedures

De visitatiecommissie heeft geadviseerd om actualisering en formalisering van fondsdocumenten in de toekomst sneller te laten plaatsvinden en te bekijken in hoeverre voor (kern) onderwerpen verdere schriftelijke vastlegging van procedures gewenst is.

De formele fondsdokumentatie is met ingang van 2010 weer actueel. Besloten is om een jaarlijkse check in de bestuursvergadering uit te voeren. Een en ander wordt mede afgedekt door de jaarlijkse compliancetoets. Het bestuur heeft verder besloten om, mede met het oog op continuïteit, bepaalde kernprocedures te beschrijven.

Vermogensbeheer en beleggingsoperatie

De visitatiecommissie heeft gepleit voor meer duidelijkheid in de afspraken met en over de rol van de beleggingsadviescommissie bij een nieuwe ALM-studie en meer algemeen over het profiel en de scope van de werkzaamheden van deze commissie en de samenhang tussen de advies- en uitvoeringsfuncties.

Ten aanzien van de beleggingsoperatie heeft de visitatiecommissie geadviseerd om een plan met duidelijke mijlpalen en tijdslijnen op te stellen voor meer transparantie over complexe producten.

In 2009 heeft overleg plaatsgevonden tussen de besturen en de voorzitter van beleggingsadviescommissie over wederzijdse verwachtingen en verantwoordelijkheden. Besloten is dat de ALM-commissie een structureel karakter krijgt en dat ALM-onderzoek deel gaat uitmaken van de jaarcyclus. Met de voorzitter van de beleggingscommissie is tevens gesproken over de rolverdeling. Deze zal worden vertaald in de ‘terms of reference’ van beide commissies.

Het bestuur heeft geconstateerd dat informatievoorziening en communicatie ten aanzien van beleggingsactiviteiten verbeterd is. In vergaderingen, door deelname aan de ALM-commissie en door middel van de zogenoemde ‘inloopmiddagen’ van Blue Sky Group heeft het bestuur op concrete dossiers nader inzicht gekregen. Daarnaast ziet het bestuur ook een eigen verantwoordelijkheid van bestuursleden wat betreft deskundigheid en functioneren.

Continuïteit, deskundigheid en evaluatie functioneren bestuurders

De visitatiecommissie heeft gepleit voor een zorgvuldige planning van de (middel)lange termijn om daarmee te kunnen voorzien in het vroegtijdig beschikbaar hebben van voldoende gekwalificeerde bestuursleden. Daarbij kan worden overwogen om de betrokkenheid van pensioengerechtigden bij het bestuur te vergroten. De commissie heeft vastgesteld dat het bestuur hoge prioriteit heeft toegekend aan de opstelling van een nieuw deskundigheidsplan. In dit kader heeft de commissie gepleit om een evaluatieprocedure vast te stellen voor het functioneren van bestuursleden en van de vergaderingen.

Het bestuur heeft in 2009 goede voortgang geboekt met het deskundigheidsbeleid. De workshop over deskundigheidsbevordering en continuïteit van eind november 2009 heeft geleid tot een vernieuwd deskundigheidsplan dat in april 2010 is vastgesteld. Dit plan vormt het kader voor het nieuwe bestuur, dat per 1 januari 2010 is aangetreden. Eind 2010 vindt een eerste evaluatie van de deskundigheid en het functioneren plaats. Borging van de bestuurscontinuïteit is mede aanleiding geweest om de wijze van kandidaatstelling en benoeming te wijzigen. De representatieve organisaties van werknemers hebben een duidelijke rol gekregen in de werving en voordracht van bestuursleden. Aangezien het zogenoemde Cabinedeel van de OR KLM de benoemingen doet, is ook de democratische legitimiteit gewaarborgd. In de discussie over de bestuursamenstelling is besloten om nog niet tot vertegenwoordiging van pensioengerechtigden over te gaan. Gezien het nog beperkte aantal pensioengerechtigden ontbreekt ook een wettelijke verplichting hiervoor.

Verantwoordings- orgaan Algemeen

Het verantwoordingsorgaan heeft tot taak een oordeel te geven over het door het bestuur gevoerde beleid en de beleidskeuzes voor de toekomst. Daarnaast heeft het verantwoordingsorgaan op diverse terreinen adviserende bevoegdheden.

Om dit oordeel te kunnen geven, is het verantwoordingsorgaan in 2009 zes keer bij elkaar geweest en hebben twee gezamenlijke vergaderingen met het bestuur plaatsgevonden. Ten behoeve van de oordeelvorming is onder meer gebruik gemaakt van het Jaarverslag 2009, het actuariële rapport 2009, het accountantsverslag 2009, de besluitenlijst van het bestuur, het verslag van het Audit Committee, het jaarplan beleggingen en het jaarplan communicatie.

Het verantwoordingsorgaan heeft zich in 2009 verder geschoold. Hiermee voldoet het verantwoordingsorgaan aan de in de Eindtermen van de Pensioenkoopels opgenomen normen. Het overleg met het bestuur verliep op positief-kritische wijze. Het verantwoordingsorgaan constateert dat het bestuur op constructieve en positieve wijze is omgegaan met het oordeel dat het verantwoordingsorgaan over 2008 heeft gegeven.

Resultaten en beleid 2009

Na de economische crisis in 2008 trad in 2009 herstel op. De financiële positie van het fonds is mede door de herstellende wereldeconomie sterk verbeterd. Daarnaast droeg het beleid van het bestuur bij aan herstel van de resultaten van het fonds.

In 2008 ontstond voor het fonds de situatie van een reservetekort. Hiervoor heeft het bestuur een langetermijn herstelplan opgesteld. Begin 2009 heeft zich ook kort een dekkingstekort voorgedaan. Hiervoor heeft het bestuur een kortetermijnherstelplan opgesteld. Dit plan is kort daarop weer ingetrokken op advies van DNB in verband met de verbeterde financiële positie van het fonds.

Hoewel de dekkingsgraad in 2009 ruim boven de vereiste dekkingsgraad is uitgestegen en daarmee de situatie van het reservetekort uit 2008 feitelijk al is opgelost, geldt het langetermijn herstelplan nog steeds. In dat kader heeft het bestuur als maatregel besloten tot extra premieheffing om in 15 jaar de vereiste dekkingsgraad te realiseren.

Vanwege de goede resultaten heeft het bestuur echter besloten met ingang van 2010 de vereiste extra herstellpremie niet te innen. Het verantwoordingsorgaan deelt deze beleidskeuzen.

De strakke controle van het bestuur op de dekkingsgraad en de beleggingsresultaten hebben door de opverende economie in de loop van 2009 een iets lossere karakter gekregen. Binnen het tactische beleid heeft het bestuur naar het oordeel van het verantwoordingsorgaan verstandige keuzen gemaakt.

Om in de toekomst beter voorbereid te zijn op de fluctuaties in de financiële wereld, heeft het bestuur in het kader van risicobeheersing besloten tot het gedeeltelijk afdekken van het rente- en aandelenrisico. De eerste resultaten hiervan waren direct zichtbaar. Het verantwoordingsorgaan is van mening dat dit een verstandige beleidskeuze is. Het verantwoordingsorgaan adviseert het bestuur daarnaast zich ook in 2010 verder te verdiepen in de verschillende risico's en beleid te ontwikkelen om de risico's verder te beheersen.

Adviezen 2009

Het verantwoordingsorgaan heeft in 2009 adviezen gegeven inzake de notitie Invulling functioneren Verantwoordingsorgaan, het Reglement Verantwoordingsorgaan, het Communicatiebeleid, de Regeling onkostenvergoeding en de Bezoldigingsregeling. De adviezen van het verantwoordingsorgaan zijn overgenomen door het bestuur. Uitzondering betreft het negatieve advies ten aanzien van de Bezoldigingsregeling, waarbij de stemverhouding binnen het verantwoordingsorgaan verdeeld was. Het bestuur heeft in deze zijn eigen verantwoordelijkheid genomen en de regeling ingevoerd.

Speerpunten

Het verantwoordingsorgaan heeft aan het begin van het jaar drie speerpunten benoemd, die in 2009 extra aandacht zouden krijgen. Deze speerpunten, die met het bestuur gedeeld zijn, betreffen communicatiebeleid, klachtenbeleid en vertegenwoordiging van pensioengerechtigden.

1. Communicatiebeleid: het bestuur heeft in 2009 bijzonder veel moeite gedaan om alle belanghebbenden bij het fonds op zo persoonlijk mogelijke wijze te benaderen. Persoonlijke brieven over conversiekeuze, informatiebulletins over eind- dan wel middelloon, stands in het Bemanningencentrum en bij KLM 90 jaar, de PIT, een vernieuwde website, pensioenplanner, Focus, Pensioen in zicht-dagen, met HR-functies in pensioenplanning dan wel eindloos: kortom, voor elk wat wils. Al deze communicatie-uitingen pasten in het communicatiebeleid dat het bestuur voorstond. Het verantwoordingsorgaan is content met deze ontwikkelingen en rekent erop dat het bestuur dit in 2010 zal doorzetten.
2. Klachtenbeleid: het hebben van een adequate klachtenregeling voor alle belanghebbenden in het fonds is een objectieve graadmeter hoe het bestuur uitvoering geeft aan zijn taken en verantwoordelijkheden, dit inclusief de communicatie en de klachtenrapportage daarover. Ondanks de voor de belanghebbenden complexe materie en dito keuzen in 2009, is het aantal klachten in 2009 gedaald en tevens ook laag in aantal. De tijdige beantwoording van klachtenbrieven blijft een aandachtspunt. Het verantwoordingsorgaan is tevreden over het klachtenmanagement en vertrouwt erop dat het bestuur dit in de toekomst op dezelfde wijze zal continueren.

3. Vertegenwoordiging van pensioengerechtigden: het verantwoordingsorgaan heeft in 2009 de vertegenwoordiging van gepensioneerden in het bestuur van het pensioenfonds op de agenda gezet. Tot op heden zijn gepensioneerden niet in het bestuur vertegenwoordigd, maar wel in het verantwoordingsorgaan. Gezien het aflopen van de huidige bestuurstermijn in 2012 en het oplopende aantal gepensioneerden is het naar oordeel van het verantwoordingsorgaan van belang om in deze bestuursperiode de toekomstige vertegenwoordiging van gepensioneerden voor te bereiden. Er geldt een quorum van 10% van het aantal deelnemers alvorens vertegenwoordiging in beeld komt. Dat wil zeggen circa 950 gepensioneerden naar de stand van nu. Het bestuur heeft inmiddels de intentie uitgesproken dit onderwerp goed te willen onderbouwen en de komende tijd te agenderen. Het verantwoordingsorgaan heeft daarbij aangeboden het bestuur hierbij terzijde te willen staan.

Oordeel

Op basis van de verstrekte informatie is het verantwoordingsorgaan van mening dat het bestuur over 2009 op adequate wijze heeft gehandeld in het belang van de stakeholders: werkgever, werknemers en pensioengerechtigden.

Reactie van het bestuur

Het bestuur heeft in zijn vergadering van 25 mei 2010 kennisgenomen van het oordeel van het verantwoordingsorgaan. Het verslag van werkzaamheden en het oordeel geven geen aanleiding tot opmerkingen. Het bestuur dankt het verantwoordingsorgaan voor zijn werkzaamheden.

Jaarrekening
Stichting Pensioenfonds
KLM-Cabinepersoneel

**EVENWICHT
TUSSEN RISICO-
BEHEERSING
EN NOODZAAK
VAN RENDEMENT**

Balans per 31 december (na resultaatbestemming)

69

(bedragen in EUR miljoenen)

	2009	2008
Activa		
Beleggingen voor risico pensioenfonds		
> Vastgoed ¹	94,3	85,2
> Aandelen ²	576,2	421,5
> Vastrentende waarden ³	608,6	601,7
> Derivaten ⁴	46,4	19,9
Totaal beleggingen voor risico pensioenfonds	1.325,5	1.128,3
Deelnemingen ⁵	2,5	1,9
Vorderingen en overlopende activa ⁶	0,1	1,5
Liquide middelen ⁷	0,6	0,6
Totaal activa	1.328,7	1.132,3
Passiva		
Stichtingskapitaal en reserves ⁸		
> Wettelijke reserves	–	1,1
> Bestemmingsreserves	14,1	13,5
> Overige reserves	287,2	64,3
Totaal stichtingskapitaal en reserves	301,3	78,9
Technische voorzieningen		
> Voorziening pensioenverplichtingen voor risico pensioenfonds ⁹	1.009,8	983,3
Derivaten ⁴	14,7	67,5
Schulden en overlopende passiva ¹⁰	2,9	2,6
Totaal passiva	1.328,7	1.132,3

De bij de posten vermelde nummers verwijzen naar de toelichting op pagina 81 tot en met 98.

Rekening van baten en lasten

(bedragen in EUR miljoenen)

	2009	2008
Baten en lasten		
pensioenactiviteiten		
Premies ¹¹	64,2	49,9
Waardeoverdrachten, per saldo ¹²	2,1	- 0,1
Mutatie voorziening pensioenverplichtingen voor risico pensioenfonds		
> Pensioenopbouw ¹³	- 51,2	- 32,7
> Indexering ¹⁴	- 10,2	- 19,9
> Rentetoevoeging ¹⁵	- 25,7	- 31,3
> Wijziging marktrente ¹⁶	88,5	- 256,8
> Onttrekking pensioenuitkeringen en pensioenuitvoeringskosten ¹⁷	8,0	6,6
> Pensioenrechten waardeoverdrachten, per saldo ¹⁸	- 2,5	0,1
> Wijziging actuariële grondslagen ¹⁹	- 36,9	-
> Overige mutaties voorziening pensioenverplichtingen ²⁰	3,5	16,2
Totaal mutatie voorziening pensioenverplichtingen voor risico pensioenfonds	- 26,5	- 317,8
Pensioenuitkeringen ²¹	- 7,9	- 6,4
Pensioenuitvoeringskosten ²²	- 3,8	- 3,1
Totaal baten en lasten pensioenactiviteiten	28,1	- 277,5
Baten en lasten beleggingsactiviteiten		
Directe beleggingsopbrengsten ²³	7,7	7,5
Indirecte beleggingsopbrengsten ²³	186,4	- 288,5
Kosten van vermogensbeheer ²³	- 1,4	- 1,3
Overige baten en lasten beleggingsactiviteiten ²⁴	1,6	0,3
Totaal baten en lasten beleggingsactiviteiten	194,3	- 282,0
Resultaat	222,4	- 559,5

De bij de posten vermelde nummers verwijzen naar de toelichting op pagina 99 tot en met 109.

Kasstroomoverzicht

71

(bedragen in EUR miljoenen)

	2009	2008
Kasstroom uit pensioenactiviteiten		
Ontvangen premies	64,8	51,2
Ontvangen waardeoverdrachten	2,5	0,7
Betaalde pensioenuitkeringen	- 7,9	- 6,3
Betaalde waardeoverdrachten	- 0,3	- 0,7
Betaalde pensioenuitvoeringskosten	- 3,2	- 3,2
Overige mutaties uit pensioenactiviteiten	-	0,1
Totaal kasstroom uit pensioenactiviteiten	55,9	41,8
Kasstroom uit beleggingsactiviteiten		
Verkopen beleggingen	324,6	388,2
Directe beleggingsopbrengsten	3,8	7,5
Gerealiseerde waardeverandering derivaten	- 68,1	69,8
Aankopen beleggingen	- 314,9	- 511,9
Mutatie banktegoeden en deposito's	- 1,1	5,9
Betaalde kosten van vermogensbeheer	- 1,2	- 1,5
Overige mutaties uit beleggingsactiviteiten	1,0	0,3
Totaal kasstroom uit beleggingsactiviteiten	- 55,9	- 41,7
Mutatie liquide middelen	-	0,1

Activiteiten

Het doel van Stichting Pensioenfonds KLM-Cabinepersoneel, statutair gevestigd te Amstelveen (hierna: het pensioenfonds), is het verstrekken van pensioenuitkeringen aan werknemers en oud-werknemers in een cabinefunctie met een arbeidscontract vallend onder de cao voor KLM-Cabinepersoneel en voor cabinepersoneel in algemene dienst bij KLM Cityhopper B.V. Uitgezonderd zijn assistent-pursers, pursers en senior pursers die tot het zogeheten Kerncorps Cabinepersoneel behoren.

Pensioenregeling

Ouderdomspensioen

Het pensioenfonds kent twee regelingen voor ouderdomspensioen: een eindloonregeling (pensioenreglement 2008A) en een middelloonregeling (pensioenreglement 2008B).

Het ouderdomspensioen is in de eindloonregeling gebaseerd op het laatstverdiende salaris en het aantal deelnemersjaren. Het ouderdomspensioen bedraagt voor ieder deelnemersjaar 1,58% van de nettopensioengrondslag zoals die geldt op 1 januari van het jaar waarin de deelneming wordt beëindigd. De nettopensioengrondslag is de brutopensioengrondslag verminderd met een franchise. De brutopensioengrondslag is gelijk aan 12 maal het maandsalaris verhoogd met 16,33% in verband met de eindejaarsuitkering, de vakantietoeslag en de variabele winstuitkering.

In de middelloonregeling is het ouderdomspensioen gebaseerd op het gemiddelde salaris tijdens de diensttijd en het aantal deelnemersjaren en bedraagt voor ieder deelnemersjaar 1,78% van de nettopensioengrondslag zoals die geldt op 1 januari van het betrokken jaar. In deze regeling is de brutopensioengrondslag gelijk aan 12 maal het maandsalaris verhoogd met 12,33% in verband met de eindejaarsuitkering en de vakantietoeslag. Verder is de werkelijke winstuitkering van het vorige jaar in de brutopensioengrondslag begrepen. Voor deelnemers die hebben gekozen voor een vaste winstuitkering geldt in de middelloonregeling een andere brutopensioengrondslag, gelijk aan 13,96 maal het maandsalaris, zoals vastgesteld per 1 januari van het betreffende jaar.

De normpensioendatum is de eerste dag van de maand waarin de deelnemer 60 jaar wordt. De deelnemers kunnen binnen bepaalde grenzen kiezen wanneer zij met pensioen gaan. De vroegst mogelijke pensioenleeftijd is 50 jaar. Ook is het mogelijk om later met pensioen te gaan, maar uiterlijk op de leeftijd van 65 jaar. Daarnaast bestaat de mogelijkheid van deeltijdpensioen. Deeltijdpensioen kan ingaan in de periode tussen de leeftijd van 50 jaar en de leeftijd van 65 jaar. Verder kunnen de deelnemers kiezen voor een tijdelijke verhoging of verlaging van het pensioen (pensioenegalitatie), waarbij de laagste uitkering niet lager is dan 75% van de hoogste uitkering.

Partnerpensioen

Het facultatief partnerpensioen is op risicobasis verzekerd. De verzekering vangt aan op het moment waarop de deelnemer KLM informeert over het bestaan van een huwelijk of een geregistreerd

partnerschap of vanaf het moment dat KLM een samenlevingsverband erkent. De deelnemer en de partner kunnen gezamenlijk van deze verzekering afzien. Het pensioen bedraagt in de middelloodregeling 1,4% van de partnerpensioengrondslag per deelnemersjaar en in de eindlooonregeling 1,4% van de nettopensioengrondslag per deelnemersjaar. Toekomstige deelnemersjaren tot de normpensioendatum zijn meeverzekerd. Verder kunnen deelnemers zich via het pensioenfonds ook vrijwillig verzekeren voor het Anw-hiaat.

In de nieuwe pensioenregeling van 2008 wordt jaarlijks een hoger ouderdompensioen opgebouwd dan onder de oude regeling van 2006. Daardoor is er ruimte voor een partnerpensioen. Indien een deelnemer een (geregistreerde) partner heeft, wordt een deel van het ouderdompensioen bij scheiding, vertrek of pensionering automatisch omgezet in een partnerpensioen.

Wezenpensioen

Wezenpensioen wordt uitgekeerd aan kinderen tot de 18-jarige leeftijd of bij het volgen van een opleiding waarvoor recht op studiefinanciering bestaat tot de 25-jarige leeftijd. Het wezenpensioen bedraagt voor elk gerechtigd kind 20% van het (bereikbare) ouderdompensioen.

Arbeidsongeschiktheidspensioen

In geval van volledige en duurzame arbeidsongeschiktheid (80% of meer) van de deelnemer wordt een arbeidsongeschiktheidspensioen uitgekeerd. De uitkering gaat in na afloop van het tweede ziektejaar (ingang WIA-uitkering). Daarnaast wordt de pensioenopbouw volledig en premievrij voortgezet. Bij gedeeltelijke arbeidsongeschiktheid en volledige maar niet duurzame arbeidsongeschiktheid gaat het arbeidsongeschiktheidspensioen in op het moment waarop de loongerelateerde WIA-uitkering eindigt. Het arbeidsongeschiktheidspensioen is een percentage van het pensioen dat wordt uitgekeerd bij volledige arbeidsongeschiktheid. Bij een gedeeltelijke arbeidsongeschiktheid tussen 35% en 80% wordt de pensioenopbouw premievrij voortgezet, afhankelijk van de mate van arbeidsongeschiktheid. In geval van een gedeeltelijke arbeidsongeschiktheid van minder dan 35% bestaat geen recht op arbeidsongeschiktheidspensioen. Het pensioen wordt uitgekeerd zolang de arbeidsongeschiktheid duurt, maar uiterlijk tot de normpensioendatum.

Netto Aanvullend Pensioen

Netto aanvullende pensioenregeling (NAP) vult het ouderdompensioen uit de basispensioenregeling aan met een extra levenslang ouderdompensioen vanaf de normpensioenleeftijd van 60 jaar. Deelname aan de regeling is verplicht voor alle deelnemers. Zij betalen een extra premie van 2,0% van de grondslag die wordt ingehouden op het netto loon. Over het te zijner tijd uit te keren pensioen is geen loonbelasting of inkomstenbelasting verschuldigd.

Indexering

Het pensioenfonds streeft ernaar de opgebouwde pensioenrechten van deelnemers aan de middel-loonregeling jaarlijks aan te passen aan de ontwikkeling van de algemene loonronden. De opgebouwde pensioenrechten van deelnemers aan de eindloonregeling worden eveneens jaarlijks voorwaardelijk aangepast aan de algemene loonontwikkeling.

Verder streeft het pensioenfonds ernaar de ingegane pensioenen en de premievrije pensioenrechten (gewezen deelnemers) jaarlijks aan te passen aan de ontwikkeling van de prijsindex.

De indexering heeft een voorwaardelijk karakter. Dit betekent dat geen recht op indexering bestaat en dat het niet zeker is of en in hoeverre in de toekomst indexering kan plaatsvinden. Het bestuur van het pensioenfonds beoordeelt jaarlijks op basis van de financiële positie van het fonds of de opgebouwde pensioenrechten van deelnemers, de premievrije pensioenrechten van gewezen deelnemers en de ingegane pensioenen kunnen worden verhoogd. De voorwaardelijke toeslagverlening wordt gefinancierd uit de reserves (behaalde overrendement).

Indien de dekkingsgraad van het pensioenfonds lager is dan 105% (overeenkomend met het minimaal vereist eigen vermogen) wordt niet geïndexeerd. Bovendien wordt de indexering zodanig beperkt, dat daling van de dekkingsgraad onder 105% wordt voorkomen.

Een eventuele achterstand in de indexering kan in principe worden ingehaald. Voorwaarde is dat het totaal vermogen hoger is dan de voorziening pensioenverplichtingen op basis van nominale marktrente vermeerderd met het vereist eigen vermogen en de voorziening pensioenverplichtingen op basis van een reële marktrente. Met andere woorden is de dekkingsgraad hoger dan de met het vereist eigen vermogen overeenkomende dekkingsgraad en bedraagt de reële dekkingsgraad tenminste 100%.

Financiering

en premie De financiering is gebaseerd op een doorsneepremie van 24,9% (2008: 24,0%) van de premiegrondslag. De doorsneepremie is vastgesteld op basis van een gedempte rentevoet van 4,0%. De doorsneepremie wordt verhoogd met een deelnemersbijdrage in geval van verzekering van het facultatief nabestaandenpensioen en met een deelnemersbijdrage in geval van verzekering van het Anw-hiaat. De deelnemersbijdrage met betrekking tot verplichte onderdelen van de pensioenregeling is begrepen in de doorsneepremie.

Het pensioenfonds kent een overschotten- en tekortenbeleid. De premiekortinggrens wordt vastgesteld op basis van de hoogste van de voorziening pensioenverplichtingen op basis van nominale marktrente vermeerderd met het vereist eigen vermogen en de voorziening pensioenverplichtingen op basis van een reële marktrente. Eén tiende deel van het aldus bepaalde overschot wordt jaarlijks aan-

gewend voor premiekorting. Er wordt echter pas korting verleend nadat een eventuele achterstand in de indexering is ingehaald.

Het bedrag beschikbaar voor premiekorting wordt verdeeld tussen KLM en de deelnemers volgens nader in het arbeidsvoorwaardelijk overleg overeen te komen regels. Voor de deelnemers is de premie-aanpassing in enig jaar ten opzichte van het voorgaande jaar gemaximeerd op twee procentpunten. Het eventuele meerdere wordt toegevoegd aan de reserve toekomstige premiekortingen voor deelnemers.

Indien de dekkingsgraad van het pensioenfonds lager is dan de dekkingsgraad volgens de in de Pensioenwet vastgelegde solvabiliteitseisen, wordt een herstelplan opgesteld en ingediend bij De Nederlandsche Bank (DNB). Uitgangspunt hierbij is dat door middel van premiebetaling de dekkingsgraad weer op het vereiste niveau gebracht binnen de daartoe in de Pensioenwet gestelde termijn. Dit is voor het vereist eigen vermogen 15 jaar en voor het minimaal vereist eigen vermogen drie jaar. De doorsneepremie vermeerderd met de eventuele extra premie bedraagt maximaal 48,0% van de premiegrondslag.

Grondslagen voor de financiële verslaggeving

Algemeen

De jaarrekening is opgesteld in overeenstemming met de wettelijke bepalingen zoals deze zijn opgenomen in Titel 9, Boek 2 van het Burgerlijk Wetboek, met gebruikmaking van de vrijstelling inzake de vorming van een reserve herwaardering volgens artikel 146 van de Pensioenwet, en in overeenstemming met de Richtlijnen voor de jaarverslaggeving, in het bijzonder Richtlijn 610 Pensioenfondsen (RJ 610).

De bedragen in de jaarrekening luiden in euro's.

Gebruik van schattingen en veronderstellingen

Bij het opstellen van de jaarrekening is het gebruik van schattingen en veronderstellingen noodzakelijk. De schattingen en veronderstellingen zijn vooral van invloed op de waardering van de beleggingen en de voorziening pensioenverplichtingen.

Verwerking

De belangrijkste activa en verplichtingen van het pensioenfonds zijn respectievelijk de beleggingen en de pensioenverplichtingen. De beleggingen bestaan volledig uit financiële activa en derivaten. Deze worden in de balans opgenomen respectievelijk van de balans verwijderd op transactiedatum (datum van koop of verkoop). Dit is het moment waarop de toekomstige economische voordelen en de risico's verbonden aan het financiële instrument worden overgedragen. Pensioenverplichtingen worden in de balans opgenomen op het moment van toekenning of overdracht van de pensioenrechten. Zij worden van de balans verwijderd op het moment van uitkering of overdracht van de pensioenrechten.

Saldering

Een financieel actief en een financiële verplichting worden gesaldeerd en als nettobedrag in de balans opgenomen indien sprake is van een wettelijke of contractuele bevoegdheid om het actief en de verplichting gesaldeerd en gelijktijdig af te wikkelen en bovendien de intentie bestaat om de posten op deze wijze af te wikkelen. De met gesaldeerd opgenomen financiële activa en financiële verplichtingen samenhangende rentebaten en rentelasten worden eveneens gesaldeerd opgenomen.

Presentatie beleggingen en beleggingsopbrengsten

De beleggingen bestaan nagenoeg geheel uit participaties in beleggingsinstellingen, voor het merendeel Blue Sky Beleggingsfondsen. De participaties worden in de balans gerubriceerd conform de aard van de onderliggende beleggingen van de beleggingsfondsen. Waardeveranderingen van participaties in beleggingsinstellingen worden in de rekening van baten en lasten opgenomen onder indirecte beleggingsopbrengsten. Zij bestaan uit de directe en indirecte opbrengsten van de onderliggende beleggingen en de kosten van vermogensbeheer die ten laste van de beleggingsinstelling komen. Door beleggingsinstellingen uitgekeerde dividenden worden gepresenteerd onder directe beleggingsopbrengsten.

Waardering beleggingen

Participaties in beleggingsinstellingen worden gewaardeerd tegen de berekende intrinsieke waarde op balansdatum of de meest recent beschikbare intrinsieke waarde. De intrinsieke waarde wordt vastgesteld op basis van de marktwaarde van de onderliggende activa en verplichtingen. De marktwaarde is het bedrag waarvoor een actief of een verplichting kan worden afgewikkeld tussen ter zake goed geïnformeerde, tot een transactie bereid zijnde partijen die onafhankelijk zijn. De marktwaarde is gebaseerd op actuele marktprijzen, tenzij anders vermeld.

Waardeveranderingen beleggingen

Er wordt geen onderscheid gemaakt tussen gerealiseerde en ongerealiseerde waardeveranderingen van beleggingen, inclusief derivaten. Alle waardeveranderingen, inclusief valutakoersverschillen, worden als opbrengst beleggingen direct in de rekening van baten en lasten opgenomen.

Vreemde valuta

Activa en verplichtingen in vreemde valuta worden omgerekend naar euro's tegen de koers per balansdatum. Deze waardering is onderdeel van de intrinsieke waarde van de participaties in de beleggingsfondsen. Transacties in vreemde valuta worden omgerekend tegen de koers op transactiedatum. Valutakoersverschillen bij de omrekening van activa en verplichtingen worden in de rekening van baten en lasten opgenomen onder de post waarop de activa en verplichtingen betrekking hebben.

Grondslagen voor de waardering van Vastgoed

activa en passiva De marktwaarde van onderliggende beursgenoteerde aandelen van vastgoedfondsen is gebaseerd op de beurskoers per balansdatum. Onderliggende beleggingen in niet-beursgenoteerde participaties worden gewaardeerd tegen de intrinsieke waarde, gebaseerd op de marktwaarde van het onderliggende vastgoed. De marktwaarde van het onderliggende vastgoed is de geschatte waarde bij onderhandse verkoop in verhuurde staat. Directe vastgoedbeleggingen van vastgoedfondsen waarin rechtstreeks wordt geparticipeerd, worden op dezelfde wijze gewaardeerd.

Aandelen

De marktwaarde van onderliggende beursgenoteerde aandelen en converteerbare obligaties van aandelenfondsen is gebaseerd op de beurskoers per balansdatum. Indien onderliggende aandelen niet-beursgenoteerd zijn of indien de koersvorming niet representatief is, wordt de marktwaarde getaxeerd. De taxatie is gebaseerd op recente marktinformatie.

Vastrentende waarden

De marktwaarde van onderliggende beursgenoteerde vastrentende waarden van fondsen is gebaseerd op de beurskoers per balansdatum. De marktwaarde van directe vastrentende beleggingen wordt bepaald door te ontvangen rente en aflossingen contant te maken op basis van actuele marktrente, rekening houdend met het risicoprofiel en de looptijd van de belegging.

Derivaten

Derivaten zijn afgeleide financiële instrumenten, waarvan de waarde afhankelijk is van een of meer onderliggende primaire financiële instrumenten. Derivaten bevatten rechten en verplichtingen waardoor een of meer van de financiële risico's waaraan de onderliggende primaire financiële instrumenten onderhevig zijn tussen partijen worden overgedragen. Derivaten leiden bij het aangaan van de transactie niet of tot een relatief gering vermogensbeslag. Basisvormen van derivaten zijn swaps, forwards, futures en opties. Het onderliggende primaire financiële instrument kan onder meer een renteproduct, een valutaproduct of een aandelenproduct zijn.

Derivaten worden gewaardeerd tegen marktwaarde. Voor beursgenoteerde contracten is dit de beursprijs per balansdatum. Voor niet-beursgenoteerde contracten is de waardering gebaseerd op recente marktinformatie, als input voor de gehanteerde gangbare waarderingmodellen, voornamelijk discounted cashflow models en option pricing models.

Deelnemingen

Deelnemingen worden gewaardeerd tegen nettovermogenswaarde.

Vorderingen

Vorderingen worden gewaardeerd tegen verkrijgingsprijs onder aftrek van eventuele bijzondere waardeverminderingen, indien sprake is van oninbaarheid.

Liquide middelen

Liquide middelen worden opgenomen voor de verkrijgingsprijs.

Voorziening pensioenverplichtingen

De voorziening pensioenverplichtingen wordt actuariel berekend en wordt vastgesteld op basis van de nominaal verworven pensioenrechten, voor zover zij onvoorwaardelijk zijn. Dit betekent dat de voorwaardelijke toekomstige indexering niet in de voorziening is begrepen, maar de op balansdatum toegezegde indexering wel in de voorziening wordt opgenomen. De pensioenverplichtingen worden contant gemaakt tegen de nominale marktrente per balansdatum volgens de rentetermijnstructuur zoals gepubliceerd door DNB.

De voorziening met betrekking tot ouderdomspensioen en nabestaandenpensioen is de contante waarde van de beste inschatting van de toekomstige uitgaande kasstromen die voortvloeien uit de tot balansdatum opgebouwde onvoorwaardelijke pensioenrechten. Daarin is begrepen de toekomstige premievrije pensioenopbouw van arbeidsongeschikte deelnemers.

De voorziening met betrekking tot arbeidsongeschiktheidspensioen is de contante waarde van de verwachte uitgaande kasstromen die voortvloeien uit de verplichtingen aan bij het pensioenfonds aangemelde arbeidsongeschikte deelnemers, nog niet aangemelde arbeidsongeschikte deelnemers en zieke deelnemers die naar verwachting arbeidsongeschikt zullen worden verklaard. Hierbij wordt het effect van de verwachte reactivering van bestaande arbeidsongeschikte deelnemers verondersteld gelijk te zijn aan het effect van de verwachte nieuwe instroom van nog niet aangemelde arbeidsongeschikte deelnemers en zieke deelnemers.

De belangrijkste actuariële grondslagen zijn:

- > afgeleide marktrente rentetermijnstructuur DNB 3,9% (2008: 3,5%);
- > levensverwachting volgens AG-prognosetafels 2005-2050 met een correctiefactor op de sterftekansen van 0,75 voor mannen en 0,84 voor vrouwen (ongewijzigd);
- > partnerfrequentie actieve en gewezen deelnemers 100% (ongewijzigd);
- > verschil leeftijd man en vrouw tweeënehalf jaar (ongewijzigd);
- > excassokosten 1,0% van de voorziening (ongewijzigd).

Volgens eind 2009 door het CBS gepubliceerde overlevingstafels is de levensverwachting (verder) toegenomen ten opzichte van eerdere prognoses. Vooruitlopend op nog te publiceren nieuwe AG-prognosetafels is de voorziening pensioenverplichtingen in verband met de gestegen levens-

verwachting verhoogd met 3,8%. Dit percentage is een schatting van het effect van de in het recente verleden vastgestelde verbetering van de levensverwachting en de verwachte verbetering van de trend.

Schulden

Schulden worden gewaardeerd tegen verkrijgingsprijs.

Grondslagen voor de resultaatbepaling

Algemeen

De grondslagen voor resultaatbepaling vloeien voor het merendeel voort uit de voor de beleggingen en de voorziening pensioenverplichtingen gehanteerde waarderingsgrondslagen. Voor een aantal posten worden de grondslagen voor resultaatbepaling hierna (nader) uiteengezet.

Premies

Premies worden ten gunste van het resultaat gebracht in de periode waarin de daarmee samenhangende pensioenrechten worden opgebouwd. Premiekortingen en extra premies worden verwerkt in de periode waarin aan de voorwaarden volgens de uitvoeringsovereenkomst wordt voldaan.

Waardeoverdrachten

Waardeoverdrachten worden in de rekening van baten en lasten opgenomen op het moment van overdracht van de pensioenverplichtingen.

Mutatie voorziening pensioenverplichtingen

Pensioenopbouw

De pensioenopbouw wordt toegerekend aan de periode waarin de opbouw van de pensioenrechten plaatsvindt. De verplichtingen met betrekking tot arbeidsongeschiktheidspensioen worden opgenomen in de periode waarin deze ontstaan. De toekomstige premievrije pensioenopbouw van arbeidsongeschikte deelnemers wordt ten laste van het resultaat gebracht in de periode waarin de arbeidsongeschiktheid ontstaat.

Indexering

De toevoeging aan de voorziening pensioenverplichtingen uit hoofde van indexering wordt in de rekening van baten en lasten opgenomen in de periode waarin het bestuursbesluit wordt genomen.

Rentetoevoeging voorziening pensioenverplichtingen

De pensioenverplichtingen worden contant gemaakt tegen de nominale marktrente op basis van de door DNB gepubliceerde rentetermijnstructuur. Aan de voorziening pensioenverplichtingen wordt rente toegevoegd op basis van de éénjaarsrente volgens deze rentetermijnstructuur primo verslagperiode. De rentetoevoeging wordt berekend over het gemiddelde van de stand van de voorziening primo periode en de stand van de voorziening ultimo periode, de laatste exclusief het effect van de indexering.

Wijziging marktrente

Het effect van de verandering van de marktrente op de voorziening pensioenverplichtingen wordt ultimo verslagperiode in de rekening van baten en lasten opgenomen.

Onttrekking pensioenuitkeringen en pensioenuitvoeringskosten

De vrijval van de voorziening pensioenverplichtingen wordt ten gunste van de rekening van baten en lasten gebracht in de periode waarin de lasten bij de berekening van de voorziening waren voorzien.

Pensioenrechten waardeoverdrachten

De met waardeoverdrachten samenhangende toevoeging en onttrekking aan de voorziening pensioenverplichtingen worden in de rekening van baten en lasten opgenomen op het moment van overdracht van de pensioenverplichtingen.

Wijziging actuariële grondslagen

Het effect van wijzigingen in de actuariële grondslagen op de voorziening pensioenverplichtingen wordt ultimo verslagperiode in de rekening van baten en lasten opgenomen.

Pensioenuitkeringen

Pensioenuitkeringen worden in de rekening van baten en lasten opgenomen in de periode waarop zij betrekking hebben.

Kosten

Kosten worden ten laste van het resultaat gebracht in de periode waarop zij betrekking hebben.

Grondslagen

voor het kasstroomoverzicht Het kasstroomoverzicht wordt opgesteld volgens de directe methode. Dit houdt in dat alle ontvangsten en uitgaven ook als zodanig worden gepresenteerd. Onderscheid wordt gemaakt tussen kasstromen uit pensioenactiviteiten en kasstromen uit beleggingsactiviteiten.

Kasstromen in vreemde valuta worden omgerekend tegen de koers op transactiedatum.

Onder liquide middelen worden verstaan banktegoeden die niet het karakter hebben van beleggingen.

(bedragen in EUR miljoenen)

Activa

① Vastgoed	2009	2008
Beursgenoteerd	54,2	34,4
Niet-beursgenoteerd	40,1	50,8
Totaal	94,3	85,2

De samenstelling naar de aard van de vastgoedobjecten is als volgt:

Kantoren	8,2	8,8
Winkels	9,5	9,8
Bedrijfsruimten	4,8	5,1
Gemengd	71,8	61,5
Totaal	94,3	85,2

De samenstelling naar regio is als volgt:

Europa	52,8	43,5
Verenigde Staten	41,5	41,7
Totaal	94,3	85,2

Blue Sky vastgoedfondsen waarin het pensioenfonds participeert hebben een deel van de portefeuille uitgeleend. Voor dat deel hebben deze vastgoedfondsen alleen het economisch eigendom. Het aandeel van het pensioenfonds in deze in bruikleen gegeven vastgoedaandelen bedraagt totaal EUR 17,6 miljoen (2008: EUR 11,8 miljoen). Voor het risico van niet teruglevering zijn zekerheden verkregen tot een bedrag van EUR 18,2 miljoen. Hiervan bestaat ongeveer 80% uit liquiditeiten, die zijn belegd in een geldmarktfonds.

Toelichting op de balans

(bedragen in EUR miljoenen)

2 Aandelen	2009	2008
Totaal	576,2	421,5

De portefeuille bestaat nagenoeg geheel uit beursgenoteerde aandelen.

De samenstelling naar regio is als volgt:

Europa	236,2	189,6
Verenigde Staten	172,0	127,8
Canada	13,6	7,9
Japan	31,0	33,0
Overig Pacific	27,0	16,7
Opkomende markten	96,4	46,5
Totaal	576,2	421,5

Blue Sky aandelenfondsen waarin het pensioenfonds participeert hebben een deel van de aandelen uitgeleend. Voor dat deel hebben de aandelenfondsen alleen het economisch eigendom. Het aandeel van het pensioenfonds in deze in bruikleen gegeven aandelen bedraagt totaal EUR 32,8 miljoen (2008: EUR 37,7 miljoen). Voor het risico van niet teruglevering hebben de beleggingsfondsen zekerheden verkregen tot een bedrag van EUR 33,8 miljoen. Hiervan bestaat ongeveer 80% uit liquiditeiten, die zijn belegd in een geldmarktfonds.

3 Vastrentende waarden

Obligaties beursgenoteerd	604,4	598,6
Banktegoeden in rekening-courant	4,2	3,1
Totaal	608,6	601,7

(bedragen in EUR miljoenen)

De specificatie naar rentetype is als volgt:	2009	2008
Index linked	351,4	389,3
Vaste rente	253,0	209,3
Variabele rente	4,2	3,1
Totaal	608,6	601,7

De resterende looptijd gebaseerd op de contractuele aflossingsdata is als volgt:

Korter dan één jaar	5,4	4,6
Vanaf één jaar tot vijf jaar	66,3	46,2
Langer dan vijf jaar	536,9	550,9
Totaal	608,6	601,7

De kredietwaardigheid van de portefeuille kan als volgt worden weergegeven:

AAA rating	424,3	467,3
AA rating	26,2	28,2
A rating	51,7	19,4
BBB rating	44,6	24,0
Lagere rating dan BBB	58,7	56,4
Geen rating	3,1	6,4
Totaal	608,6	601,7

Toelichting op de balans

(bedragen in EUR miljoenen)

De samenstelling naar regio is als volgt:	2009	2008
Europa	300,4	336,6
Verenigde Staten	230,8	202,8
Opkomende markten	63,3	46,7
Overig	14,1	15,6
Totaal	608,6	601,7

Blue Sky obligatiefondsen waarin het pensioenfonds participeert hebben een deel van de obligaties uitgeleend. Voor dat deel hebben de obligatiefondsen alleen het economisch eigendom. Het aandeel van het pensioenfonds in deze in bruikleen gegeven obligaties bedraagt totaal EUR 139,7 miljoen (2008: EUR 225,4 miljoen). Voor het risico van niet teruglevering hebben de obligatiefondsen zekerheden verkregen tot een bedrag van EUR 143,9 miljoen. Hiervan bestaat ongeveer 80% uit liquiditeiten, die zijn belegd in een geldmarktfonds.

Een deel van de obligatieportefeuille met een totale marktwaarde van EUR 9,1 miljoen (2008: EUR 24,7 miljoen) is gestort in een gesepareerd depot als zekerheid voor valutaderivaten met een negatieve marktwaarde. Deze obligaties staan niet ter vrije beschikking van het pensioenfonds.

Van de vastrentende waarden heeft een bedrag van EUR 0,1 miljoen (2008: EUR 0,1 miljoen) betrekking op saldi op margin accounts die worden aangehouden in verband met derivatenposities. De saldi op deze bankrekeningen staan niet ter vrije beschikking van het pensioenfonds.

(bedragen in EUR miljoenen)

4 Derivaten

Derivaten met een positieve marktwaarde zijn als een actiefpost in de balans opgenomen en derivaten met een negatieve marktwaarde zijn onder de verplichtingen opgenomen.

	2009	2008
Derivaten activa		
Valutaderivaten	3,8	19,9
Aandelenderivaten	34,3	–
Rentederivaten	8,3	–
Totaal	46,4	19,9
Derivaten passiva		
Valutaderivaten	14,7	67,5
Totaal	14,7	67,5

Het volgende overzicht geeft inzicht in de portefeuille derivaten per balansdatum:

	2009		2008	
	Contract- omvang	Markt- waarde	Contract- omvang	Markt- waarde
Valutaswaps				
Verkopen	427,2	– 9,5	451,1	– 41,0
Valutatermijncontracten				
Aankopen	13,8	0,1	197,1	– 4,4
Verkopen	310,2	– 1,5	187,3	– 2,2
Aandelenindexopties (average price putoptie)				
Aankopen (delta)	280,0	34,3	–	–
Interest rate swaps				
Aankopen	330,0	8,3	–	–

Toelichting op de balans

(bedragen in EUR miljoenen)

De derivatencontracten zijn niet-beursgenoteerd.

De valutaswaps en de valutatermijncontracten hebben een looptijd korter dan een jaar.

De looptijden van de gekochte aandelenputopties zijn als volgt:

	2009		2008	
	Contract- omvang	Markt- waarde	Contract- omvang	Markt- waarde
Looptijd tot april 2010	56,0	3,2	–	–
Looptijd tot april 2011	56,0	5,3	–	–
Looptijd tot april 2012	56,0	7,1	–	–
Looptijd tot april 2013	56,0	8,7	–	–
Looptijd tot april 2014	56,0	10,0	–	–
Totaal	280,0	34,3	–	–

De portefeuille gekochte interest rate swaps is als volgt samengesteld naar looptijden:

	2009		2008	
	Contract- omvang	Markt- waarde	Contract- omvang	Markt- waarde
Looptijd tot juli 2029	110,0	1,8	–	–
Looptijd tot juli 2039	110,0	3,1	–	–
Looptijd tot juli 2049	110,0	3,4	–	–
Totaal	330,0	8,3	–	–

Voor derivatencontracten met een positieve marktwaarde zijn zekerheden verkregen tot ongeveer hetzelfde bedrag als de marktwaarde. Voor derivatencontracten met een negatieve marktwaarde van in totaal meer dan EUR 10 miljoen per tegenpartij zijn zekerheden gegeven.

(bedragen in EUR miljoenen)

5 Deelnemingen

Onder deelnemingen is opgenomen het 33,3% belang in Blue Sky Group B.V., statutair gevestigd te Amstelveen.

	2009	2008
Totaal	2,5	1,9

De mutaties zijn als volgt:

Balanswaarde begin van het jaar	1,9	1,9
Resultaat	0,7	0,2
Ontvangen dividend	-0,1	-0,2
Balanswaarde eind van het jaar	2,5	1,9

6 Vorderingen en overlopende activa

Werkgever	-	0,7
Waardeoverdrachten	-	0,1
Dividendbelasting	0,1	0,3
Overige vorderingen en overlopende activa	-	0,4
Totaal	0,1	1,5

De vorderingen hebben een resterende looptijd korter dan een jaar.

7 Liquide middelen

Liquide middelen worden onderscheiden van banktegoeden die het karakter hebben van beleggingen of direct beschikbaar zijn om te worden belegd. Deze posten zijn begrepen in vastrentende waarden.

Toelichting op de balans

(bedragen in EUR miljoenen)

	2009	2008
Banktegoeden in rekening-courant	0,6	0,6
Totaal	0,6	0,6

Passiva

8 Stichtingskapitaal en reserves

	Wettelijke reserves	Bestemmings-reserves	Overige reserves	Totaal
2009				
Stand begin van het jaar	1,1	13,5	64,3	78,9
Wijziging bestemming	- 1,1	-	1,1	-
Resultaat	-	0,6	221,8	222,4
Stand eind van het jaar	-	14,1	287,2	301,3
2008				
Stand begin van het jaar	2,2	-	623,7	625,9
Stelselwijziging	-	-	12,5	12,5
Wijziging bestemming	-	11,0	- 11,0	-
Resultaat	- 1,1	2,5	- 560,9	- 559,5
Stand eind van het jaar	1,1	13,5	64,3	78,9

Het stichtingskapitaal bedraagt (ongewijzigd) EUR 45,38 en is gestort bij oprichting.

De wettelijke reserves betroffen een herwaarderingsreserve op grond van artikel 390 Titel 9, Boek 2 BW. De reserve had betrekking op beleggingen die zijn gewaardeerd tegen marktwaarde en waarvoor geen frequente marktnotering beschikbaar is. De reserve is in 2009 opgeheven, omdat ingevolge artikel 146 van de Pensioenwet genoemd artikel van Boek 2 BW niet (meer) van toepassing is op pensioenfondsen.

(bedragen in EUR miljoenen)

De bestemmingsreserves betreffen een reserve invaliditeitsrisico die is bestemd voor de egalisatie van de jaarlijkse lasten als gevolg van arbeidsongeschiktheid (arbeidsongeschiktheidspensioen en premievrije pensioenopbouw arbeidsongeschikten). Jaarlijks wordt een bedrag gelijk aan de risicopremie aan de reserve toegevoegd. De reserve wordt jaarlijks verlaagd met de benodigde toevoeging aan de voorziening pensioenverplichtingen als gevolg van arbeidsongeschiktheid of wordt verhoogd met de vrijval van de voorziening als gevolg van revalidering. De reserve is gemaximeerd op vijfmaal de risicopremie.

De vermogenspositie wordt toegelicht in de risicoparagraaf op pagina 93 tot en met 95.

9 Voorziening pensioenverplichtingen voor risico pensioenfonds

De voorziening pensioenverplichtingen is als volgt samengesteld:

	2009	2008
Actieve deelnemers	793,0	768,6
Arbeidsongeschikte deelnemers	45,0	49,4
Gewezen deelnemers	65,8	72,5
Ingegaan ouderdomspensioen	89,6	78,0
Ingegaan nabestaandenpensioen en wezenpensioen	7,0	4,9
Ingegaan arbeidsongeschiktheidspensioen	9,4	9,9
Totaal	1.009,8	983,3

Toelichting op de balans

(bedragen in EUR miljoenen)

De mutaties in de voorziening pensioenverplichtingen zijn als volgt:	2009	2008
Stand begin van het jaar	983,3	678,0
Stelselwijziging	–	– 12,5
Pensioenopbouw actieve deelnemers	38,4	24,0
Individuele salarisontwikkeling	12,4	8,4
Opslag pensioenuitvoeringskosten	0,4	0,3
Inkomende waardeoverdrachten	3,0	0,6
Uitgaande waardeoverdrachten	– 0,5	– 0,7
Rentetoevoeging	25,7	31,3
Wijziging marktrente	– 88,5	256,8
Indexering	10,2	19,9
Onttrekking voor pensioenuitkeringen	– 7,9	– 6,5
Onttrekking voor pensioenuitvoeringskosten	– 0,1	– 0,1
Wijziging actuariële grondslagen	36,9	–
Actuariële resultaten	– 3,5	– 2,5
Overige mutaties	–	– 13,7
Stand eind van het jaar	1.009,8	983,3

De voorziening pensioenverplichtingen heeft voor het overgrote deel een langlopend karakter.

10 Schulden en overlopende passiva

Werkgever	0,3	–
Waardeoverdrachten	0,1	0,1
Toekomstige premiekorting deelnemers	1,5	1,9
Belastingen en premies sociale verzekeringen	0,2	0,2
Overige schulden en overlopende passiva	0,8	0,4
Totaal	2,9	2,6

De toekomstige premiekorting deelnemers heeft overwegend een looptijd langer dan vijf jaar.

De overige schulden hebben een resterende looptijd korter dan een jaar.

(bedragen in EUR miljoenen)

Overige
informatie **Beleggingsportefeuille**

De totale beleggingsportefeuille bedraagt EUR 1.310,8 miljoen (2008: EUR 1.061,2 miljoen) en is als volgt samengesteld:

	2009	2008
Vastgoed	94,3	85,2
Aandelen	576,2	421,5
Vastrentende waarden	608,6	601,7
Derivaten activa	46,4	19,9
Derivaten passiva	- 14,7	- 67,5
Vorderingen	0,1	0,4
Schulden	- 0,1	-
Totaal	1.310,8	1.061,2

Mutaties beleggingen	Vastgoed	Aandelen	Vastrentende	Totaal
			waarden	
2009				
Balanswaarde begin van het jaar	85,2	421,5	601,7	1.108,4
Aankopen	21,2	73,1	215,0	309,3
Verkopen	- 13,5	- 53,5	- 257,6	- 324,6
Waardeveranderingen	1,4	135,1	48,4	184,9
Mutatie deposito's en liquiditeiten			1,1	1,1
Balanswaarde eind van het jaar	94,3	576,2	608,6	1.279,1
2008				
Balanswaarde begin van het jaar	104,4	583,7	578,8	1.266,9
Aankopen	32,5	213,0	266,4	511,9
Verkopen	- 21,4	- 114,8	- 252,0	- 388,2
Waardeveranderingen	- 30,3	- 260,4	14,4	- 276,3
Mutatie deposito's en liquiditeiten			- 5,9	- 5,9
Balanswaarde eind van het jaar	85,2	421,5	601,7	1.108,4

Toelichting op de balans

(bedragen in EUR miljoenen)

De mutaties in de portefeuille gekochte aandelenputopties zijn als volgt:	2009	2008
Balanswaarde begin van het jaar	–	–
Aankopen	39,9	–
Waardeveranderingen	– 5,6	–
Balanswaarde eind van het jaar	34,3	–

De andere derivaten (valutaswaps, valutatermijncontracten en interest rate swaps) zijn niet in dit overzicht opgenomen.

Securities lending

Het pensioenfonds participeert in de Blue Sky beleggingsfondsen (beleggingspools). De beleggingspools participeren in het securities lending programma van de custodian. Tegenover uitgeleende stukken vraagt de custodian onderpand (collateral) aan de lenende partij. Dit onderpand bestaat uit andere effecten en/of liquiditeiten. Liquiditeiten worden herbelegd in een daarvoor opgezet geldmarktfonds, waarin ook derde partijen participeren.

Ultimo 2008 was sprake van een ongerealiseerd verlies op de herbeleggingen. Aangezien niet duidelijk was op welke wijze het verlies moet worden toegerekend aan de afzonderlijke beleggingspools, is geen afwaardering verwerkt in de jaarrekening 2008 van de beleggingspools. Dienovereenkomstig is de intrinsieke waarde van de participaties in de beleggingspools in de jaarrekening 2008 van het pensioenfonds evenmin aangepast. In de loop van 2009 is duidelijkheid verkregen over het aandeel van de afzonderlijke beleggingspools in het verlies en derhalve ook over het aandeel van het pensioenfonds hierin. De afwaardering is verwerkt in de jaarrekening 2009 van de beleggingspools en komt aldus tot uitdrukking in de waardering van de beleggingen van het pensioenfonds ultimo 2009.

Niet in de balans opgenomen verplichtingen

Met betrekking tot vastgoedbeleggingen bestaan ultimo 2008 stortingsverplichtingen tot een bedrag van EUR 1,7 miljoen.

Voorwaardelijke verplichtingen

Het pensioenfonds vormt met Stichting Algemeen Pensioenfonds KLM, Stichting Pensioenfonds Vliegend Personeel KLM, Blue Sky Group B.V. en de Blue Sky beleggingsfondsen een fiscale eenheid voor de omzetbelasting en is hoofdelijk aansprakelijk voor de daaruit voortvloeiende belastingverplichtingen.

(bedragen in EUR miljoenen)

Risicobeheer

In het bestuursverslag worden de belangrijke risico's die het pensioenfonds loopt besproken en wordt ingegaan op het beleid dat wordt gevoerd om deze risico's te beheersen. In deze paragraaf van de jaarrekening worden alleen de financiële risico's beschreven en gekwantificeerd.

Het belangrijkste risico van het pensioenfonds is het solvabiliteitsrisico. Dit is het risico dat het fonds op lange termijn de pensioenverplichtingen niet kan nakomen. De solvabiliteit wordt gemeten aan de hand van het verschil tussen het aanwezig eigen vermogen en het vereist eigen vermogen. Daarnaast wordt de dekkingsgraad als solvabiliteitsratio gehanteerd. Door middel van een ALM-studie kan inzicht worden verkregen in de toekomstige ontwikkeling van het solvabiliteitsrisico. In een ALM-studie wordt integraal gekeken naar het financieringsbeleid, het indexeringsbeleid en het strategische beleggingsbeleid.

Het vereist eigen vermogen wordt berekend op basis van een scenarioanalyse zoals gebruikt in de standaardmethode voor de solvabiliteitstoets van DNB. Dit scenario geeft een schatting van het neerwaartse risico bij een horizon van één jaar met een betrouwbaarheidsniveau van 97,5%. Dit betekent dat het vereist eigen vermogen zodanig wordt berekend dat met een zekerheid van 97,5% wordt voorkomen dat binnen een termijn van één jaar de waarde van de netto activa lager is dan de waarde van de pensioenverplichtingen.

Het surplus van het aanwezig eigen vermogen ten opzichte van het vereist eigen vermogen, berekend op basis van de feitelijke beleggingsportefeuille ultimo verslagjaar, bedraagt EUR 92,7 miljoen (2008: tekort EUR 167,4 miljoen):

	2009	2008
Vereiste buffers		
Rentemismatchrisico	122,4	132,4
Vastgoedrisico en aandelenrisico	105,7	141,4
Valutarisico	31,2	20,2
Commodityrisico	–	–
Kredietrisico	10,3	23,7
Verzekeringstechnisch risico	57,8	58,8
Totaal	327,4	376,5
Diversificatie van risico's	– 118,8	– 130,2
Totaal vereist eigen vermogen	208,6	246,3
Aanwezig eigen vermogen	301,3	78,9
Surplus (tekort)	92,7	– 167,4

Toelichting op de balans

(bedragen in EUR miljoenen)

De nominale dekkingsgraad is de verhouding tussen de netto activa (totaal beleggingen + overige activa – schulden en overlopende passiva) en de pensioenverplichtingen. Deze dekkingsgraad bedraagt 129,8% (2008: 108,0%). De met het vereist eigen vermogen overeenkomende dekkingsgraad bedraagt 120,7% (2008: 125,0%).

Het minimaal vereist eigen vermogen komt overeen met een dekkingsgraad van 105% en bedraagt EUR 50,5 miljoen (2008: EUR 49,2 miljoen).

De ontwikkeling van de dekkingsgraad kan als volgt worden geanalyseerd:

	2009	2008
Dekkingsgraad begin van het jaar	108,0%	192,3%
Pensioenopbouw	0,6%	– 2,4%
Pensioenuitkeringen	0,1%	1,0%
Indexering pensioenrechten	– 1,1%	– 5,7%
Wijziging markttrente voorziening pensioenverplichtingen	10,7%	– 54,6%
Resultaat beleggingsactiviteiten exclusief resultaat interest rate swaps	15,7%	– 49,3%
Resultaat interest rate swaps	0,9%	0,0%
Wijziging actuariële grondslagen	– 3,9%	0,0%
Overige oorzaken	– 1,2%	26,7%
Dekkingsgraad eind van het jaar	129,8%	108,0%

De ontwikkeling van de dekkingsgraad wordt uitgedrukt als wijziging ten opzichte van de dekkingsgraad primo verslagjaar. Hierdoor kunnen kruiseffecten ontstaan, die mede zijn weergegeven onder overige oorzaken.

Voor het bepalen van de reële dekkingsgraad worden de pensioenverplichtingen contant gemaakt tegen de reële rente. De reële rente wordt berekend door de nominale markttrente te verminderen met de geschatte inflatiecomponent. Deze benaderingswijze wordt gebruikt, omdat de reële rentetermijnstructuur niet rechtstreeks kan worden gebaseerd op marktinformatie.

De reële dekkingsgraad bedraagt 71,5% (2008: 73,0%) en is gebaseerd op een afgeleide reële marktrente van 1,3% (2008: 1,8%).

(bedragen in EUR miljoenen)

Het pensioenfonds heeft ingevolge artikel 138 van de Pensioenwet een langetermijnherstelplan bij DNB ingediend. Het herstelplan is erop gericht dat het pensioenfonds binnen 15 jaar weer beschikt over het vereist eigen vermogen. Dit plan gaat uit van bestaand premiebeleid, indexeringsbeleid en beleggingsbeleid. Indien en zolang sprake is van een reservetekort, wordt jaarlijks 1/15 deel van het tekort als extra premie bij de werkgever in rekening gebracht. Volgens de uitvoeringsovereenkomst en het indexeringsbeleid wordt bij een dekkingsgraad hoger dan 105% volledige indexering toegekend.

In 2009 is uit hoofde van het herstelplan een extra premie van EUR 10,8 miljoen berekend. Daarnaast is een extra premie van EUR 0,4 miljoen ten laste van de gepassiveerde toekomstige premiekorting deelnemers gekomen.

Op balansdatum is het reservetekort opgeheven. Het standpunt van DNB is dat het herstelplan kan worden afgesloten zodra gedurende drie achtereenvolgende kwartaaleinden het aanwezig eigen vermogen hoger is dan het vereist eigen vermogen.

Het solvabiliteitsrisico wordt beïnvloed door de volgende financiële risico's: rentemismatchrisico, beleggingsrisico, liquiditeitsrisico en verzekeringstechnisch risico.

Rentemismatchrisico

Rentemismatchrisico is het verschil in rentegevoeligheid tussen de portefeuille vastrentende waarden (voornamelijk obligaties) en de pensioenverplichtingen. De rentegevoeligheid van de verplichtingen is als gevolg van de langere looptijden hoger dan die van de portefeuille obligaties. Een daling van de marktrente leidt tot een stijging van de waarde van de pensioenverplichtingen, die slechts voor een deel wordt gecompenseerd door een stijging van de waarde van de portefeuille obligaties.

De rentegevoeligheid kan worden gemeten aan de hand van de modified duration. Dit is de met de contante waarde van rente en aflossing gewogen gemiddelde looptijd in jaren. De duration mismatch is het verschil tussen de duration van de pensioenverplichtingen en de naar omvang (ten opzichte van de pensioenverplichtingen) gewogen duration van de vastrentende waarden.

De modified duration van de portefeuille vastrentende waarden, de portefeuille interest rate swaps, de pensioenverplichtingen en de duration mismatch zijn als volgt:

	2009	2008
Vastrentende waarden	9	9
Interest rate swaps	16	–
Pensioenverplichtingen	22	23
Mismatch	11	17

Toelichting op de balans

(bedragen in EUR miljoenen)

In 2009 is de mismatch verkleind van 17 jaar tot 11 jaar, voornamelijk door het afsluiten van langjarige interest rate swaps met een gemiddelde duration van 16 jaar.

Als de marktrente (rentetermijnstructuur) met één procentpunt stijgt, daalt de waarde van de vastrentende waarden en de pensioenverplichtingen ongeveer met de modified duration als percentage. Bij een rentestijging daalt de waarde van de beleggingen minder dan de waarde van de pensioenverplichtingen, waardoor de dekkingsgraad verbetert. Bij een rentedaling stijgt de waarde van de beleggingen minder dan de waarde van de pensioenverplichtingen, waardoor de dekkingsgraad verslechtert. Een daling van de nominale marktrente met één procentpunt resulteert in een daling van de dekkingsgraad met ongeveer 13 procentpunten (2008: ongeveer 16 procentpunten). Hierbij is het effect van een renteverandering op de waarde van vastgoed en aandelen buiten beschouwing gelaten.

Hiervoor is ervan uitgegaan dat de marktrente voor alle looptijden in gelijke mate stijgt of daalt. Er kan echter sprake zijn van verschillen in de rentebeweging voor verschillende looptijden. De lange rente kan bijvoorbeeld sterker stijgen of dalen dan de korte rente. Veranderingen in de rentecurve worden niet gemeten aan de hand van de modified duration, maar hebben wel invloed op de rentemismatch.

Beleggingsrisico

Vastgoedrisico

Vastgoedrisico is het risico dat de waarde van vastgoed en vastgoedaandelen verandert als gevolg van veranderingen in de desbetreffende marktprijzen. Informatie over de spreiding van de portefeuille naar categorie en regio is opgenomen in de toelichting op de balanspost vastgoed. De portefeuille vastgoed maakt ongeveer 7% (2008: 8%) uit van de totale beleggingen. Een waardedaling van de vastgoedbeleggingen met 10% resulteert in een daling van de dekkingsgraad met ruim 1 procentpunt (2008: bijna 1 procentpunt).

Aandelenrisico

Aandelenrisico is het risico dat de waarde van aandelen verandert als gevolg van veranderingen in de desbetreffende marktprijzen. Informatie over de spreiding van de portefeuille naar regio is opgenomen in de toelichting op de balanspost aandelen. De aandelenportefeuille maakt ongeveer 44% (2008: 40%) uit van de totale beleggingsportefeuille. Een waardedaling van de portefeuille met 10% resulteert in een daling van de dekkingsgraad met ongeveer 7 procentpunten (2008: ongeveer 4 procentpunten). In 2009 zijn aandelenindexopties (average price putoptie) gekocht, waardoor dit effect wordt voor een belangrijk deel wordt gecompenseerd.

Valutarisico

Valutarisico is het risico dat de waarde van beleggingen verandert als gevolg van veranderingen in valutakoersen.

(bedragen in EUR miljoenen)

Van de beleggingen luidt omgerekend EUR 741,9 miljoen (2008: EUR 472,1 miljoen) in een andere valuta dan de euro.

De valutapositie (uitgedrukt in euro's) kan als volgt worden geanalyseerd:

	Vastgoed	Aandelen	Vastrentende waarden	Totaal	Valuta- derivaten	Netto- positie
2009						
Amerikaanse dollar	41,5	276,5	221,9	539,9	- 540,7	- 0,8
Japane yen	-	31,0	-	31,0	- 31,3	- 0,3
Britse pond	5,2	43,0	50,5	98,7	- 98,8	- 0,1
Overige valuta	-	32,5	39,8	72,3	- 52,8	19,5
Totaal	46,7	383,0	312,2	741,9	- 723,6	18,3
2008						
Amerikaanse dollar	41,8	179,3	108,1	329,2	- 316,5	12,7
Japane yen	-	33,0	-	33,0	- 31,8	1,2
Britse pond	2,4	31,7	30,2	64,3	- 62,6	1,7
Overige valuta	-	19,6	26,0	45,6	- 30,4	15,2
Totaal	44,2	263,6	164,3	472,1	- 441,3	30,8

In de onder aandelen vermelde valutapositie in Amerikaanse dollars zijn begrepen valuta van opkomende landen tot een bedrag van EUR 96,4 miljoen (2008: EUR 46,6 miljoen).

In onder vastrentende waarden opgenomen overige valuta zijn begrepen de valuta van opkomende landen tot een bedrag van EUR 19,2 miljoen (2008: EUR 13,3 miljoen). Deze valutaposities worden overeenkomstig het valutahedgebeleid niet afgedekt.

Kredietrisico

Kredietrisico is het risico dat tegenpartijen hun contractuele verplichtingen aan het pensioenfonds of de beleggingsfondsen waarin het pensioenfonds participeert niet nakomen. Een specifiek risico van de beleggingsfondsen die in (vastgoed)aandelen en obligaties beleggen is het settlementrisico. Dit is

Toelichting op de balans

(bedragen in EUR miljoenen)

het risico dat tegenpartijen van transacties hun tegenprestatie niet leveren. Informatie over de kredietwaardigheid van de portefeuille op basis van credit ratings en over de spreiding van de portefeuille naar regio is opgenomen in de toelichting op de balanspost vastrentende waarden. Ongeveer 70% (2008: 78%) van de totale portefeuille heeft de hoogste rating AAA. In de toelichting op de derivatenposities is informatie over de daarvoor verkregen zekerheden vermeld.

Liquiditeitsrisico

Liquiditeitsrisico is het risico dat onvoldoende liquide middelen beschikbaar zijn om op korte termijn aan de verplichtingen (voornamelijk de pensioenuitkeringen) te kunnen voldoen. Dit risico is onder normale omstandigheden nagenoeg afwezig, omdat de pensioenuitkeringen ruimschoots kunnen worden voldaan uit de ontvangen premies en directe beleggingsopbrengsten en bovendien verreweg het grootste deel van de beleggingsportefeuille bestaat uit liquide vermogenstitels. Dit neemt niet weg dat ingenomen derivatenposities kunnen leiden tot de contractuele verplichting tot bijstorting.

Verzekeringstechnisch risico

Het belangrijkste verzekeringstechnisch risico is het langlevensrisico. Dit is het risico dat deelnemers langer blijven leven dan gemiddeld verondersteld bij de vaststelling van de premie en de berekening van de voorziening pensioenverplichtingen. Door toepassing van de AG-prognosetafels 2005-2050 met correcties voor ervaringssterfte wordt rekening gehouden met een toekomstige verbetering van de levensverwachting. Vooruitlopend op nog te publiceren nieuwe AG-prognosetafels is de voorziening pensioenverplichtingen in verband met de gestegen levensverwachting ultimo 2009 verhoogd met 3,8%.

(bedragen in EUR miljoenen)

**Baten en lasten
pensioenactiviteiten**

① Premies	2009	2008
Werkgeversdeel	55,2	40,6
Werknemersdeel	9,0	9,3
Totaal	64,2	49,9

In de premie 2009 is een extra premie van EUR 11,2 miljoen begrepen die voortvloeit uit het herstelplan. Hiervan is een bedrag van EUR 0,4 miljoen niet in rekening gebracht, maar beschikbaar gekomen vanuit de gepassiveerde toekomstige premiekorting deelnemers. Het in rekening gebrachte werknemersdeel van de premie 2009 bedraagt derhalve EUR 8,6 miljoen.

De kostendekkende premie en de gedempte kostendekkende premie volgens artikel 130 van de Pensioenwet bedragen respectievelijk EUR 67,2 miljoen (2008: EUR 45,5 miljoen) en EUR 57,7 miljoen. In 2008 werd geen gedempte premie gehanteerd.

De kostendekkende premie en de gedempte kostendekkende premie zijn als volgt samengesteld:

	2009	2008	
	Kosten- dekkende premie	Gedempte premie	Kosten- dekkende premie
Pensioenopbouw	32,3	27,3	19,8
Individuele salarisontwikkeling	12,4	10,5	8,4
Toegezegde indexering	–	–	–
Risicopremies overlijden en invaliditeit	4,1	3,7	4,2
Opslag voor pensioenuitvoeringskosten	4,2	4,2	3,2
Solvabiliteitsopslag	14,2	12,0	9,9
Totaal	67,2	57,7	45,5

Toelichting op de rekening van baten en lasten

(bedragen in EUR miljoenen)

12 Waardeoverdrachten

Hieronder is opgenomen het saldo van inkomende bedragen uit hoofde van overgenomen pensioenverplichtingen en uitgaande bedragen uit hoofde van overgedragen pensioenverplichtingen.

	2009	2008
Inkomende waardeoverdrachten	2,4	0,6
Uitgaande waardeoverdrachten	-0,3	-0,7
Totaal	2,1	-0,1

In de inkomende waardeoverdrachten 2009 is begrepen een collectieve waardeoverdracht van EUR 1,5 miljoen met betrekking tot de van een verzekeraar overgenomen Anw-hiaatverplichtingen.

13 Pensioenopbouw

Onder pensioenopbouw is opgenomen de actuarieel berekende nominale waarde van de diensttijdopbouw. Dit is het effect op de voorziening pensioenverplichtingen van de in het verslagjaar opgebouwde nominale rechten ouderdomspensioen. De pensioenopbouw wordt berekend op basis van de marktrente primo verslagjaar. Ook is hieronder opgenomen de toevoeging aan de voorziening pensioenverplichtingen als gevolg van de individuele salarisontwikkeling.

Pensioenopbouw actieve deelnemers	38,4	24,0
Individuele salarisontwikkeling actieve deelnemers	12,4	8,4
Totaal pensioenopbouw en individuele salarisontwikkeling	50,8	32,4
Toekomstige pensioenuitvoeringskosten	0,4	0,3
Totaal	51,2	32,7

(bedragen in EUR miljoenen)

14 Indexering

Onder indexering is opgenomen de toegekende indexering onder de middelloonregeling en het effect van de algemene salarisontwikkeling onder de eindloonregeling. Het effect van de individuele salarisontwikkeling is opgenomen onder pensioenopbouw.

	2009	2008
Totaal	10,2	19,9

De pensioenrechten van deelnemers aan zowel de middelloonregeling als de eindloonregeling zijn per 1 januari 2010 verhoogd met 1,25% (1 januari 2009: 3,02%). De ingegane pensioenen en de premievrije pensioenrechten zijn per 1 januari 2010 verhoogd met 0,4% (1 januari 2009: 2,5%).

15 Rentetoevoeging voorziening pensioenverplichtingen

De pensioenverplichtingen worden contant gemaakt tegen de marktrente per balansdatum op basis van de door DNB gepubliceerde rentetermijnstructuur. Aan de voorziening pensioenverplichtingen wordt rente toegevoegd op basis van de éénjaarsrente volgens deze rentetermijnstructuur primo verslagperiode.

Totaal	25,7	31,3
---------------	-------------	-------------

16 Wijziging marktrente

De waarde van de pensioenverplichtingen verandert onder invloed van veranderingen in de marktrente.

Totaal	88,5	- 256,8
---------------	-------------	----------------

In 2009 is de afgeleide marktrente gestegen van 3,5% tot 3,9% en in 2008 gedaald van 4,9% tot 3,5%.

Toelichting op de rekening van baten en lasten

(bedragen in EUR miljoenen)

17 Onttrekking pensioenuitkeringen en pensioenuitvoeringskosten

Toekomstige pensioenuitkeringen en pensioenuitvoeringskosten (in het bijzonder excassokosten) worden vooraf actuarieel berekend en opgenomen in de voorziening pensioenverplichtingen. De hieronder opgenomen afname van de voorziening betreft het bedrag dat vrijkomt ten behoeve van de financiering van de pensioenen en kosten van de verslagperiode.

	2009	2008
Onttrekking pensioenuitkeringen	7,9	6,5
Onttrekking pensioenuitvoeringskosten	0,1	0,1
Totaal	8,0	6,6

18 Pensioenrechten waardeoverdrachten

Hieronder zijn opgenomen de toevoeging aan de voorziening pensioenverplichtingen uit hoofde van pensioenrechten met betrekking tot inkomende waardeoverdrachten en de onttrekking aan de voorziening pensioenverplichtingen uit hoofde van pensioenrechten met betrekking tot uitgaande waardeoverdrachten.

Pensioenrechten inkomende waardeoverdrachten	- 3,0	- 0,6
Pensioenrechten uitgaande waardeoverdrachten	0,5	0,7
Totaal	- 2,5	0,1

19 Wijziging actuariële grondslagen

De actuariële grondslagen zijn de uitgangspunten en veronderstellingen waarop de berekening van de voorziening pensioenverplichtingen is gebaseerd. Onder wijziging actuariële grondslagen is het effect van aanpassing van de bestandsgrondslagen, economische grondslagen en kostengrondslagen op de voorziening opgenomen.

Levensverwachting	- 36,9	-
Totaal	- 36,9	-

(bedragen in EUR miljoenen)

20 Overige mutaties voorziening pensioenverplichtingen

Onder overige mutaties voorziening pensioenverplichtingen zijn opgenomen: actuariële resultaten en mutaties in de pensioenverplichtingen die niet onder een ander hoofd zijn opgenomen.

	2009	2008
Actuariële resultaten, per saldo	3,5	2,5
Wijziging pensioenregeling	–	13,7
Totaal	3,5	16,2

21 Pensioenuitkeringen

Ouderdomspensioen	6,3	4,8
Partnerpensioen en wezenpensioen	0,3	0,3
Arbeidsongeschiktheidspensioen	1,3	1,3
Totaal	7,9	6,4

22 Pensioenuitvoeringskosten

Dit betreft de kosten met betrekking tot de uitvoering van de pensioenregeling. De kosten van vermogensbeheer zijn hierin niet begrepen.

Kosten pensioenuitvoering en bestuursondersteuning	3,5	2,7
Overige kosten	0,3	0,4
Totaal	3,8	3,1

Toelichting op de rekening van baten en lasten

(bedragen in EUR miljoenen)

Baten en lasten
beleggingsactiviteiten**23 Beleggingsopbrengsten**

Onder beleggingsopbrengsten zijn opgenomen de op de verslagperiode betrekking hebbende:

- > directe beleggingsopbrengsten (rente en door beleggingsfondsen uitgekeerd dividend);
- > indirecte beleggingsopbrengsten (waardeveranderingen inclusief valutakoersverschillen);
- > kosten van vermogensbeheer (exclusief kosten ten laste van beleggingsfondsen).

	Direct	Prijs- verandering	Valuta- verandering	Totaal
2009				
Vastgoed	1,5	2,8	- 1,4	2,9
Aandelen	-	133,6	1,5	135,1
Aandelenderivaten	-	- 10,5	-	- 10,5
Vastrentende waarden	0,1	50,1	- 1,7	48,5
Rentederivaten	4,1	7,3	-	11,4
Totaal vóór valutaderivaten en kosten	5,7	183,3	- 1,6	187,4
Valutaderivaten	2,0	-	4,7	6,7
Totaal vóór kosten	7,7	183,3	3,1	194,1
Kosten van vermogensbeheer				- 1,4
Totaal				192,7
2008				
Vastgoed	1,5	- 34,4	4,1	- 28,8
Aandelen	-	- 264,2	3,8	- 260,4
Aandelenderivaten	-	- 0,3	-	- 0,3
Vastrentende waarden	0,7	16,5	- 2,1	15,1
Rentederivaten	-	0,1	-	0,1
Totaal vóór valutaderivaten en kosten	2,2	- 282,3	5,8	- 274,3
Valutaderivaten	5,3	-	- 12,0	- 6,7
Totaal vóór kosten	7,5	- 282,3	- 6,2	- 281,0
Kosten van vermogensbeheer				- 1,3
Totaal				- 282,3

(bedragen in EUR miljoenen)

²⁴ Overige baten en lasten beleggingsactiviteiten	2009	2008
Resultaat deelnemingen	0,7	0,2
Opslag termijnbetaling	0,9	0,9
Rentelasten	-	-0,8
Totaal	1,6	0,3

Actuariële analyse

van het resultaat Het resultaat kan als volgt worden geanalyseerd naar technische winst- en verliesbronnen:

Resultaat op beleggingen en verplichtingen	257,1	- 570,1
Resultaat op premies	10,1	14,2
Resultaat op waardeoverdrachten	- 0,4	-
Resultaat op pensioenuitkeringen	-	0,1
Resultaat op pensioenuitvoeringskosten	- 0,8	-
Wijziging actuariële grondslagen	- 36,9	-
Actuariële resultaten	3,5	2,5
Resultaat op indexering	- 10,2	- 19,9
Overige resultaten	-	13,7
Totaal	222,4	- 559,5

Resultaat op beleggingen en verplichtingen

Resultaat beleggingsactiviteiten exclusief interest rate swaps	186,0	- 282,0
Resultaat interest rate swaps	8,3	-
Totaal resultaat beleggingsactiviteiten	194,3	- 282,0
Rentetoevoeging voorziening pensioenverplichtingen	- 25,7	- 31,3
Wijziging markttrente voorziening pensioenverplichtingen	88,5	- 256,8
Totaal	257,1	- 570,1

Toelichting op de rekening van baten en lasten

(bedragen in EUR miljoenen)

Het resultaat op beleggingen en verplichtingen is gelijk aan het resultaat beleggingsactiviteiten verminderd met de technisch benodigde interest. Het rendement op de totale beleggingsportefeuille over 2009 bedraagt positief 17,9% tegen negatief 21,3% over 2008. De rentetoevoeging aan de voorziening pensioenverplichtingen is in 2009 gebaseerd op een rekenrente van 2,5% (2008: 4,7%). Dit is de éénjaarsmarktrente volgens de rentetermijnstructuur primo verslagjaar. De afgeleide marktrente is in 2009 gestegen van 3,5% tot 3,9% (2008: gedaald van 4,9% tot 3,5%).

Resultaat op premies	2009	2008
Premies	64,2	49,9
Beschikbaar voor administratiekosten	- 2,9	- 3,0
Beschikbaar voor excassokosten	- 0,4	- 0,3
Beschikbaar voor pensioenopbouw en individuele salarisontwikkeling	60,9	46,6
Pensioenopbouw actieve deelnemers	- 38,4	- 24,0
Individuele salarisontwikkeling actieve deelnemers	- 12,4	- 8,4
Totaal	10,1	14,2

De premies worden aangewend voor onder meer de inkoop van pensioenrechten, kostendekking en versterking van het eigen vermogen. Er is geen specifiek voor de financiering van voorwaardelijke indexerings bestemde premiecomponent overeengekomen. Het resultaat op premies wordt aangewend voor versterking van het eigen vermogen.

Resultaat op waardeoverdrachten

Waardeoverdrachten, per saldo	2,1	- 0,1
Pensioenrechten waardeoverdrachten, per saldo	- 2,5	0,1
Totaal	- 0,4	-

(bedragen in EUR miljoenen)

Resultaat op pensioenuitkeringen	2009	2008
Beschikbaar uit voorziening pensioenverplichtingen	7,9	6,5
Werkelijke pensioenuitkeringen	- 7,9	- 6,4
Totaal	-	0,1

Resultaat op pensioenuitvoeringskosten

Kostenopslag in premies jaar (administratiekosten en excassokosten)	3,3	3,3
Toevoeging voorziening pensioenverplichtingen (excassokosten)	- 0,4	- 0,3
Beschikbaar uit voorziening pensioenverplichtingen (excassokosten)	0,1	0,1
Totaal beschikbaar voor pensioenuitvoeringskosten	3,0	3,1
Werkelijke pensioenuitvoeringskosten	- 3,8	- 3,1
Totaal	- 0,8	-

Wijziging actuariële grondslagen

Levensverwachting	- 36,9	-
Totaal	- 36,9	

Volgens eind 2009 door het CBS gepubliceerde overlevingstafels is de levensverwachting (verder) toegenomen ten opzichte van eerdere prognoses. Vooruitlopend op nog te publiceren nieuwe AG-prognosetafels is de voorziening pensioenverplichtingen in verband met de gestegen levensverwachting verhoogd met 3,8%. Dit percentage is een schatting van het effect van de in het recente verleden vastgestelde verbetering van levensverwachting en de verwachte verbetering van de trend.

Toelichting op de rekening van baten en lasten

(bedragen in EUR miljoenen)

Actuariële resultaten	2009	2008
Sterfte	0,1	0,4
Arbeidsongeschiktheid	3,7	2,5
Flexibele keuzemogelijkheden	- 0,4	- 0,4
Overig	0,1	-
Totaal	3,5	2,5

Op sterfte is een voordelig resultaat geboekt van EUR 0,1 miljoen (2008: voordelig EUR 0,4 miljoen), bestaande uit een winst op het kortlevenrisico van EUR 1,4 miljoen (2008: winst EUR 1,4 miljoen) en een verlies op het langlevenrisico van EUR 1,3 miljoen (2008: verlies EUR 1,0 miljoen).

Het resultaat op arbeidsongeschiktheid bestaat voornamelijk uit het voordelige verschil tussen de gevraagde risicopremie en de benodigde toevoeging aan de voorziening pensioenverplichtingen als gevolg van arbeidsongeschiktheid.

Resultaat op indexering

Beschikbaar uit premies	-	-
Indexering en algemene salarisontwikkeling	- 10,2	- 19,9
Totaal	- 10,2	- 19,9

De indexering van de pensioenrechten van actieve deelnemers en de indexering van de ingegane pensioenen en de premievrije pensioenrechten worden gefinancierd uit de reserves van het pensioenfonds. Zij vinden hun oorsprong in het overrendement (resultaat op beleggingen en verplichtingen).

Overige resultaten

Wijziging pensioenregeling	-	13,7
Totaal	-	13,7

(bedragen in EUR miljoenen)

De pensioenregeling is per 1 januari 2008 gewijzigd. De opgebouwde pensioenrechten op basis van de reglementen 2006A en 2006B zijn per deze datum omgezet in extra aanspraken op ouderdomspensioen op basis van de reglementen 2008A en 2008B. De conversie is verwerkt als interne collectieve waardeoverdracht. Toepassing van sekseneutrale tarieven resulteert in verlaging van de voorziening pensioenverplichtingen met EUR 3,8 miljoen. Verder is bij de conversie uitgegaan van een rekenrente van 4,0%. De voorziening pensioenverplichtingen wordt bepaald op basis van marktrente. Het effect van het verschil in rekenrente bedraagt EUR 9,9 miljoen.

Overige informatie **Verbonden partijen**

Het beheer van het pensioenfonds (pensioenuitvoering, bestuursondersteuning en vermogensbeheer) is ondergebracht bij Blue Sky Group B.V. Het pensioenfonds bezit gezamenlijk met Stichting Algemeen Pensioenfonds KLM en Stichting Pensioenfonds Vliegend Personeel KLM alle aandelen in Blue Sky Group (elk eenderde deel). De dienstverlening aan de aandeelhouders maakt ongeveer 83% (2008: 85%) uit van de totale omzet van Blue Sky Group. De overeenkomsten van dienstverlening zijn afgesloten op basis van marktconforme tarieven.

Medewerkers

Het pensioenfonds heeft geen personeel in dienst.

Bezoldiging bestuurders

De bezoldiging van de leden van het bestuur (inclusief de voorzitter) bedraagt totaal EUR 93 duizend.

Honorarium accountant

De accountantskosten zoals bedoeld in artikel 382a Titel 9, Boek 2 BW bedragen EUR 24 duizend (2008: EUR 70 duizend). De kosten hebben nagenoeg volledig betrekking op de controle van de jaarrekening.

Belastingen

Het pensioenfonds is op grond van de aard van de activiteiten vrijgesteld van belastingheffing voor de vennootschapsbelasting.

Amstelveen, 25 mei 2010

Bestuur

Financiële

opzet Tussen Koninklijke Luchtvaart Maatschappij N.V. en Stichting Pensioenfonds KLM-Cabinepersoneel ('het Fonds') is een financieringsovereenkomst afgesloten waarin de financiering van het fonds is geregeld en de toe te passen grondslagen en methodieken zijn omschreven. De bijlage waarin de financiële opzet is beschreven, is onderdeel van de ABTN van het fonds.

De bedragen, door het fonds benodigd ter voldoening van de pensioenverplichtingen, worden berekend met gebruikmaking van methoden en grondslagen zoals deze in de grondslagen van de jaarrekening zijn omschreven. De premie, die wordt uitgedrukt als percentage van de som van de bijdragegrondslagen van de deelnemers van het fonds wordt vastgesteld in overleg tussen KLM, VNC en FNV-Bondgenoten. KLM en het fonds kunnen, na overeenstemming daarover tussen KLM en de genoemde vakbonden en na overleg met de actuaaris, overeenkomen dat gedurende een bepaalde periode een andere premie wordt betaald.

De hoofdlijnen van het beleggingsbeleid van het fonds zijn vastgelegd in een door het bestuur van het fonds vastgesteld beleggingsplan.

De uitvoering van de pensioenregeling is door het fonds uitbesteed aan Blue Sky Group B.V. Deze organisatie verzorgt het vermogensbeheer, de administratie, de uitvoering en de advisering over de pensioenregeling en de bestuursondersteuning aan Stichting Pensioenfonds KLM-Cabinepersoneel. De kosten verbonden aan de uitvoering van de pensioenregeling(en) zijn voor rekening van het fonds. Direct op de beleggingen betrekking hebbende kosten drukken rechtstreeks op de opbrengst van de beleggingen.

In de financieringsovereenkomst staat voorgeschreven dat het fonds de volgende reserves en voorzieningen aanhoudt:

- > Algemene reserve;
- > Voorziening pensioenverplichtingen;
- > Voorziening invaliditeitsrisico.

Slechts voor zover door KLM, in overleg met de betreffende vakbond, schriftelijk toegestaan mogen andere voorzieningen of reserves worden gevormd.

Verdeling van

het saldo van baten en lasten Het fonds brengt aan het eind van ieder boekjaar het saldo van baten en lasten ten gunste of ten laste van de reserves volgens de systematiek van de ABTN.

Actuariële verklaring

Opdracht

Door Stichting Pensioenfonds KLM-Cabinepersoneel te Amstelveen is aan Mercer Certificering B.V. de opdracht verleend tot het afgeven van een actuariële verklaring als bedoeld in de Pensioenwet over het boekjaar 2009.

Gegevens

De gegevens waarop mijn onderzoek is gebaseerd, zijn verstrekt door en tot stand gekomen onder de verantwoordelijkheid van het bestuur van het pensioenfonds.

Voor de toetsing van de fondsmiddelen en voor de beoordeling van de vermogenspositie heb ik mij gebaseerd op de financiële gegevens die ten grondslag liggen aan de jaarrekening.

In overeenstemming met de richtlijn 'Samenwerking tussen accountant en actuaris ter zake van de controle van verantwoordingen van verzekeringsinstellingen' heeft de accountant van het pensioenfonds mij geïnformeerd over zijn bevindingen ten aanzien van de betrouwbaarheid en de volledigheid van de administratieve basisgegevens en de overige uitgangspunten die voor mijn oordeelsvorming van belang zijn.

Werkzaamheden

Ter uitvoering van de opdracht heb ik onderzocht of is voldaan aan de artikelen 126 tot en met 140 van de Pensioenwet.

De door het pensioenfonds verstrekte administratieve basisgegevens en de bevindingen van de accountant ten aanzien hiervan zijn zodanig dat ik die gegevens als uitgangspunt voor mijn beoordelingswerkzaamheden heb aanvaard.

Als onderdeel van de werkzaamheden voor de opdracht:

- > heb ik ondermeer onderzocht of de technische voorzieningen, het minimaal vereist eigen vermogen en het vereist eigen vermogen toereikend zijn vastgesteld, en
- > heb ik mij een oordeel gevormd over de vermogenspositie van het pensioenfonds.

Mijn onderzoek heb ik zodanig uitgevoerd, dat een redelijke mate van zekerheid wordt verkregen dat de resultaten geen onjuistheden van materieel belang bevatten. Ik heb mij een oordeel gevormd over de waarschijnlijkheid waarmee het pensioenfonds de tot balansdatum aangevane verplichtingen kan nakomen, mede in aanmerking nemend het financieel beleid van het pensioenfonds.

De beschreven werkzaamheden en de uitvoering daarvan zijn in overeenstemming met de binnen het Actuarieel Genootschap geldende normen en gebruiken, en vormen naar mijn mening een deugdelijke grondslag voor mijn oordeel.

Oordeel

De technische voorzieningen zijn, overeenkomstig de beschreven berekeningregels en uitgangspunten, als geheel bezien, toereikend vastgesteld. Het eigen vermogen van het pensioenfonds is op de balansdatum ten minste gelijk aan het wettelijk vereist eigen vermogen.

Gemeten naar de wettelijke maatstaf is ten aanzien van de verplichtingen, aangegaan tot balansdatum, sprake van een toereikende solvabiliteit.

Met inachtneming van het voorafgaande heb ik mij ervan overtuigd dat is voldaan aan de artikelen 126 tot en met 140 van de Pensioenwet.

De vermogenspositie van Stichting Pensioenfonds KLM-Cabinepersoneel is naar mijn mening voldoende, daarbij is in aanmerking genomen dat de mogelijkheden tot het realiseren van de beoogde toeslagen toereikend zijn.

Amstelveen, 25 mei 2010

Drs. W. Brugman AAG
verbonden aan Mercer Certificering B.V.

Accountants- verklaring **Verklaring betreffende de jaarrekening**

Wij hebben de in dit verslag opgenomen jaarrekening 2009 van Stichting Pensioenfonds KLM-Cabinepersoneel KLM te Amstelveen bestaande uit de balans per 31 december 2009 en de rekening van baten en lasten over 2009 met de toelichting gecontroleerd.

Verantwoordelijkheid van het bestuur

Het bestuur van het Pensioenfonds is verantwoordelijk voor het opmaken van de jaarrekening die het vermogen en het resultaat getrouw dient weer te geven, alsmede voor het opstellen van het bestuursverslag, beide in overeenstemming met Titel 9 Boek 2 BW. Deze verantwoordelijkheid omvat onder meer: het ontwerpen, invoeren en het in stand houden van een intern beheersingssysteem relevant voor het opmaken van en getrouw weergeven in de jaarrekening van vermogen en resultaat, zodanig dat deze geen afwijkingen van materieel belang als gevolg van fraude of fouten bevat, het kiezen en toepassen van aanvaardbare grondslagen voor financiële verslaggeving en het maken van schattingen die onder de gegeven omstandigheden redelijk zijn.

Verantwoordelijkheid van de accountant

Onze verantwoordelijkheid is het geven van een oordeel over de jaarrekening op basis van onze controle. Wij hebben onze controle verricht in overeenstemming met Nederlands recht. Dienovereenkomstig zijn wij verplicht te voldoen aan de voor ons geldende gedragsnormen en zijn wij gehouden onze controle zodanig te plannen en uit te voeren dat een redelijke mate van zekerheid wordt verkregen dat de jaarrekening geen afwijkingen van materieel belang bevat.

Een controle omvat het uitvoeren van werkzaamheden ter verkrijging van controle-informatie over de bedragen en de toelichtingen in de jaarrekening. De keuze van de uit te voeren werkzaamheden is afhankelijk van de professionele oordeelsvorming van de accountant, waaronder begrepen zijn de beoordeling van de risico's van afwijkingen van materieel belang als gevolg van fraude of fouten.

In die beoordeling neemt de accountant in aanmerking het voor het opmaken van en getrouw weergeven in de jaarrekening van vermogen en resultaat relevante interne beheersingssysteem, teneinde een verantwoorde keuze te kunnen maken van de controlewerkzaamheden die onder de gegeven omstandigheden adequaat zijn maar die niet tot doel hebben een oordeel te geven over de effectiviteit van het interne beheersingssysteem van het Pensioenfonds. Tevens omvat een controle onder meer een evaluatie van de aanvaardbaarheid van de toegepaste grondslagen voor financiële verslaggeving en van de redelijkheid van schattingen die het bestuur van het Pensioenfonds heeft gemaakt, alsmede een evaluatie van het algehele beeld van de jaarrekening.

Wij zijn van mening dat de door ons verkregen controle-informatie voldoende en geschikt is als basis voor ons oordeel.

Oordeel

Naar ons oordeel geeft de jaarrekening een getrouw beeld van de grootte en de samenstelling van het vermogen van Stichting Pensioenfonds KLM-Cabinepersoneel KLM per 31 december 2009 en van het resultaat over 2009 in overeenstemming met Titel 9 Boek 2 BW.

Verklaring betreffende andere wettelijke voorschriften

Op grond van de wettelijke verplichting ingevolge artikel 2:393 lid 5 onder f BW melden wij dat het bestuursverslag, voor zover wij dat kunnen beoordelen, verenigbaar is met de jaarrekening zoals vereist in artikel 2:391 lid 4 BW.

Amstelveen, 25 mei 2010

KPMG ACCOUNTANTS N.V.

J.J.M. de Bruijn RA

Bijlagen
Stichting Pensioenfonds
KLM-Cabinepersoneel

AANDACHT VOOR DESKUNDIGHEID

Personen met aanspraak op nog niet ingegaan pensioen

	Deelnemers	Gewezen deelnemers
Aantal per einde vorig verslagjaar	8.818	2.671
Bij wegens		
(Her)indiensttreding	9	–
Uitdiensttreding	–	95
Toekennen van een pensioen	–	–
Afloop arbeidsongeschiktheidspensioen	–	3
Revalidatie	8	–
Overige oorzaken	3	1
Af wegens		
Invaliditeit	1	–
Overlijden	2	3
Toekennen van een ouderdomspensioen	23	34
Uitdiensttreding	95	–
Emigratie/afkoop/overdracht	–	102
Afloop arbeidsongeschiktheidspensioen	–	–
Afloop wezenpensioen	–	–
Revalidatie	–	–
Herindiensttreding	–	9
Overige oorzaken	1	1
Aantal per einde verslagjaar	8.716	2.621

Pensioengerechtigden

Ouderdoms- pensioen	Nabestaanden- pensioen	Wezen- pensioen	Arbeids- ongeschiktheidspensioen	Totaal pensioengerechtigden
380	27	23	203	633
–	–	–	–	–
–	–	–	–	–
62	1	5	1	69
–	–	–	–	–
–	–	–	–	–
–	–	–	1	1
–	–	–	–	–
1	–	–	–	1
–	–	–	5	5
–	–	–	–	–
2	–	–	–	2
–	–	–	3	3
–	–	2	–	2
–	–	–	8	8
–	–	–	–	–
3	–	–	–	3
436	28	26	189	679

Ontwikkelingen 2000 – 2009

	2009	2008
Aantal deelnemers	8.716	8.818
> Mannen	1.516	1.528
> Vrouwen	7.200	7.290
Aantal gewezen deelnemers	2.621	2.671
> Mannen	217	228
> Vrouwen	2.404	2.443
Aantal pensioengerechtigden	679	633
Ouderdompensioen	436	380
> Mannen	42	38
> Vrouwen	394	342
Nabestaandenpensioen	28	27
Wezenpensioen	26	23
Invalideitpensioen	189	203
> Mannen	17	18
> Vrouwen	172	185
(bedragen in EUR miljoenen)		
Premies	64	51
Pensioenuitkeringen	8	6
Voorziening pensioenverplichtingen	1.010	983
Beleggingen		
Vastgoed	94	85
Aandelen (inclusief aandelenderivaten)	610	421
Vastrentende waarden	608	602
Overig	- 1	- 47
Totaal	1.311	1.061
Totaalrendement	17,9%	- 21,3%

2007	2006	2005	2004	2003	2002	2001	2000
8.404	8.094	7.752	7.542	7.067	7.233	7.201	6.848
1.453	1.387	1.300	1.255	1.185	1.187	1.188	1.143
6.951	6.707	6.452	6.287	5.882	6.046	6.013	5.705
2.555	2.413	2.312	2.125	2.196	1.928	1.761	1.545
210	200	193	177	178	145	129	104
2.345	2.213	2.119	1.948	2.018	1.783	1.632	1.441
545	526	497	472	437	376	347	304
291	233	207	162	125	85	77	70
27	21	19	14	10	4	3	2
264	212	188	148	115	81	74	68
26	22	19	17	16	15	11	10
24	19	17	15	13	13	7	7
204	252	254	278	283	263	252	217
18	24	24	24	24	26	26	20
186	228	230	254	259	237	226	197
46	42	51	46	53	45	43	43
5	4	4	3	2	2	2	1
662	672	637	542	579	506	447	394
104	138	88	69	67	61	63	54
584	614	588	392	389	259	299	280
578	455	394	354	237	240	232	241
36	15	- 31	45	35	9	- 1	6
1.302	1.222	1.039	860	728	569	593	581
3,4%	11,8%	15,9%	11,9%	17,9%	- 10,6%	- 3,9%	0,2%

Colofon

Uitgegeven door:

Stichting Pensioenfonds

KLM-Cabinepersoneel

Prof. E.M. Meijerslaan 1

Postbus 123

1180 AC Amstelveen

T 020 426 62 30

F 020 426 63 85

E pensioenservice@klmcabinefonds.nl

I www.klmcabinefonds.nl

Coördinatie

Blue Sky Group B.V. >Amstelveen

Tekst

Blue Sky Group

Fotografie

frissewind >Amsterdam

Vormgeving

frissewind >Amsterdam

Realisatie

C&F Report Amsterdam B.V.

Druk

Aeroprint >Ouderkerk aan de Amstel

Stichting Pensioenfonds KLM-Cabinepersoneel

Postbus 123 | 1180 AC Amstelveen

T 020 426 62 30 | F 020 426 63 85

E pensioenservice@klmcabinefonds.nl

W www.klmcabinefonds.nl

VERSLAG JAAR 2009